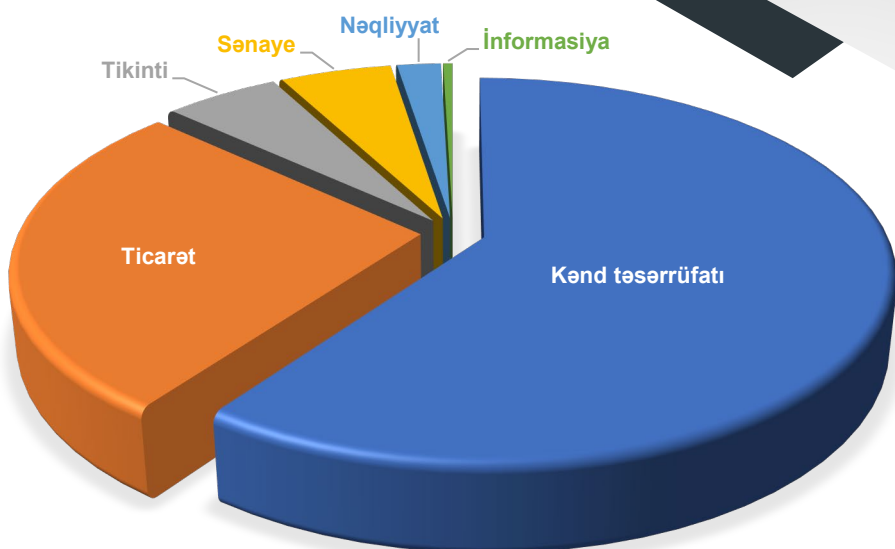

2023
MART-OKTYABR

LERİK RAYONU ÜZRƏ SOSIAL-İQTİSADI VƏ EKOLOJİ VƏZİYYƏTİN DİAQNOSTİKASI

Avropa İttifaqı
tərəfindən maliyyələşdirilir

Layihə WEglobal və onun
konsorsium tərəfdaşları
tərəfindən həyata keçirilir

MÜNDƏRİCAT

AKRONİMLƏR VƏ İXTİSARLAR	4
ÖN SÖZ	5
1. GİRİŞ	6
2. RAYONUN ƏSAS PROFİLİ	7
2.1. Rayonun coğrafi mövqeyi, təbii şəraiti və ehtiyatları	7
2.1.1. Ümumi məlumat	7
2.1.2. Coğrafi mövqeyi	8
2.1.3. Relyef və torpağın quruluşu	8
2.1.4. İqlim	8
2.1.5. Torpaq ehtiyatları və meşələr	8
2.1.6. Su ehtiyatları	9
2.1.7. Mineral və digər təbii ehtiyatlar	9
2.1.8. Maddi və mədəni irs	9
2.1.9 Rayonun inzibati strukturu	9
2.2. Demografik vəziyyət	10
2.2.1. Əhalinin sayı və strukturu	10
2.2.2. Əhalinin yaş və cins tərkibi	12
2.2.3. Əhalinin şəhər və kənd yaşayış yerləri üzrə bölgüsü	12
2.2.4. Digər demografik göstəricilər	13
2.4. Əhalinin təhsil səviyyəsi və sağlamlıq vəziyyəti	15
2.4.1. Əhalinin təhsil səviyyəsi	15
2.4.2. Əhalinin sağlamlıq vəziyyəti	17
3. RAYONUN SOSIAL-İQTİSADI PROFİLİ	19
3.1. Fiziki infrastruktur	19
3.1.1. Nəqliyyat	19
3.1.2. İçməli və suvarma suyu təminatı	19
3.1.3. Enerji təchizatı	20
3.1.4. Qaz təchizatı sistemi	21
3.1.5. Rabitə və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT)	21
4. SOSIAL İNFRASTRUKTUR	23
4.1. Təhsil	23
4.2. Səhiyyə	24
5. ƏMƏK BAZARI	25
5.1. Əmək resursları	25

5.2. Məşğulluq və işsizlik	25
5.3. Əmək haqqı.....	28
6. İQTİSADİYYAT VƏ BİZNES.....	30
6.1. İqtisadiyyatın strukturu	30
6.2. İqtisadi inkişaf meylləri və maliyyə vəziyyəti	31
6.3. Biznes mühiti və bazar infrastrukturu.....	33
6.4. Məhsul və xidmət istehsalı	33
6.5. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	35
6.5.1. Bitkiçilik	35
6.5.2. Heyvandarlıq	40
6.5.3. Kənd Təsərrüfatından Gəlir və Mənfəət	41
6.6. Sənaye.....	43
6.7. Tikinti	45
6.8. Xidmətlər.....	47
6.8.1. Telekommunikasiya və poçt sistemi	47
6.8.2. Banklar	47
6.8.3. Turizm	48
6.8.4. İctimai iaşə və Ticarət	51
6.8.5. Nəqliyyat	53
6.9. Sahibkarlığın inkişafı və KOB-lar	54
6.9.1. Sahibkarlıq	54
7. SOSIAL GÖSTƏRİCİLƏR	58
7.1. Cins.....	58
7.2. Sosial cəhətdən həssas qruplar	59
7.2.1. Gəlirlər və sosial müdafiə	59
7.2.2. Mədəniyyət	62
7.3. İdman, gənclik və əyləncə	62
7.4. Mənzil şəraiti	62
7.5. Cinayət və təhlükəsizlik	64
7.6. Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları	64
8. ƏTRAFİ MÜHİT VƏZİYYƏTİ.....	65
8.1. Biomüxtəliflik	65
8.2. İqlim dəyişikliyi	65
8.3. Havanın, torpağın və suyun çirklənməsi	67
8.4. Bərk tullantıların idarə edilməsi	69
8.5. Təbii fəlakətlər.....	70

9. GÜCLÜ, ZƏİF TƏRƏFLƏR, İMKANLAR VƏ TƏHDİDLƏR	72
10. ƏSAS ÇAĞIRIŞLAR	73
10.1. Fiziki infrastruktur və xidmətlər	73
10.2. Sosial infrastruktur və xidmətlər.....	74
10.3. Əmək bazarı.....	75
10.4. Kənd təsərrüfatı.....	76
10.5. Sənaye.....	77
10.6. Xidmətlər.....	78
10.7. Sahibkarlığın inkişafı	78
10.8. Sosial problemlər	79
10.9. Ətraf mühit problemləri.....	80
11. TÖVSIYƏLƏR	81
11.1. Rayonun inkişafı üçün prioritet istiqamətlər	81
Əlavə 1.....	84
BİBLİOQRAFIYA	88

AKRONİMLƏR VƏ İXTİSARLAR

AADYA	Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
ADSEA	Azərbaycan Dövlət Su Ehtiyatları Agentliyi
Aİ	Avropa İttifaqı
AİB	Asiya İnkişaf Bankı
AİŞ	Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti
AKİA	Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi
AQUPDK	Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi
AXA	Aqrar Xidmətlər Agentliyi
ATT ASC	"Aqrar Tədarük və Təchizat" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
ATM	Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzi
AYİB	Avropa Yenidənqurma İnkişaf Bankı
Azərişiq	"Azərişiq" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti
AZPROMO	Azərbaycan Respublikasının İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
BMTİP (UNDP)	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı
BOEM	Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyi
DAİM	Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzi
DB	Dünya Bankı
DİM	Dövlət İmtahan Mərkəzi
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DTA	Dövlət Turizm Agentliyi
DVX	Dövlət Vergi Xidməti
ƏƏSMN	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiə Nazirliyi
ƏMDX	Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti
ETN	Elm və Təhsil Nazirliyi
ETSN	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
GİN	Gənclər və İdman Nazirliyi
GZİT (SWOT)	Güclü tərəflər, zəif tərəflər, imkanlar və təhlükələrin təhlili
İETİ	İqtisadi Elmi-Tədqiqat İnstitutu
İN	İqtisadiyyat Nazirliyi
İN LRB	İN-in Lənkəran Regional Bölməsi
İR	İqtisadi Rayon
KOBİA	Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi
KTN	Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
MdN	Mədəniyyət Nazirliyi
MN	Maliyyə Nazirliyi
MSY	Məntiqi-struktur yanaşma
QHT	Qeyri-hökumət təşkilatı
RİNN	Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi
RİH	Rayon İcra Hakimiyyət
RİP	Rayon İnkişaf Planı
SİF	Sahibkarlığın İnkişaf Fondu
SN	Səhiyyə Nazirliyi

ÖN SÖZ

İqtisadiyyat Nazirliyinə, xüsusən də Regional İnkişaf və Dövlət Proqramları Departamentinin məsul işçilərinə göstərdikləri dəstək və tövsiyələrə görə minnətdarlığımızı bildiririk. Həmçinin Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə, o cümlədən Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin və Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin Lerik rayonu rəsmilərinə təşəkkür edirik. Diaqnostik qiymətləndirmənin aparılmasında Lerik Rayon İcra Hakimiyyətinin və Rayon Statistika İdarəsinin dəstəyi də mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Dəstəklərinə görə bütün rəsmilərə təşəkkürümüzü bildiririk. Sonda, biz seminarda iştirak edən bütün Lerik rayon vətəndaşlarına onları narahat edən problemlərin müəyyən edilməsi və rayonun Güclü, Zəif tərəfləri, İmkan və Təhdidləri başqa sözlə GZİT təhlilinin işlənilib hazırlanması üçün verdiyi töhfələrə görə təşəkkür edirik və onlara minnətdarlığımızı bildiririk.

Bu təkmilləşdirilmiş hesabat EU4Lankaran komandasının rəhbəri Tara Şarafudiinin rəhbərliyi altında Böyük Yerli Ekspertlər Rüstəmov Vaqif və İsmayılov Elnur tərəfindən hazırlanmışdır.

Fevral 2024

EU4Lənkəran Layihə Komandası

1. GİRİŞ

Lerik rayonunun sosial-iqtisadi və ekoloji vəziyyətini təhlil edən hesabat Lerik rayonunun Yerli İnkişaf Planlarının hazırlanması üçün nəzərdə tutulmuş diaqnostikadır. Eyni diaqnostika Lənkəran-Astara İqtisadi Rayonundakı altı rayonun hər biri üçün YİP-nin formalaşdırılmasından əvvəl aparılacaqdır. Region səviyyəsində regional inkişaf planlaşdırmaqla yanaşı, yerli səviyyəli çağırışları və yerli iqtisadi inkişafı planlaşdırmaq ehtiyaclarını təhlil etmək vacibdir. Bu, hökumətə rayon və kəndlər səviyyəsində yerli icmaların üzləşdiyi məsələləri birbaşa həll etməyə imkan verir və hökuməti xalqa yaxınlaşdırır. O, həmçinin yerli icmalar və fermerlər, biznes qrupları, gənclər və qadınlar kimi maraqlı tərəflərə təkcə üzləşdikləri problemləri deyil, həm də ehtiyaclarını və həyat standartlarını yaxşılaşdırmaq və ortaq rifaha nail olmaq üçün ehtiyaclarını ifadə etməyə imkan verir. Siyasət nöqtəyi-nəzərindən rayon səviyyəsində əsas sosial-iqtisadi və ekoloji problemlərin təhlili, sonradan yerli inkişaf planlarının işlənilib hazırlanması qeyri-neft sektorlarını inkişaf etdirməklə daha balanslaşdırılmış regional artıma və iqtisadiyyatın daha yaxşı şaxələndirilməsinə gətirib çıxarır.

Tədqiqat üçün qəbul edilmiş metodologiyaya Dövlət Statistika Komitəsinin ikinci dərəcəli məlumatlarının masaüstü tədqiqatlar vasitəsilə yoxlanılması daxildir. Bura həmçinin yerli inzibati məlumatların toplanması daxildir. Rayonda İqtisadiyyat Nazirliyinin (Regional İnkişaf və Dövlət Proqramları Şöbəsi və Lənkəran Regional Bölməsi), Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin, o cümlədən Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzinin rayon bölməsinin, yerli özünüidarəetmə orqanlarının, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının nümayəndələri və yerli vətəndaşlar ilə birgə iştiraklı seminar keçirilmişdir. İştirakçıların köməyi ilə Lerik rayonunun Güclü, Zəif tərəfləri, İmkanları və Təhdidləri (SWOT) təhlili aparılmışdır. Problem Ağacı Təhlili vasitəsilə rayonun üzləşdiyi problemlər müəyyən edilmişdir. Boşluqları aradan qaldırmaq üçün rəsmi şəxslərdən və ekspertlərdən əlavə məlumat istənilmişdir. Bütün bu mənbələrdən məlumatlar üçbucaqlaşdırılmış və uyğunsuzluqlar aradan qaldırılmışdır. Əsasən Dövlət Statistika Komitəsindən əldə edilərək istifadə olunan məlumatlar Rayon İcra Hakimiyyətindən əldə edilmiş bəzi yerli səviyyəli məlumatlarla zənginləşdirilmişdir. Ətraf mühitlə bağlı məlumatlar Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Hidrometeorologiya Xidmətindən alınmışdır.

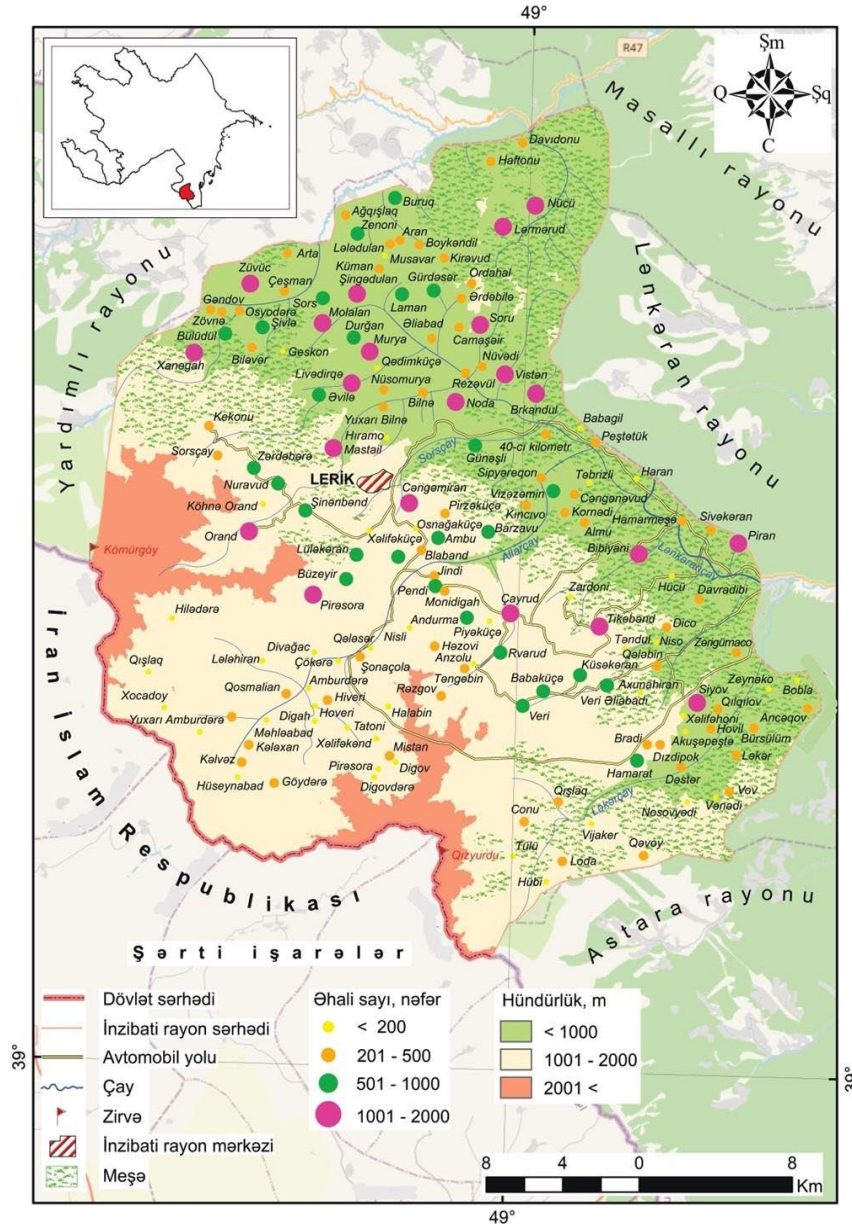
2. RAYONUN ƏSAS PROFİLİ

2.1. Rayonun coğrafi mövqeyi, təbii şəraiti və ehtiyatları

2.1.1. Ümumi məlumat

Lerik rayonu 8 avqust 1930-cu ildə yaradılmışdır. 1938-ci ilin yanvar ayına qədər Zuvand rayonu adlanmış və mərkəzi Qosmalıyan kəndi olmuşdur. Lerik şəhəri indi rayon mərkəzidir. Lerik rayonunun ərazisi 1084 km² olmaqla 1 şəhər, 161 kənddən ibarətdir. Əhalisi 2024-cü ilin yanvarına olan məlumata əsasən 85,200 nəfər təşkil etmişdir. Əhalinin yalnız 10,15 faizi şəhərdə, qalan hissəsi (89,85 faizi) kəndlərdə yaşayır. Əhalinin orta sıxlığı hər 1 km² üzrə 79 nəfərdir. Xəritə 1-dən görüldüyü kimi bura dağlı ərazidir. Lerik rayonunda əhalinin 55,6 faizi 1000-2000 m yüksəklikdə, 44,4 faizi isə 500-1000 m yüksəklikdə məskunlaşmışdır. Rayonda əhalisi 200 nəfərdən az olan 42 kənd var.

Xəritə 1. Lerik rayonunun inzibati və məskunlaşma xəritəsi

2.1.2. Coğrafi mövqeyi

Rayon Azərbaycan Respublikasının cənub-şərqində İran İslam Respublikası ilə sərhəddə dağlıq ərazidə yerləşir. İranla sərhədin uzunluğu 49,5 km-dir. Lerik rayonu cənub və cənub-qərbdən Yardımlı, şimal-şərqdən Masallı, şərqdən Lənkəran, cənub-şərqdən Astara rayonları ilə həmsərhəddir. Rayon mərkəzi paytaxt Bakı şəhərindən 323 km, regionun əsas şəhəri olan Lənkəran şəhərinin mərkəzindən 52 km məsafədədir.

2.1.3. Relyef və torpağın quruluşu

Rayon dağlıq relyefə malikdir. İran İslam Respublikası ilə sərhəd boyu Talış dağ silsilələri, şimalda isə Peştəsər və Buravar dağ silsilələri yerləşir. Zuvand çökəkliyi Talış və Peştəsər silsilələri arasında yerləşir. Ən yüksək zirvələri Talış silsiləsindəki Kömürgöy (2492 m) və Qızıurdudur (2433 m). Zuvand Dövlət Təbiət Qoruğu rayonun Zuvand ərazisindədir. Burada fəaliyyət göstərən Milli Elmlər Akademiyasının "Nəbatət elmi-tədqiqat mərkəzi" ərazinin fauna və florasını öyrənir. Rvarud Dövlət Təbiət Qoruğu Yardımlı rayonu ilə sərhəddə yerləşir və hər iki rayonu əhatə edir. Hündürlük dəniz səviyyəsindən təxminən 500 m-dən 2.492 m-ə qədər uzanır. Rayonda iqlim dəyişikliyindən təsirlənən yarımsəhra ərazilər üstünlük təşkil edir. Yüngül, qumlu torpaqlara malikdir. Kənd təsərrüfatı torpaqlarında otlaqlar üstünlük təşkil edir.

2.1.4. İqlim

Burada yay quru və nisbətən sərin, qış soyuq, payız və qışda yağış yağır və qışda həmçinin qar yağır. Orta illik temperatur dəniz səviyyəsindən yüksəklikdən asılı olaraq tədricən azalır. Dəniz səviyyəsindən 600-1000 metr hündürlükdə olan dağ-meşə zonasında orta illik temperatur 9,6 – 12,1 dərəcə, 2000-2500 hündürlüyə malik dağ-çəmən ərazisində 6 dərəcədir. Orta temperatur yanvarda 1 –4°C, iyulda 22–12°C-dir. Quru iqlimin əsas səbəbi ərazinin hər tərəfdən dağlarla əhatə olunması və cənub-qərbdən isti havanın axıb gəlməsidir. Hava hər kilometrdən bir dəyişir. İllik yağıntının miqdarı 300 millimetrdən 800 millimetmə çatır. Yağıntının bir miqdarı payızın ortalarında və qışda qar kimi düşür. Qar örtüyünün qalınlığı 70-80 santimetmə çatır. Burada tez-tez küləklər əsir və heç də həmişə zərərsiz ötüşmür.

2.1.5. Torpaq ehtiyatları və meşələr

Lerik rayonu ərazisində 40,306 hektar meşə ərazisi var ki, bu da rayon ərazisinin 37 faizini təşkil edir. Meşələr zəngin bitki örtüyünə malikdir. Şərq fıstığı, Qafqaz vələsi, şabalıd, palıd, badyan məhsuldar ağaclardır. Quraq Zuvand zonasında 1400-2000 m hündürlükdə əsasən dağ və çöl bitkilərinə rast gəlinir. Meşələr və qoruqlarda meyvə və otlar kimi yabani və təbii bitkilər, o cümlədən bir çox dərman bitkiləri yetişir. Lerik meşələri müxtəlif faunaya malikdir. Onların arasında vaşaq, bəbir, qaban, ayı, canavar, çaqqal, tülkü, çöl pişikləri, həmçinin kəklik, bildirçin kimi quşlar vardır. Rayonun ümumi ərazisinin 53,3 faizi və ya 52,568 hektarı kənd təsərrüfatına yararlıdır, lakin yalnız 11 faizi kənd təsərrüfatı məqsədi ilə istifadə olunur. 2022-ci ildə bələdiyyə torpaqları 6 hektar, xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlar isə 4 hektar olmuşdur. Torpaq islahatı nəticəsində 13,500 ailəyə 13,801 hektar torpaq sahəsi ayrılıb ki, beləliklə hər ailəyə orta hesabla 1,02 hektar düşür.

2.1.6. Su ehtiyatları

Rayonun əsas çayı mənbəyini Daşlış dağlarından alan Lənkəran rayonu ərazisindən keçərək Xəzər dənizinə tökülən Lənkəran çayıdır. Çayın uzunluğu 81 km-dir. Çayın əsas qolları Şərətük, Vazaru və Alaşardır. Lənkəran çayında suyun 70 faizi yağıntılardan, 20 faizi qrunut sularından, 10 faizi qar əriməsindən təşkil olunur. Bundan başqa rayonda bir neçə təbii bulaq vardır. Rayonun dağətəyi və dağlıq zonaları mineral bulaqlarla zəngindir. Bunlardan bəziləri müalicəvi xüsusiyyətlərə malikdir.

2.1.7. Mineral və digər təbii ehtiyatlar

Rayonda qum-çınqıl, Piran kəndində üzlük daşları, Pirəsora, Şonaçola, Hiladərə, Divağac və Hivəri kəndlərində bazalt-porterit, diabaz kimi faydalı qazıntı ehtiyatları vardır. Burada müəyyən miqdarda mərmər və kömür də vardır. Lakin bunlar kommersiya istismarı üçün uyğun miqdarda deyildir.

2.1.8. Maddi və mədəni irs

Qədim tarixə malik Lerik rayonunda daş dövrünə aid əşyalar aşkar edilmişdir. Buzeyir mağarası Azərbaycanın ən qədim daş dövrü yaşayış məskənlərindən biridir. Lerikdə dövlət himayəsində olan tarix və mədəniyyət abidələri vardır. Bunlardan 27-si yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi, 25-i arxeoloji abidə, 1-i xatirə abidəsi və 78-i dekorativ-tətbiqi sənət abidəsidir. Xanəgah kəndində XIV əsrə aid Xoca Seyid məqbərəsi, Lüləkəran kəndində XIX əsrə aid məscid, Mistan kəndində dəniz səviyyəsindən 2438 metr yüksəklikdə yerləşən Qızurdu adlı qədim insan məskəni bu abidələr sırasındadır. Mondigah kəndindəki Baba İsa türbəsi, Lerikdən Cəngəmiran kəndinə gedən yolda XI-XIV əsrlərə aid Kekonu kəndinin yaxınlığındakı Pir Yusif məqbərəsi, Lerikdən Cəngəmiran kəndinə gedən yolun üstündəki XII–XIV əsrlərə aid Cabir məqbərəsi də diqqəti cəlb edir. Cəngəmiran kəndində qədim ağaclar da qorunur. Lerikdə Oğlan və Qız qalaları müdafiə məqsədi ilə tikilmişdir. Bu qalalara su bulaqlardan dulus boruları ilə çəkilirdi. Rayonda məşhur Uzunömürlülük muzeyi ilə yanaşı tarix-diyarşünaslıq muzeyi də var. Lerik şəhərində rəsm qalereyası fəaliyyət göstərir.

2.1.9 Rayonun inzibati strukturu

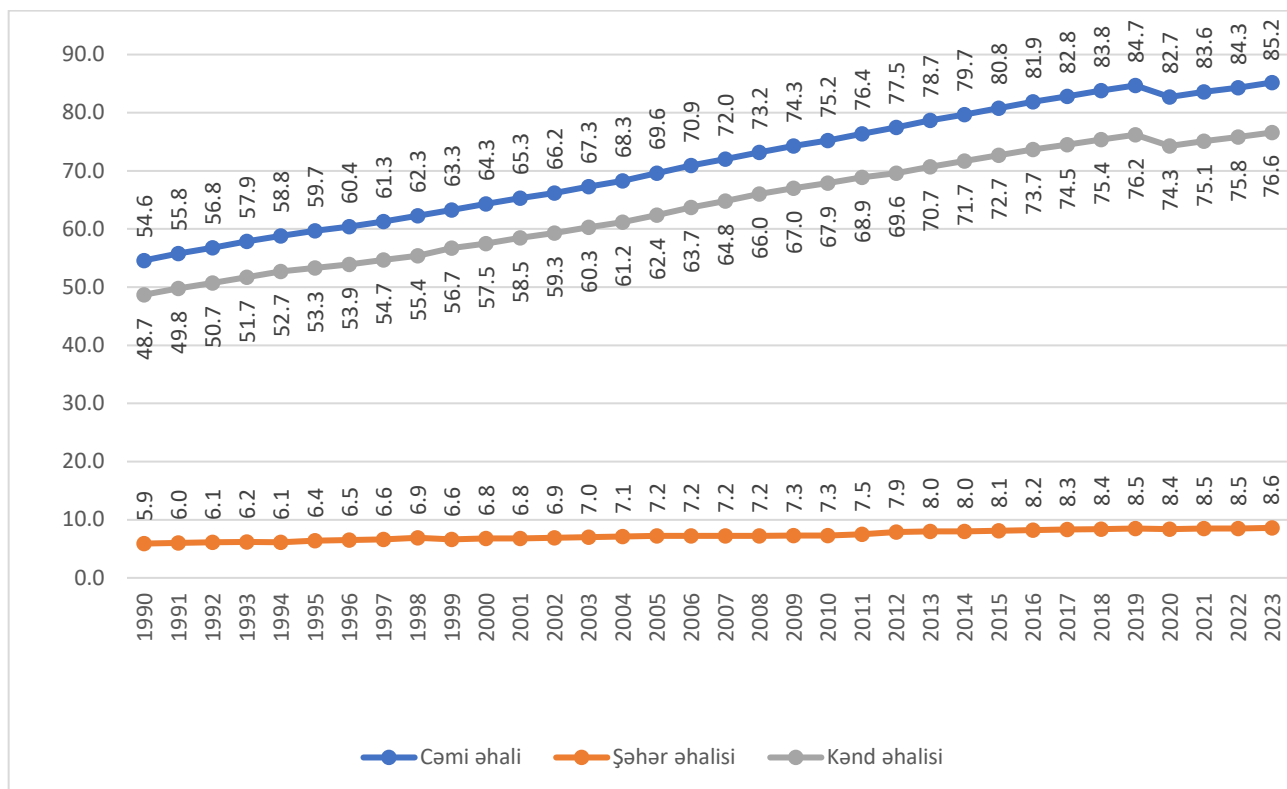
Rayonun 1 şəhəri (Lerik şəhəri), 161 kəndi var. Rayona Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən təyin olunan Rayon İcra Hakimiyyəti (RİH) başçılıq edir. RİH nümayəndəsinin rəhbərlik etdiyi 29 inzibati kənd dairəsi fəaliyyət göstərir. Bundan əlavə, rayonda sədrin rəhbərlik etdiyi seçkili şuraları olan 20 bələdiyyə var. Bələdiyyələr məhdud səlahiyyətlərə və maliyyə resurslarına malikdir və RİH ilə əməkdaşlıq edir. RİH öz işçiləri ilə birlikdə rayonun ümumi inkişafına kömək etmək məsuliyyətini daşıyır.

2.2. Demografik vəziyyət

2.2.1. Əhalinin sayı və strukturu

2023-cü ilin əvvəlinə olan məlumata əsasən rayon əhalisinin sayı 85,200 nəfər təşkil etmişdir. Lerik rayonunun əhalisi ildən-ilə artır. 1990-cı ildə Lerik rayonunun kənd əhalisi 48,7 min nəfər, 2005-ci ildə 62,4 min nəfər, 2015-ci ildə 72,7 min nəfər, 2022-ci ilin sonunda isə 76,6 min nəfər olmuşdur. 1990-2022-ci illərdə şəhər əhalisinin sayında 1990-cı ildəki 5900 nəfərdən 2022-ci ildə 8600 nəfərə qədər artım müşahidə olunmuşdur. Seminar iştirakçıları qeyd etmişdilər ki, verilmiş əhali sayı üzrə təqdim olunan rəqəmlərdə rayondan əhalinin iş tapmaq məqsədilə, xüsusən də gənclərin təhsil almaq üçün miqrasiyası öz əksini tapmamışdır. Məlumdur ki, Lerik rayonundan xeyli sayda insan Bakının Binə adlanan ərazisində və Lənkəran rayonunun kəndlərində məskunlaşıb.

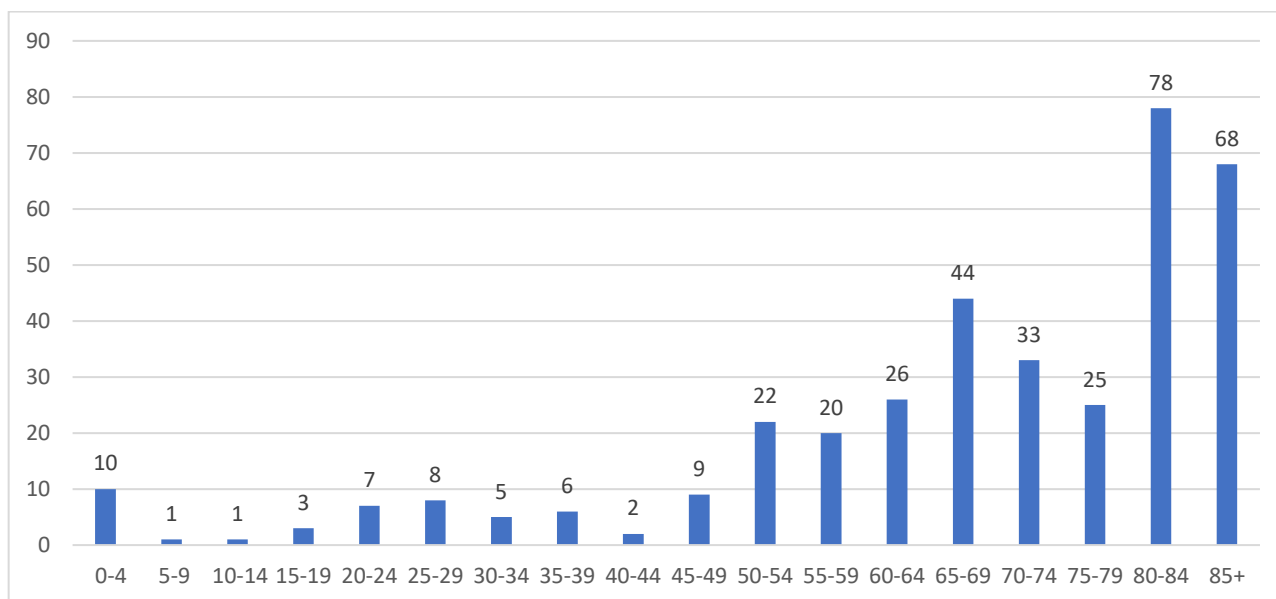
Şəkil 1: 1990-2023-ci illər üzrə rayonda əhali sayının dinamikası (min nəfər)

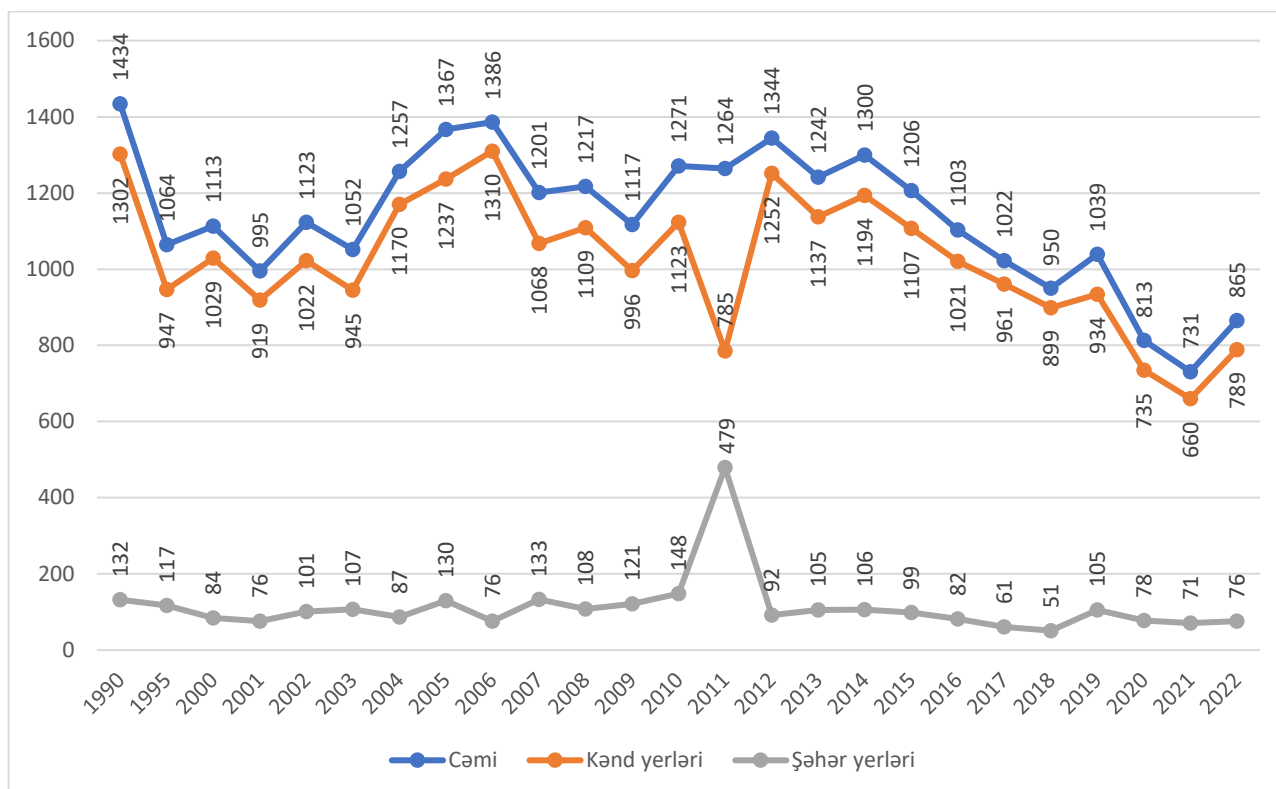
1990-2022-ci illərdə kənd yerlərində əhalinin təbii artımında dəyişikliklər nəzərə çarpır. Təbii artım 1990-cı ildəki 1302 nəfərdən 1995-ci ildə 947 nəfərə qədər kəskin azalmışdır. 2010-2011-ci illərdə şəhər yerlərində kəskin artım müşahidə olunub. 2011-ci ildə şəhər yerlərində əhalinin sayı əvvəlki illə müqayisədə 3,2 dəfə artaraq 479 nəfər olmuşdur. 2022-ci ildə kənd əhalisinin təbii artımı 789 nəfər, şəhər əhalisi üzrə isə 76 nəfər olmuşdur. 2022-ci ildə 1233 doğum, 368 ölüm halı qeydə alınmışdır. Həmin il üçün bu göstəricilər əhalinin hər 1000 nəfərinə müvafiq olaraq 14,5 və 4,3 təşkil edir. 2022-ci ildə 1 yaşa qədər ölən uşaqların sayı əvvəlki illə müqayisədə azalaraq 8 olmuş və hər 1000 diri doğulan uşaq sayına 6,5 uşaq ölümü olmuşdur. 0-4 və 5-9 yaş qruplarında ölənlərin sayı 2022-ci ildə müvafiq olaraq 10 və

1 olmuşdur. Qrafikdən də göründüyü kimi əhali yaşının artmasına uyğun olaraq ölüm nisbəti artır. Ölkədə və regionda tendensiya eynidir.

Şəkil 2: 2022-ci ildə yaş qrupları üzrə ölənlərin sayı

Şəkil 3: 1990-2022-ci illər üzrə əhalinin təbii artımı, nəfər

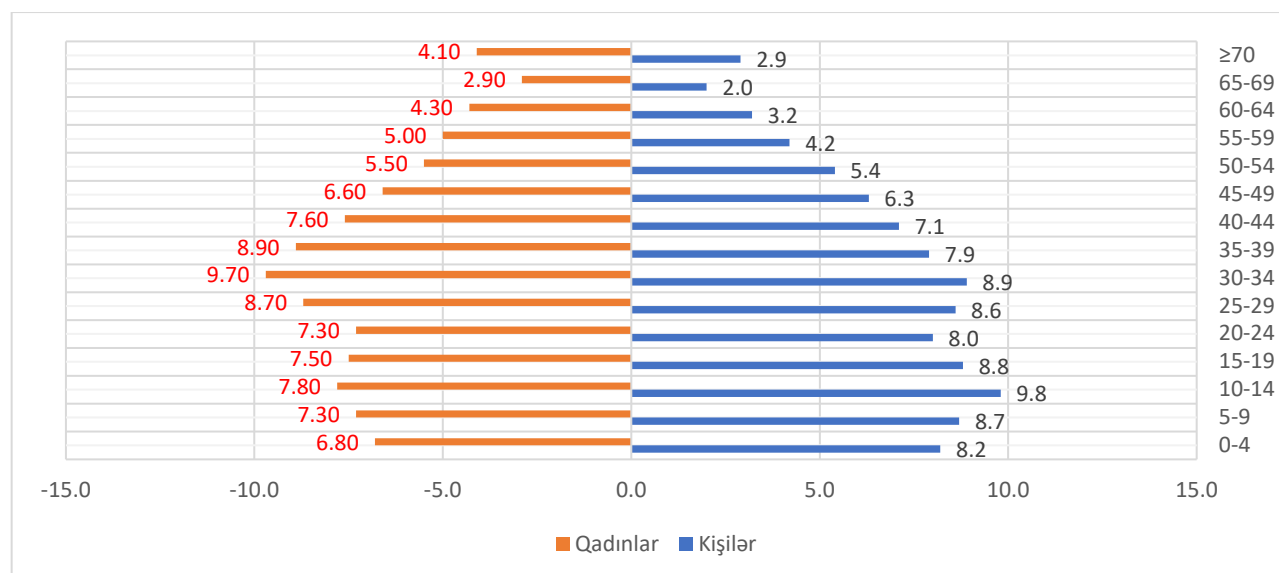
Lerik rayonunun əhalisi müxtəlifdir. Azərbaycanlılar çoxluq təşkil edir (76,58 faiz), talışlar (23,33 faiz), ruslar (0,01 faiz) və digər millətlərin nümayəndələri (0,09 faiz). Əhalinin tərkibi haqqında daha ətraflı məlumat Cədvəl 1-də verilmişdir.

Cədvəl 1: Əhalinin tərkibi (2019-cu il siyahıyaalınması)

	Cəmi		Kişi	Qadın
	nəfər	faiz	nəfər	nəfər
Azərbaycanlılar	63131	76.58	31204	31927
Talışlar	19227	23.33	9634	9593
Ruslar	8	0,01		8
digər millətlər	72	0,09	32	40

2.2.2. Əhalinin yaş və cins tərkibi

2023-cü ilin əvvəlinə olan statistik məlumata görə, Lerik rayonunda əhalinin 49,7 faizini kişilər, 50,3 faizini isə qadınlar təşkil edib. Əhalinin yaş qrupları üzrə bölgüsündə 10-14 yaşlı oğlanlar (kişilərin 9,8 faizi) və 30-34 yaşlı qadınlar (qadınların 9,7 faizi) üstünlük təşkil edir. 2023-cü ilin əvvəlinə 15-64 yaşlı əhalinin sayı 59,4 min nəfər olmaqla rayon üzrə ümumi əhalinin 69,7 faizini təşkil edir.

Şəkil 4. 2023-cü ilin əvvəlinə əhalinin yaş qrupları üzrə strukturu

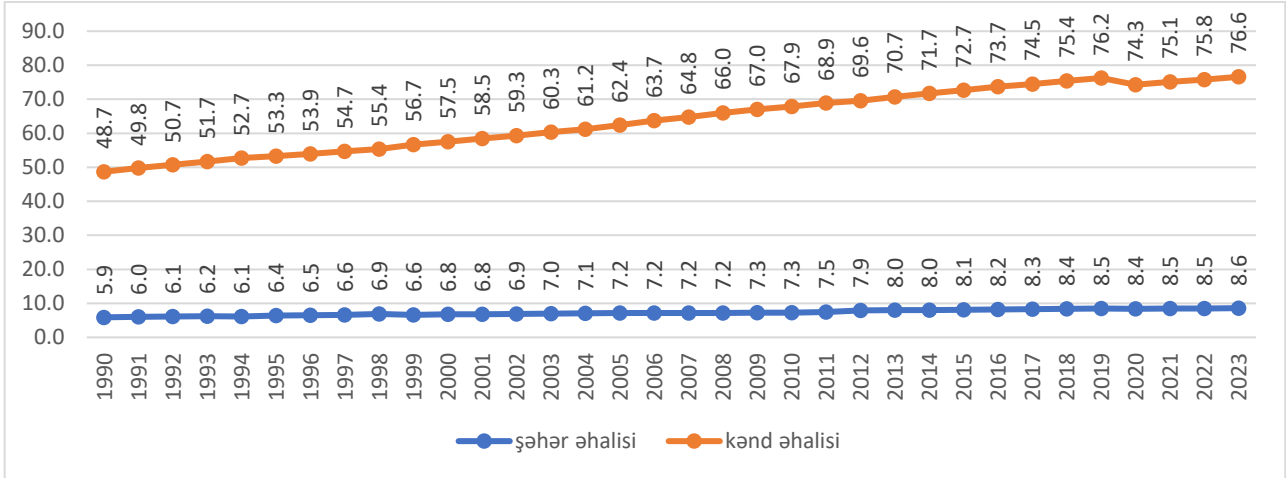
2023-cü ilin əvvəlinə olan statistik məlumatlara əsasən Lerik rayonunda yaşlı nəsilədən asılılıq dərəcəsi (65+ yaşlı əhalinin sayının əmək qabiliyyətli (15-65 yaş arası) əhaliyə nisbəti) 8.53%-dir. Rayonda azyaşlılardan asılılıq dərəcəsi (0-14 yaş arası əhalinin sayının əmək qabiliyyətli (15-65 yaş arası) əhaliyə nisbəti) isə 34.94%-dir. Bu göstəricilərin cəmindən də ümumi asılılıq dərəcəsi 43.48% alınır. Bu isə rayonda əmək ehtiyatları üçün bazanın yüksək olduğunu göstərir.

2.2.3. Əhalinin şəhər və kənd yaşayış yerləri üzrə bölgüsü

1990-2022-ci illəri üzrə rayonda əhalinin həm şəhər, həm kənd yerləri üzrə sayında artım müşahidə olunur. 2023-ci ilin əvvəlinə olan statistik məlumatlara əsasən, rayon əhalisinin 8615 nəfəri şəhərdə, 76586 nəfəri isə kənddə yaşayır. Belə ki, rayon əhalisinin 10,11 faizi şəhərdə, 89,89 faizi isə kənddə yaşayır.

**Şəkil 5: Şəhər və kənd yaşayış yerlərində əhəlinin sayı, min nəfər
(01.01.2023-cü il tarixinə)**

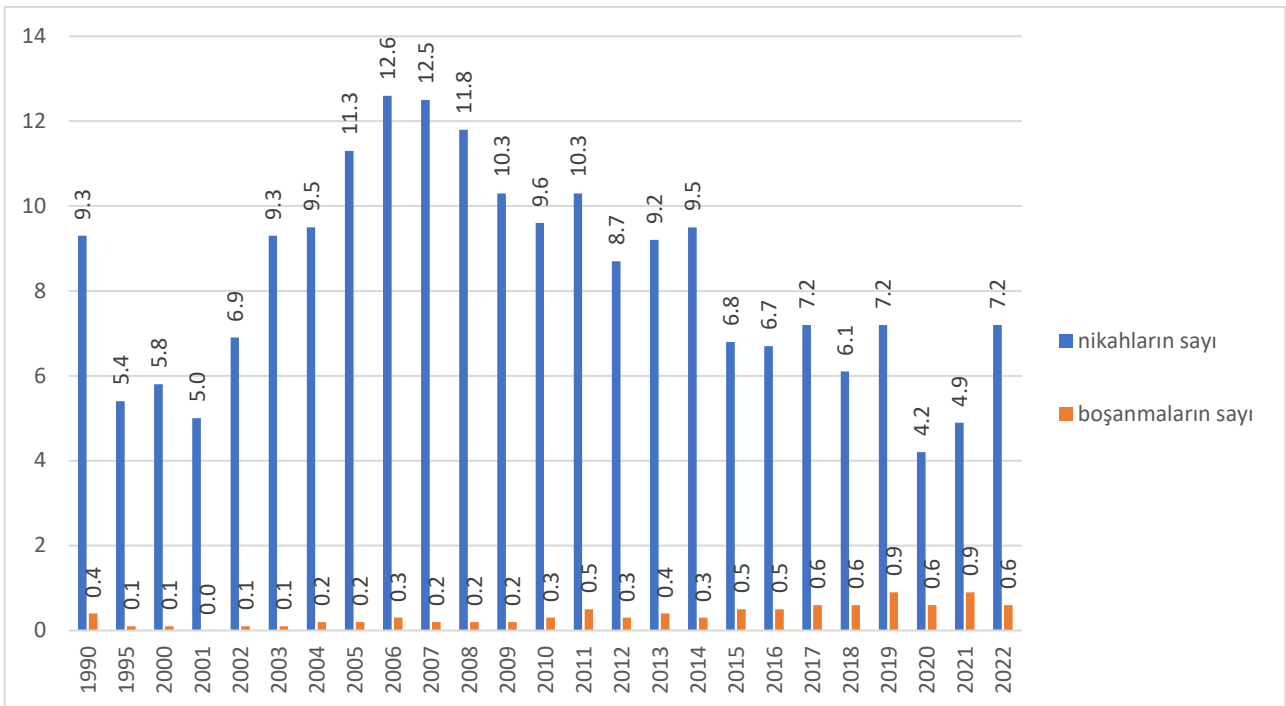

2023-cü ilin əvvəlinə Lerikdə 15-29 yaşda olan gənclərin sayı 20,800 nəfər (şəhər üzrə 1,890 nəfər, kənd üzrə 18,900 nəfər) təşkil etmişdir. Seminar zamanı iştirakçılar bildirmişlər ki, kənd əhalisi, xüsusən də gənclər təhsil və ya daha gəlirli iş üçün şəhərlərə axışirlar.

2.2.4. Digər demoqrafik göstəricilər

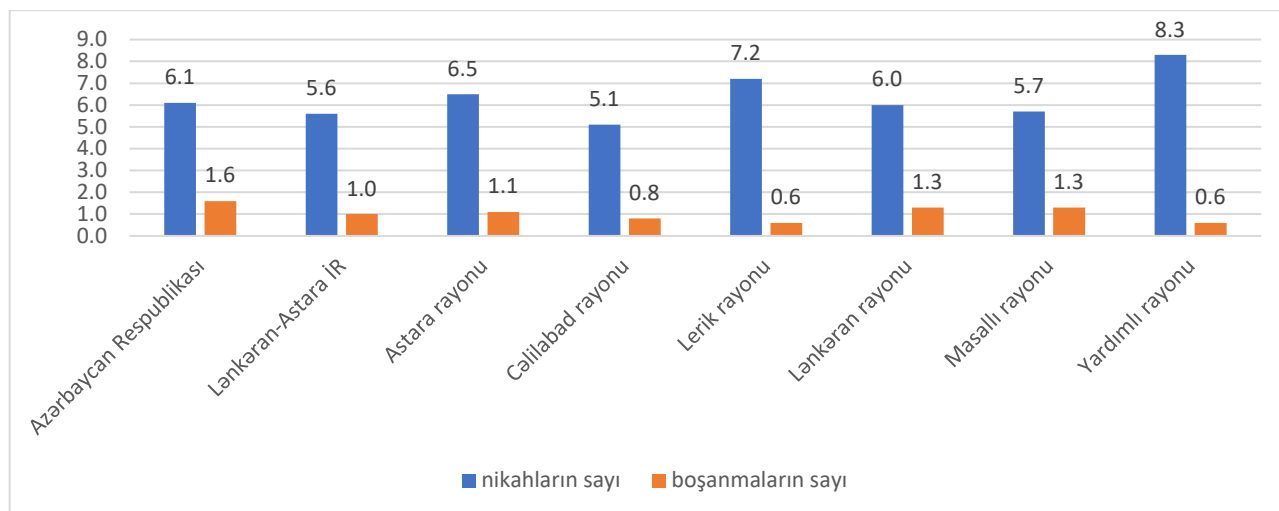
2022-ci ildə Lerik rayonu üzrə qeydiyyat şöbələri tərəfindən 609 nikah və 52 boşanma halları qeydə alınmış və əhəlinin hər 1000 nəfərinə nikahların sayı 7.2, boşanmaların sayı isə 0.9 olmuşdur. 2022-ci ildə isə 609 nikah və 52 boşanma halı qeydə alınmışdır. Qeyd edək ki, ən çox nikah və boşanma halları 25-29 yaş (kişilərin yaşı üzrə) aralığında baş vermişdir.

Şəkil 6: 1990-2022-ci illər üzrə əhəlinin hər 1000 nəfərinə nikah və boşanmaların sayı

Lerik rayonunda 2010-2022-ci illər üzrə nikahların sayı ölkə üzrə orta göstəriciyə yaxın olmuşdur. Boşanma ölkə üzrə orta göstəricidən aşağı olmuşdur və bu, iqtisadi rayonda ən aşağı göstəricidir.

Şəkil 7: 2022-ci il üzrə əhalinin hər 1000 nəfərinə nikah və boşanmaların müqayisəsi

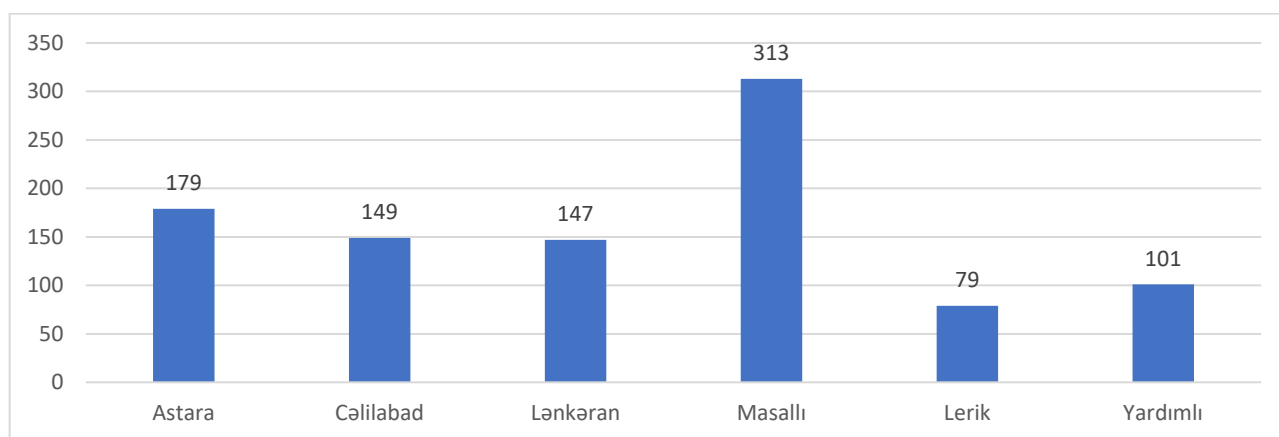

2023-cü ilin əvvəlində gözlənilən ömür uzunluğu qadınlar üçün 79,5 yaş, kişilər üçün 75,6 yaş olmuşdur.

2.2.5 Əhalinin sıxlığı

2023-cü il yanvarın 1-nə Lerik rayonunda əhalinin sıxlığı 1 km²-ə 79 nəfər olmuşdur ki, bu da iqtisadi rayonun digər rayonlarından aşağıdır. Bu, rayonun dağlıq ərazisində yerləşməsi ilə əlaqədardır.

Şəkil 8: 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda əhalinin hər kv.km-ə sıxlığı

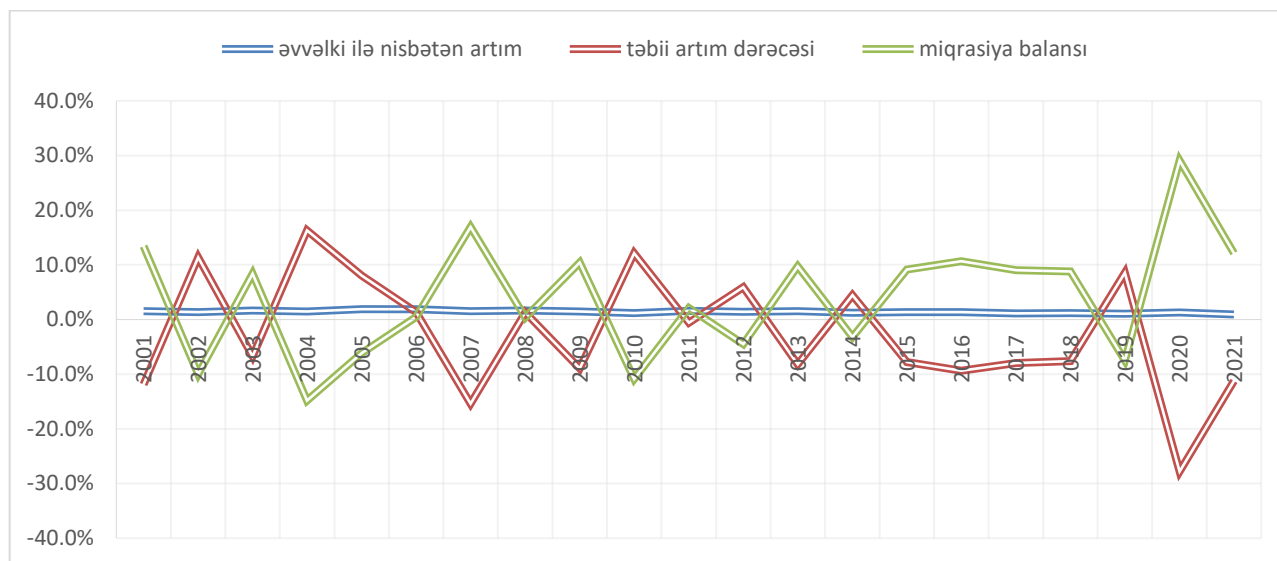

2.3. Miqrasiya

Miqrasiya balansı əhalinin əvvəlki ilə nisbətən artımından illik təbii artımını çıxmaqla hesablanır. Dəyər "0"ə yaxın olmuşdur. Bu əksər illərdə rayondan köçən əhalinin artımının rayon əhalisinin illik təbii artımından az olması ilə əlaqədardır.

Şəkil 9: Lerik rayonu üzrə miqrasiya balansı, faizlə, 2001-2021

Rayonda əhalinin azalması təhlükəsi altında olan ucqar kəndlərin sayının artdığı müşahidə olunur. O da məlumdur ki, Bakının Binə qəsəbəsində və Lənkəran kəndlərində xeyli sayda Leriklilər məskunlaşıb. Bu səbəbdən miqrasiya ilə bağlı dəqiq rəqəmlərə çatmaq asan deyil.

2.4. Əhalinin təhsil səviyyəsi və sağlamlıq vəziyyəti

2.4.1. Əhalinin təhsil səviyyəsi

2019-cu il əhalinin siyahıyaalınması məlumatlarına əsasən, Lerik rayonunda 15 və yuxarı yaşlı 61,231 nəfər əhalinin 60,818 nəfərinin məktəbəqədər təhsil də daxil olmaqla bu və ya başqa səviyyədə təhsili vardır, bunlardan 29,181 nəfərini kişilər, 31,637 nəfərini qadınlar təşkil etmişdir.

Cədvəl 2. Lerik rayonunda əhalinin təhsil səviyyəsi
(2019-cu il əhalinin siyahıyaalınması məlumatlarına əsasən)

Təhsil səviyyəsi	Cəmi	o cümlədən:	
		kişilər	qadınlar
15 və yuxarı yaşda olan əhali, nəfər	61231	29299	31932
<i>o cümlədən:</i>			
ali təhsilli	5748	3893	1855
orta ixtisas təhsilli	4237	2378	1859
peşə təhsilli	4502	1842	2660
tam orta təhsilli	34285	16875	17410
ümumi orta təhsilli	10101	3505	6596
ibtidai təhsilli	1928	687	1241
məktəbəqədər təhsilli	17	1	16
təhsili olmayanlar	413	118	295

Təhsil səviyyəsi	Cəmi	o cümlədən:	
		kişilər	qadınlar
15 və yuxarı yaşda olan əhəlinin hər 1000 nəfərinə düşən			
ali təhsilli	93.9	132.9	58.1
orta ixtisas təhsilli	69.2	81.2	58.2
peşə təhsilli	73.5	62.9	83.3
tam orta təhsilli	559.9	576.0	545.2
ümumi orta təhsilli	165.0	119.6	206.6
ibtidai təhsilli	31.5	23.4	38.9
məktəbəqədər təhsilli	0.3	0.0	0.5
təhsili olmayanlar	6.7	4.0	9.2

Cədvəl 2-yə əsasən, rayon üzrə əhəlinin hər 1000 nəfərinə ali təhsillilərin sayı 93,9, orta-ixtisas təhsillilərin sayı 69,2, tam orta təhsillilərin sayı 560, ümumi orta təhsillilərin sayı 165, ibtidai təhsillilərin sayı 32 və təhsili olmayanların sayı isə 7 nəfər təşkil etmişdir.

2022-ci ildə Dövlət İmtahan Mərkəzi tərəfindən verilən statistik göstəricilərə əsasən ali təhsil müəssisələrinə qəbul imtahanlarında yüksək nəticə göstərmiş abituriyentlərin bölgələr üzrə sayına görə Lerik rayonu orta göstəricidən aşağıda olmuşdur. Belə ki, rayon üzrə 145 abituriyentdən 17 nəfəri 500-700 intervalında bal toplamışdır. Qəbul imtahanlarının nəticələrinə əsasən rayonun 143 məzununu (imtahanlarda iştirak edənlərin 42,03 faizi) imtahanlarda uğur qazanıb. Həmin abituriyentlərin 53,10 faizi və ya 77 nəfəri dövlət təhsil müəssisələrinə, 2,03 faizi və ya 3 nəfəri dövlət dəstəyi ilə özəl ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunub. Daha 32,41 faiz və ya 32 abituriyent dövlət müəssisələrinə, 12,41 faizi (18 abituriyent) öz imkanlarından istifadə etməklə özəl müəssisələrə qəbul olub. Abituriyentlərin əksəriyyəti Lənkəran Dövlət Universiteti və Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinə qəbul olub. I-IV qruplar üzrə keçirilən qəbul imtahanlarında abituriyentlərin orta balı 235,66 olub. Bu, ölkə üzrə orta göstəricidən 13 faiz aşağıdır. Lakin bu rəqəm 2020-ci ilə müqayisədə yüksəkdir, o zaman ölkə üzrə orta göstəricidən 17,1 faiz aşağı olmuşdur.

Cədvəl 3: Lerik rayonundan şagirdlərin qəbul balları, 2022

Bal intervalı	Tələbələrin sayı (insan)	Faiz (faiz)
0-100	53	19.41
100-200	70	25.64
200-300	73	26.74
300-500	60	21.98
500-dən yuxarı	17	6.23

Beləliklə, rayonun abituriyentlərinin yalnız 28,21%-i 300-dən yuxarı bal toplayıb. Rayonun attestat qiymətləri əla olan abituriyentlərindən 16,67%-i 200 baldan aşağı nəticə göstərib. 500 baldan yuxarı nəticə göstərərək məktəb nailiyyətlərini təsdiq edənlər isə cəmi 20,0%-dir. Qəbul imtahanlarında 38 məktəbin məzunları iştirak edib. Bu məktəblərdən Hamarməşə, Biləvər və Blaband kənd tam orta məktəblərinin bir abituriyenti belə ali təhsil müəssisəsinə qəbul olmayıb. 2022-ci ildə rayonun ən yaxşı məktəbləri sırasında Piran kənd tam orta məktəbini qeyd etmək olar.

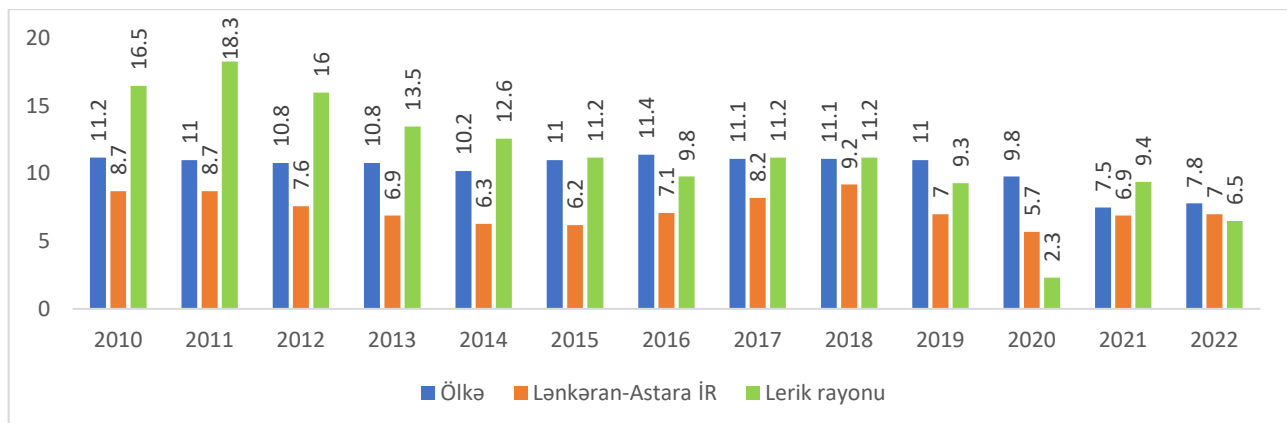
2022-ci ildə rayonun ümumtəhsil müəssisələrini 432 şagird bitirib və onların 430 nəfəri buraxılış imtahanında iştirak edib. Rayonun məzunlarının buraxılış imtahanında tədris dili fənni üzrə topladıqları orta bal 46,08, riyaziyyat fənni üzrə topladıqları orta bal 28,77, xarici dil fənni üzrə topladıqları orta bal 23,43, hər üç fənn üzrə birlikdə topladıqları orta bal 98,29-dur. Bu, respublika üzrə orta göstəricidən müvafiq olaraq 0,32%, 0,96%, 35,97%, 12,02% aşağıdır. Buraxılış imtahanında tədris dili fənni üzrə məzunların 34,19%-i 30 və daha az, 46,51%-i 30-70 intervalında, 19,30%-i 70-dən çox bal toplayıb. Riyaziyyat fənni üzrə bu göstəricilər müvafiq olaraq, 64,65%, 24,42% və 10,93%, xarici dil fənni üzrə isə 73,49%, 23,72% və 2,79% olub. Ümumilikdə, 432 nəfər attestat alıb. Attestat alanların 63,19%-i (273 nəfəri) I-IV qruplar üzrə qəbul imtahanlarında iştirak edib, 70,60%-i (305 nəfəri) isə buraxılış imtahanlarının nəticələri əsasında V qrupa daxil olan ixtisaslar üzrə müsabiqədə iştirak etmək üçün ərizə verib. Ümumilikdə, attestat alanların 79,86%-i (345 nəfəri) ali təhsil müəssisələrinə qəbul kampaniyasında iştirak edib. Rayonun abituriyentlərinin I-IV qruplarda ana dili, ədəbiyyat, fizika, kimya və tarix fənləri üzrə göstəriciləri respublikanın orta göstəricilərindən aşağıdır. Fərq ana dilindən – 23,95%, ədəbiyyatdan – 26,14%, fizikadan – 17,75%, kimyadan – 24,66%, tarixdən – 30,17% təşkil edir. Riyaziyyat və coğrafiya fənləri üzrə göstəricilər respublika üzrə orta göstəricilərdən yuxarıdır.

Diagnostic seminar zamanı müzakirə olunan məsələlərdən biri də əhalinin təhsil səviyyəsi olmuşdur. Belə ki, təhsil sektoru üzrə iştirakçılar tərəfindən qeyd edilən problemlərə aşağıdakılar aid edilmişdir: peşə məktəblərinin maddi-texniki bazasının zəif olması, bəzi dərş vəsaitlərinin keyfiyyətsiz olması, orta məktəblərdə maddi-texniki bazanın zəif olması, bəzi kənd məktəbləri binalarının təmirsiz olması, təhsil sahəsində innovasiyaların olmaması və tətbiq olunmaması və s.

2.4.2. Əhalinin sağlamlıq vəziyyəti

2015-2022-ci illər ərzində Lerik rayonunda hər 1000 nəfərə düşən ölüm hallarının sayı təxminən 4,3-6,1 arasında dəyişmişdir. 2022-ci ildə Lerik rayonu üzrə 1233 doğulan körpə qeydə alınmış və bu göstərici əhalinin hər 1000 nəfərinə 14,5 təşkil etmişdir. 2022-ci ildə Lerik rayonu üzrə 368 ölüm halı qeydə alınmış və əhalinin hər 1000 nəfərinə ölüm səviyyəsi 4,3 təşkil etmişdir. Rayonda 2022-ci ildə 8 nəfər bir yaşadək olan körpə ölümü halı qeydə alınmışdır ki, bu da 2021-ci illə müqayisədə 3 nəfər azdır. Hər 1000 diri doğulana düşən 1 yaşadək ölənlərin sayı da 2021-ci illə müqayisədə (9,4) azalaraq 6,5-ə düşmüşdür.

Şəkil 10: Hər 1000 diri doğulana 1 yaşa qədər ölənlərin sayı, 2022

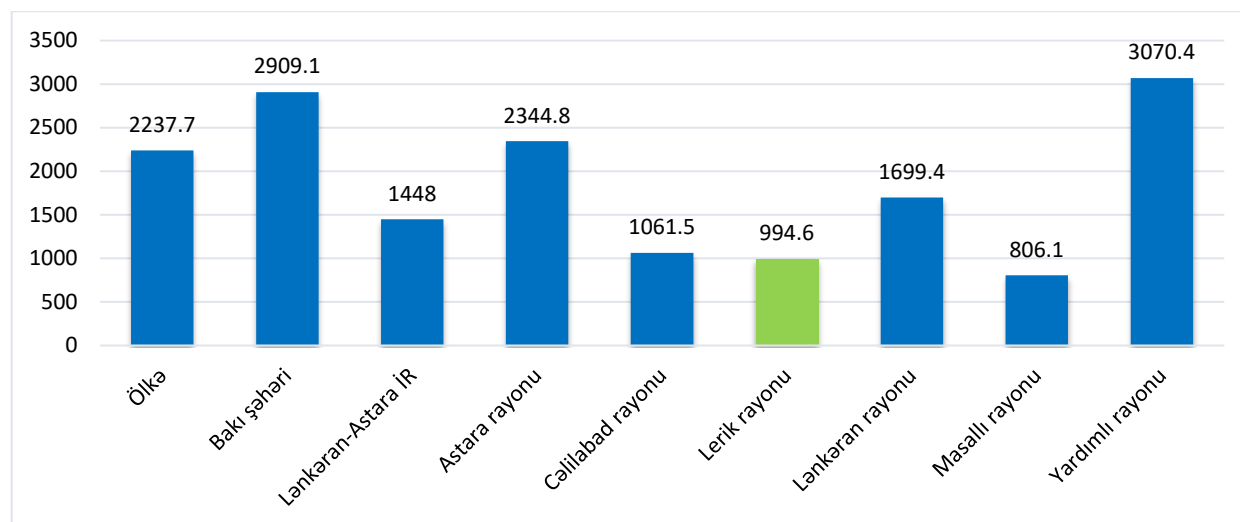

Cədvəl 4: Lerik Rayonunda Əhali Arasında Xəstəliklər, 2022

Qeydə alınan bütün xəstəliklər (nəfər)	8429
o cümlədən	
Bəzi infeksiyon və parazitər xəstəliklər	580
Yenitörəmələr	55
Qan qanyaradıcı orqanların xəstəlikləri və immun mexanizmin prosesə cəlb olunması ilə gedən ayrı-ayrı pozğunluqlar	301
Endokrin sistemin xəstəlikləri maddələr mübadiləsi və qidalanma pozğunluqları	246
Əsəb sistemi və hissiyyat orqanlarının xəstəlikləri	428
Qan dövranı sisteminin xəstəlikləri	1856
Tənəffüs orqanlarının xəstəlikləri	2544
Həzm sisteminin xəstəlikləri	1318
Dəri və dərialtı toxumanın xəstəlikləri	-
Sümük-əzələ sistemi və birləşdirici toxumaların xəstəlikləri	-

2022-ci ildə Lerik rayonunda ümumilikdə 8429 xəstəlik qeydə alınmışdır ki, bu da cəmi rayon əhalisinin 9,8%-ni təşkil etmişdir. Regional müqayisəyə baxdıqda isə (Qrafik 4.5.2.4.) əhalinin hər on min nəfərinə düşən bütün xəstəliklərə görə Lerik rayonu (994,6) həm ölkə səviyyəsindən (2237,7) həm də Lənkəran-Astara iqtisadi rayonundan (1448) aşağıdadır

Şəkil 11: 2022-ci il üzrə əhalinin hər 10 000 nəfərinə düşən bütün xəstəliklərin sayı

3. RAYONUN SOSIAL-İQTİSADI PROFİLİ

3.1. Fiziki infrastruktur

İnfrastruktur rayonun sosial-iqtisadi inkişafının açarındır. Nəqliyyat, fiziki və rəqəmsal əlaqə Lerik kimi dağlıq rayonda bazarlara çıxış, maliyyə, təhsil və məşğulluq üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Rayon regionun əsas təhsil mərkəzi və əsas bazar olan Lənkəran şəhərinin yaxınlığında yerləşir. Lerik-Lənkəran avtomobil yolu həmçinin Bakının əsas inkişaf mərkəzinə çıxışı təmin edir.

3.1.1. Nəqliyyat

Rayonda yolların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində işlər görülsə də, kəndlərarası yolların əksəriyyəti hələ də torpaq yollar olduğu üçün hələ çox işlər görülməlidir. Rayonun Lənkəran şəhəri ilə əlaqəsi yaxşılaşdırılıb. Lerik-Lənkəran avtomobil yolu rayonun önəmli nəqliyyat xəttidir. O, regionun əsas şəhərinə, bazar və təhsil mərkəzinə çıxışı təmin edir. Nəqliyyat infrastrukturunun keyfiyyətinin yüksəldilməsi və əlaqənin daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə 56 km-lik Lənkəran-Lerik avtomobil yolu daha yüksək səviyyədə yenidən qurulub. Rayon daxilində 2,5 km-lik Blaband-Monidigah yolu ilə yanaşı, 22 km-lik Lerik-Şinəbənd-Orand-Nuravud-Zərdabərə yolu da salınmışdır. Lüləkəran kəndinə gedən 5 km yola asfalt döşənibmişdir. Bundan əlavə, ötən dövr ərzində rayonda 26,5 km-lik Lerik-Qosmalıan-Kəlvəz, 36 km-lik Noda-Şingəduvan-Xanəgah, 27 km-lik Piran-Hamarat-Vijaker avtomobil yolları çəkilərək istifadəyə verilmişdir.

Lerik rayonunda avtomobil yolunun 6,7 %-i asfalt-beton, 11,7 %-i çınqıl, 81,6 %-i isə torpaq örtüklüdür. Əsasən kəndləri birləşdirən bu torpaq yollardan payız və qış aylarında yağışlı mövsümdə istifadə etmək çətin olur. Şəhər yollarının ümumi uzunluğu 29,15 km-dir ki, bu yolların 95 faizi asfalt örtüklüdür. Ümumilikdə rayonun 36 kəndinə gedən avtomobil yolları asfalt örtüklüdür ki, bu da ümumi kəndlərin 22,4%-ni təşkil edir.

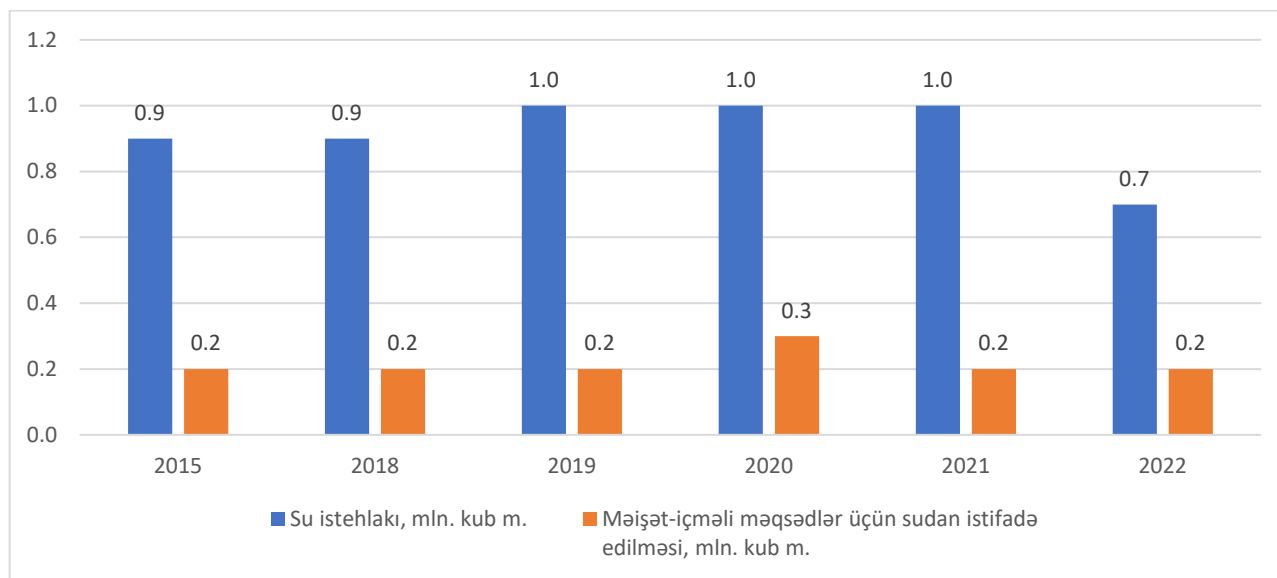
Lerik rayonu iqtisadi rayonda ən uzun yola malikdir. Bu həm də ona görədir ki, dağ yolları çox vaxt dolama olur və düz getmir. Lakin bütün bu yollar III-V kateqoriyalı yollardır. Rayonda I və II kateqoriyalı yollar yoxdur. Bu onu göstərir ki, rayonun əsas magistral və dövlət magistralları ilə birbaşa əlaqəsi yoxdur.

Diagnostic seminarla müzakirə olunan məsələlərdən biri də rayonun nəqliyyat infrastrukturunu olmuşdur. Seminar iştirakçıları rayonda turizmin inkişafına mənfi təsir göstərən digər bir amil kimi nəqliyyat infrastrukturunun zəif olmasını qeyd etmişdilər. Xüsusilə problem bir çox kənd yollarının bərbad vəziyyətdə olması və yağış yağarkən keçilməz olması və ictimai nəqliyyatın olmaması idi.

3.1.2. İçməli və suvarma suyu təminatı

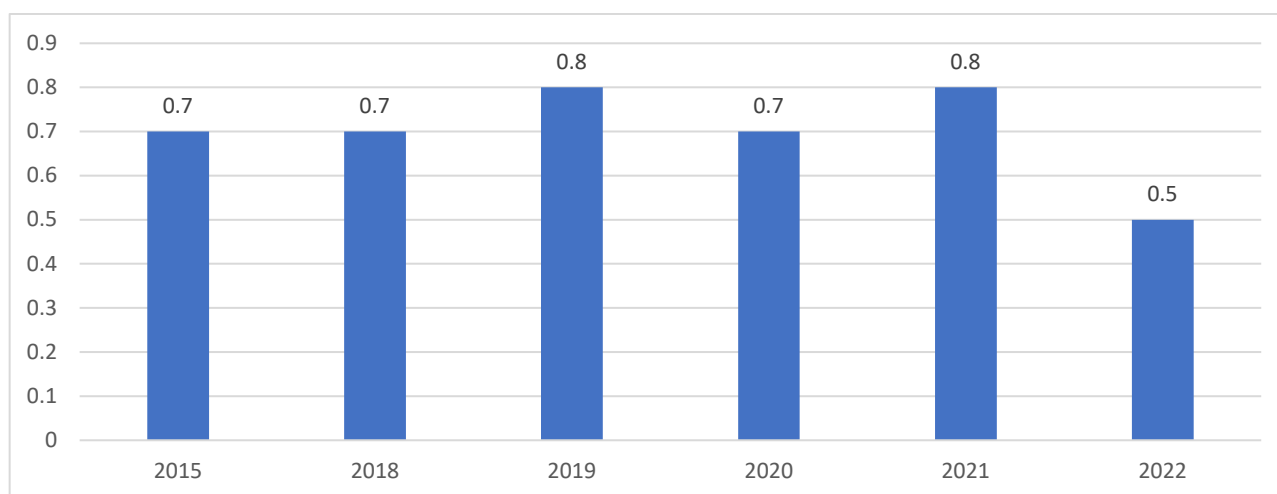
Rayonun əsas içməli su mənbəyi təbii bulaqlar və şəhərdə istifadə edilən borular vasitəsilə təchiz olunmuş sulardır. Kənd yerlərində insanlar təbii bulaqlardan istifadə edirlər. Şəkil 12 və 13 təbii su mənbələrindən alınan suyun sərfini göstərir. 2022-ci ildə ümumi istehlak 0,7 mln olmuşdur.

Şəkil 12: Təbii su mənbələrindən alınan suyun istehlakı 2015-2022

Rayonda əkinlər əsasən yağıntılar sayəsində habelə çay və artezian quyularının suyu vasitəsilə suvarılır. 2022-ci ildə rayonda suyun 71 faizi suvarma, 29 faizi isə içməli su üçün istifadə olunmuşdur. Müqayisə üçün qeyd edək ki, həmin dövrdə iqtisadi rayon üzrə bu göstəricilər müvafiq olaraq 90,6 faiz və 3,5 faiz olmuşdur.

Şəkil 13: Suvarma və kənd təsərrüfatının su təchizatı, mln. kub m.

2022-ci ildə paylanma zamanı su itkisinin həcmi 0,1 milyon kubmetr olmaqla Lənkəran-Astara rayonu üzrə su itkisinin 3,3 faizinə bərabər olmuşdur.

3.1.3. Enerji təchizatı

Lerik rayonunun bütün kəndlərinə elektrik enerjisi verilib. Bununla belə, köhnə elektrik dirəkləri də dəyişdirilməlidir. Güclü küləklər zamanı naqillərin sıradan çıxması səbəbindən elektrik enerjisi kəsilə bilər. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tapşırığına əsasən Lənkəran-Hamarat-Lerik 35 kV-luq yüksək gərginlikli elektrik hava xətti əsaslı təmir edilmiş, Lerik şəhərində 16,5 MVAT gücündə modul tipli elektrik stansiyası təsis edilmişdir. Elektrik

stansiyasının tikintisi Lerikin elektrik təchizatı sisteminin yenidən qurulmasının tərkib hissəsi olmuşdur. Bu, "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı" çərçivəsində ölkənin cənub bölgəsinin elektrik enerjisi ilə təminatının yaxşılaşdırılması məqsədilə həyata keçirilib. "Lerik", "Zərikümeco", "Siyov", "Rvarud" 35/10 kV-luq yarımstansiyalar yenidən qurulmuş, 12 yaşayış massivində 10/04 kV-luq hava xətləri sip kabellərlə əvəz edilmiş, abonentlər üçün smart-kart sayğacları quraşdırılmışdır. Nodə, Nüvədi, Vizəzəmin və Əliabad inzibati ərazilərinin kəndlərini təmin edən 96 kilometr uzunluğunda 10 kvadratmetr elektrik xətləri yenidən qurulmuş, 10 mindən çox taxta dayaq dəmir dirəklərlə əvəz edilmişdir. Hazırda "Siyov" yarımstansiyasının tikintisində son tamamlama işləri görülür.

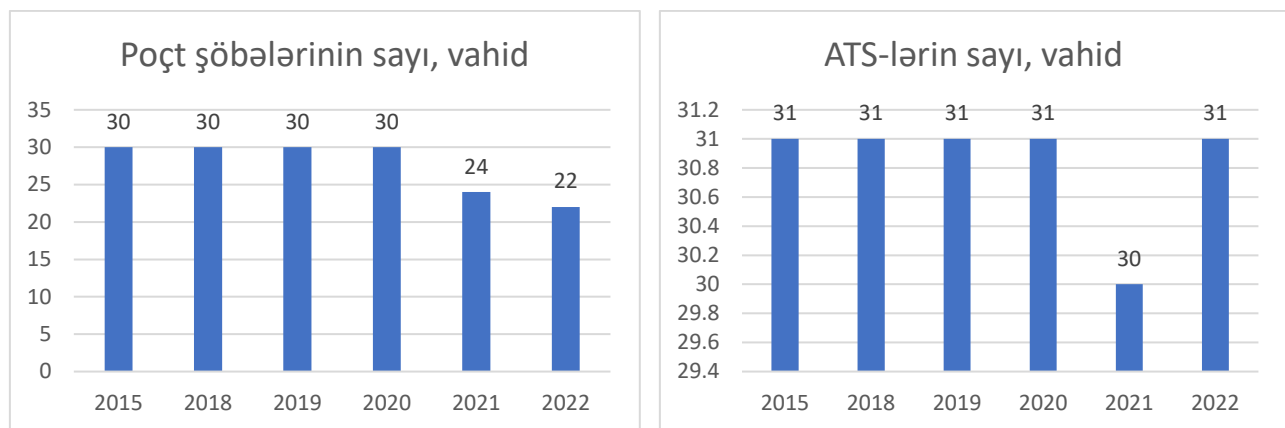
3.1.4. Qaz təchizatı sistemi

2006-cı ildə Lerik rayonunda başlanmış qazlaşdırma işləri nəticəsində Lerik şəhəri də daxil olmaqla 60 yaşayış məntəqəsi (1320 ailə) qazla tam təmin edilmiş, 2 kənddə isə qazlaşdırma işləri davam etdirilir. 2021-ci ildə istehlak olunan təbii qaz 8 milyon kubmetr olmuşdur. Bəzi kəndlərin ucqar yaxud əhalisinin az olması səbəbindən qazla təchiz olunmamışdır. Hazırda rayonun 161 kəndindən 102-sində qaz yoxdur ki, bu da onu göstərir ki, qazla təminat 37 faizə yaxındır. Qaz olmayan kəndlərdən 33 kənddə (32,3 faiz) qazın verilməsi iqtisadi cəhətdən yararsız hesab edilir və yaxın vaxtlarda qazın verilməsi nəzərdə tutulmur.

3.1.5. Rabitə və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT)

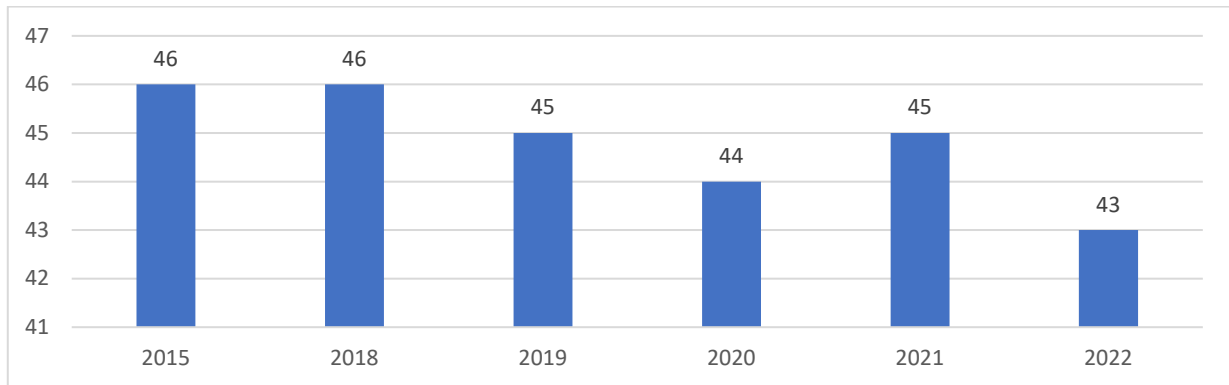
Statistik göstəricilərə əsasən əgər 2015-ci ildə rayonda 31 ATS və 30 poçt şöbəsi fəaliyyət göstərirdisə, 2022-ci ildə bu göstəricilər müvafiq olaraq 31 və 22 olmuşdur.

Şəkil 14: ATS və poçt şöbələrinin sayı

Hər 100 ailəyə düşən sabit şəbəkə telefonlarının sayına gəlincə son illərdə bu sahədə artım müşahidə edilir. Belə ki, 2022-ci il üzrə bu göstəricidə Lerik rayonu regionda 5-ci yerdə olmuşdur.

Şəkil 15: 100 ailəyə stasionar telefonların sayı

Rabitə xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və genişzolaqlı internet xidmətlərinin əhatə dairəsinin artırılması məqsədilə Cənub regional filialının Lerik filialının telefon şəbəkəsinin quraşdırma tutumu 64 nömrəyə və internet şəbəkəsinin tutumu isə 562 porta çatdırılmışdır. İstifadəçilər üçün ayrılmış xətlər üzrə 0,35 km uzunluğunda fiber-optik kabel çəkilmiş, Brkandul və Hamarmeşa kəndlərinin montaj gücü 16 ədədə çatdırılmışdır. Rayonun bütün yaşayış məntəqələrinin yüksəksürətli internetlə təmin edilməsi işlərinin 2024-cü ildə başa çatdırılması nəzərdə tutulur.

Regionda bütün mobil şəbəkələr fəaliyyət göstərir. Cunu və Bürsülüm kənd inzibati ərazi dairəsinin bir neçə kəndi istisna olmaqla, bütün yaşayış məntəqələrində telefon şəbəkəsi normal işləyir. 2022-ci ildə ümumi mobil abunəçilərin sayı 34,600 nəfər olub.

Televiziya yayımının təşkili və keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə Lerik Radio-Televiziya Yayım Stansiyasında 3500 Vt gücündə TEX-3500 RVR Elettronica FM ötürücü və 1x4 konfigurasiyalı dipol antenna və 7/8 ölçülü qidalandırıcı kabeli quraşdırılmışdır.

4. SOSIAL İNFRASTRUKTUR

4.1. Təhsil

Lerik rayonunda 106 ümumtəhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Onlardan 38-i tam orta məktəb, 46-sı ümumi orta məktəb və 22-si ibtidai məktəblərdir. Bundan əlavə, rayonda 13 məktəbəqədər təhsil müəssisəsi və 1 peşə təhsili müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Ümumi savadlılıq səviyyəsi 97,2% təşkil edir. Məktəb və məktəbəqədər təhsil müəssisələrində ümumilikdə 1297 nəfər müəllim və pedaqoji işçilər fəaliyyət göstərir. Məktəblərdə 6744 nəfər şagird təhsil alır. 2003-2021-ci illər ərzində rayonda 6384 şagird yerlik 49 məktəb, o cümlədən Heydər Əliyev Fondunun hesabına 870 şagird yerlik 4 yeni məktəb, hər biri 35 yerlik olmaqla 3 məktəbəqədər müəssisə üçün bina, həmçinin Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Lerik şəhərində 100 yerlik uşaq bağçası tikilib istifadəyə verilmişdir. Hazırda, rayonun ayrı-ayrı kəndlərində 13 yeni məktəb binasının tikintisi, şəhərin küçə və meydanlarında tikinti-abadlıq işləri sürətlə davam etdirilir. Bəzi kəndlərdə məktəb yoxdur və uşaqlar bir neçə km məsafə qət edərək ən yaxın məktəbə getməlidirlər.

Cədvəl 5: Təhsil sahəsi üzrə bəzi göstəricilərin dinamikası

	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin sayı	15	12	11	13	13	13
onlarda uşaqların sayı, nəfər	502	429	470	520	520	520
Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində 100 yerə						
düşən uşaqların sayı	100	100	100	100	100	100
Əyani ümumi təhsil müəssisələrinin sayı	107	107	107	107	106	106
onlarda təhsilənlərin sayı, nəfər	7505	7073	6926	6900	6744	6430
II və III növbələrdə təhsilənlərin						
xüsusi çəkisi, faizlə ²	13.4	7.7	-	5.6	6.0	8.0
Əyani tam orta ümumi təhsil müəssisələrini bitirmiş və tam orta təhsil haqqında attestat alaraq həmin il ali təhsil müəssisələrinə qəbul olmuş tələbələrin xüsusi çəkisi, faizlə	37.5	54.3	60.4	49.7	52.3	58.7
2) Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlar üçün xüsusi məktəblər istisna olmaqla						

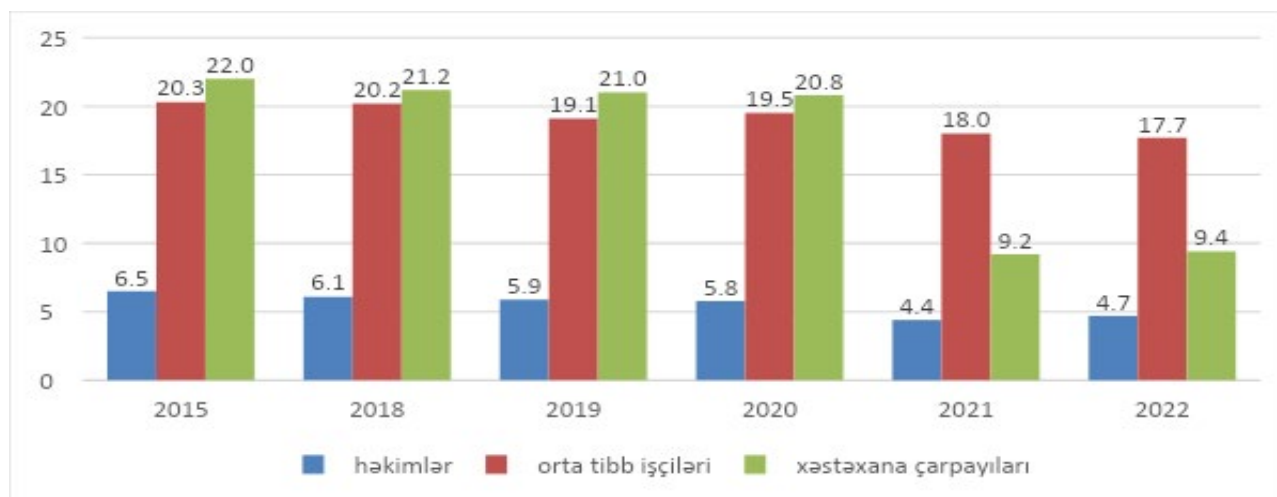
Lerik İcra Hakimiyyətinin 2019-cu il hesabatına əsasən, 2019-cu ildə Təhsil Nazirliyinin sifarişi ilə Monidigah kəndində 96, Sivəkəran kəndində 20, Kəsəkəran kəndində 56, Vov kəndində 80, Vamazğon kəndində 40, Zenoni kəndində 56, Zövnə kəndində 40, Vılıq kəndində 80, Kaqoy kəndində 56, Conu kəndində 56, Mistan kəndində 40 şagird yerlik modul, Orand və Əvilə kəndlərində 180 şagird yerlik yeni məktəb binalarının tikintisi başa çatdırılmış, Kirəvud kəndində 40, Haftoni kəndində 80 şagird yerlik modul tipli, Siyov kəndində isə 180 şagird yerlik yeni məktəb binalarının tikintisi davam etdirilir. Lerik şəhər V.İbrahimov adına integrasiya təlimli internat tipli gimnaziyanın tədris korpusunda əsaslı təmiri işləri, Piran kəndində 75 yerlik uşaq bağçasının tikintisi həyata keçirilir. Noda kəndində isə 50 yerlik uşaq bağçası inşa edilmişdir.

Təhsil üzrə statistikaya nəzər saldıqda, rayonda hazırda 13 məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin fəaliyyət göstərdiyi və burada 520 uşağın təhsil aldığı məlum olur. Bu tip müəssisələrdə hər 100 yerə düşən uşaqların sayı 100 nəfərdir ki, bu göstərici ilə Lerik rayonu regionda aparıcı yerlərdən birini tutur. Bu həm də onu göstərir ki, mövcud olan məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin hamısı dolu olduğundan daha çox məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə ehtiyac var.

4.2. Səhiyyə

2023-cü ildə rayonda 90 çarpayılıq rayon mərkəzi xəstəxanası, 6 ailə sağlamlıq mərkəzi, 34 tibb məntəqəsi, əhaliyə ambulator və stasionar tibbi xidmət göstərən 19 tibb məntəqəsi fəaliyyət göstərir ki, burada 50 həkim və 169 orta tibb işçisi çalışır. Rayon mərkəzi xəstəxanası və uşaq şöbəsi və Vizəzəmin kəndində Qosmalıyan, Peştətük, Əliabad kənd xəstəxanaları və səhiyyə ocaqları bərpa edilmişdir. Şingədulan, Cəngəmiran, Brkandül, Bərzavı, Blaband, Piran kənd səhiyyə ocaqları üçün yeni binalar tikilib. Bundan başqa, Yaponiya dövlətinin maliyyə dəstəyi ilə Pirasora və Conu kəndlərində, ABŞ-ın dəstəyi ilə isə Cəngəmiran kəndində tibb məntəqələri inşa edilmişdir. Əhalinin hər 10000 nəfərinə həm həkimlərin, həm orta tibb heyətinin, həm də xəstəxana çarpayılarının sayında 2022-ci ilə qədər müəyyən azalmalar olmuş, 2022-ci ildə həkimlərin və xəstəxana çarpayılarının sayında cüzi artım olsa da orta tibb işçilərinin sayında azalma davam etmişdir. Belə ki, 2022-ci ildə Lerik rayonunda əhalinin hər 10000 nəfərinə həkimlərin sayı 4,7 nəfər, orta tibb heyətinin sayı 17,7 nəfər, xəstəxana çarpayılarının sayı isə 9,4 ədəd olmuşdur. 2022-ci ildə bu rəqəmlər müvafiq olaraq 4,4, 18 və 9,2 olub.

Şəkil 16: Əhalinin hər 10 000 nəfərinə həkimlərin, orta tibb heyətinin və xəstəxana çarpayılarının sayı

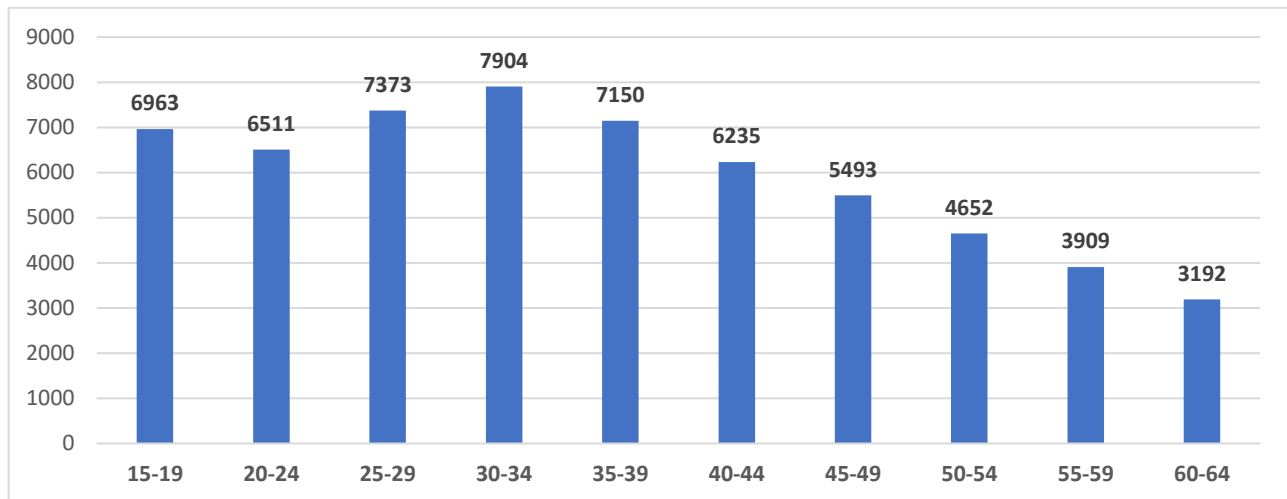

5. ƏMƏK BAZARI

5.1. Əmək resursları

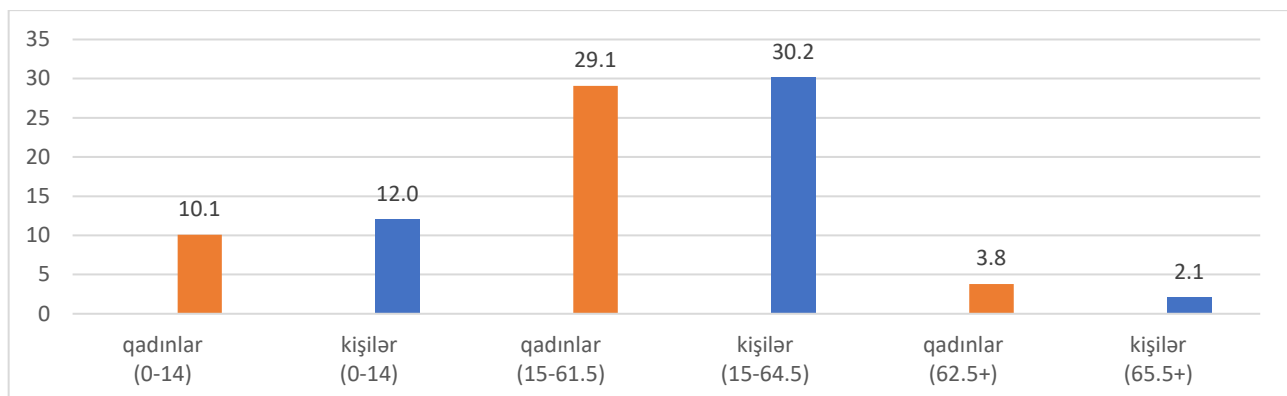
Statistikaya nəzər saldıqda 15-65 yaşlı əhalinin ümumi əhalinin sayında payının 69,7%-dək olduğu görünür ki, bu da öz növbəsində Lerik rayonunun əmək ehtiyatları baxımından istər indi, istərsə də yaxın gələcəkdə hər hansı problemlə qarşılaşmayacağını göstərir.

Şəkil 17: Lerik rayonunda əmək qabiliyyətli əhalinin yaş qrupları üzrə xüsusi çəkisi, 2022

Şəkil 18-də isə əmək qabiliyyətli yaşda, bu yaşdan kiçik, böyük qruplar üzrə kişi qadınların sayı göstərilmişdir. Göründüyü kimi, əmək qabiliyyətli yaşda olan qadınların sayı (29.1 min nəfər) kişilərin sayından (30.2 min nəfər) azdır. Təqaüdçü qadınların sayı (3.8 min nəfər) isə təqaüdçü kişilərin sayından (2.1 min nəfər) çoxdur.

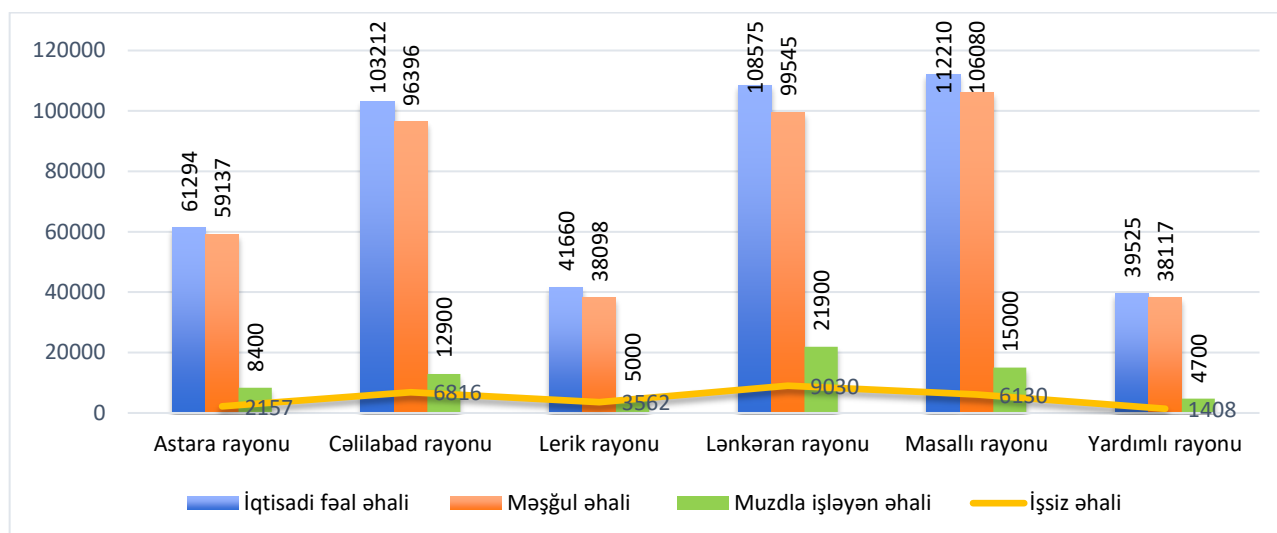
Şəkil 18: 2022-ci ildə qadın və kişilərin yaş qruplarına görə bölgüsü (000)

5.2. Məşğulluq və işsizlik

2023-cü ilin əvvəlinə olan statistik məlumatlara əsasən, Lerikdə 41660 nəfər iqtisadi fəal əhali olmuşdur ki, onlardan 3562-i işsiz əhalidir. İşsiz əhalinin sayı şəhər yerlərində 487 nəfər, kənd yerlərində 3075 nəfər olmuşdur. Lənkəran-Astara regionunun digər rayonları ilə müqayisədə Lerik rayonu bu göstərici üzrə ikinci yerdə qərarlaşır.

Şəkil 19: Rayonlar üzrə iqtisadi fəal, məşğul və işsiz əhəlinin sayı, 2022

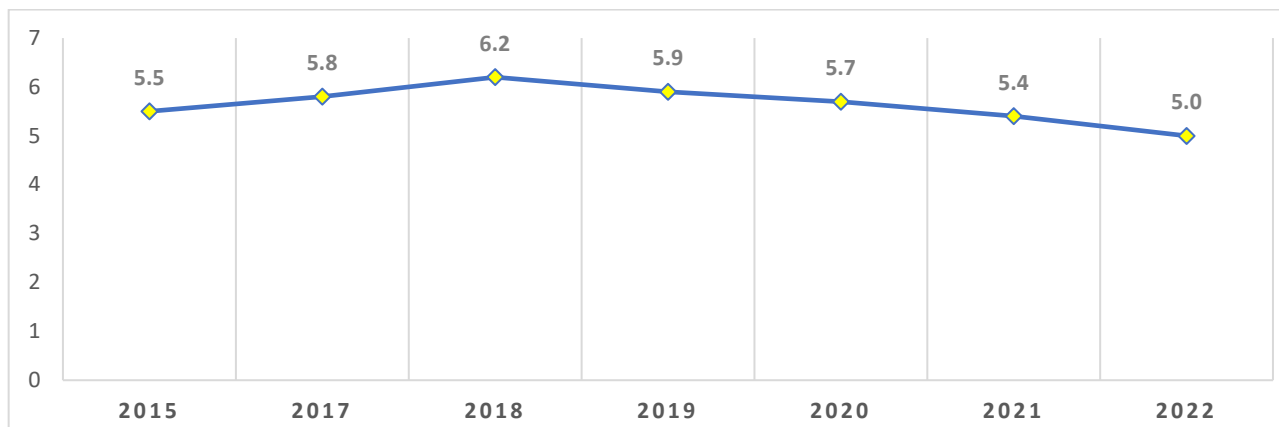
Cədvəl 6: İqtisadi fəaliyyətə görə məşğul əhəli 2022

İqtisadi fəaliyyət növləri	Say, min nəfər
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	19.6
Mədənçıxarma sənayesi	0.1
Emal sənayesi	0.4
Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı	0.1
Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı	0.1
Tikinti	3.3
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	3.0
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	0.8
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	0.7
İnformasiya və rabitə	0.2
Maliyyə və sığorta fəaliyyəti	0.1
Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar	0.1
Peşə, elmi və texniki fəaliyyət	0.1
İnzibati və yardımçı xidmətlərin göstərilməsi	0.7
Dövlət idarəetməsi və müdafiə; sosial təminat	1.2
Təhsil	3.3
Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	0.6
İstirahət, əyləncə və incəsənət sahəsində fəaliyyət	0.8
Digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi	2.9

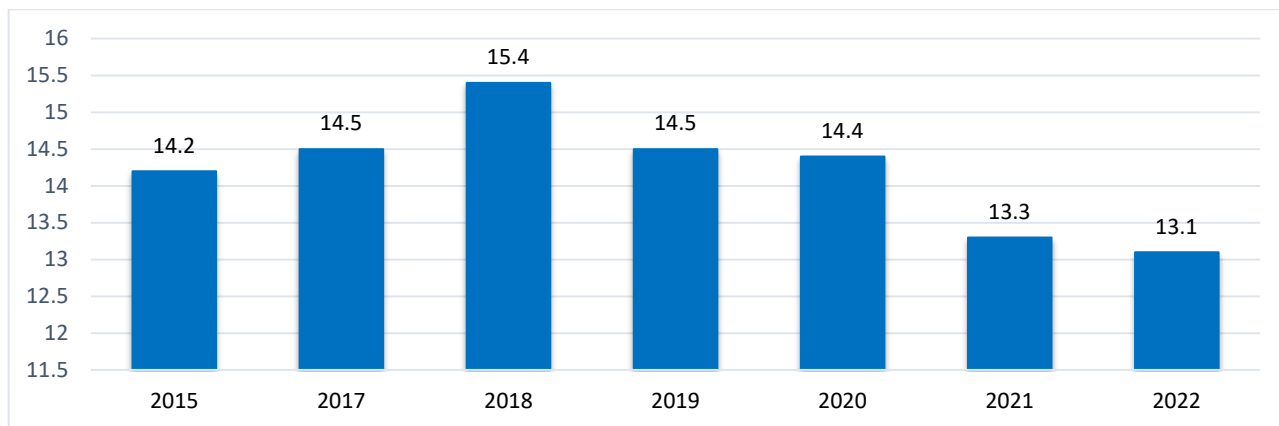
Sahələr üzrə məşğulluq belə olmuşdur: kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıqda 19,6 min nəfər, tikinti və təhsildə hər biri 3,3 min nəfər, ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmirində 3,000 nəfər; digər sahələrdə xidmətlərin göstərilməsi 2900 və dövlət idarəetməsi, müdafiə və sosial təminat 1200 nəfər. Muzdlə işləyənlərin sayı 2015-ci ildə 5500, 2022-ci ilin sonuna isə 5000 təşkil etmişdir (Şəkil 20). 2022-ci ildə muzdlə işləyənlərin sayının

məşğul əhalinin ümumi sayına nisbəti 2015-ci ildəki 14,2 faizdən və 2018-ci ildəki 15,4 faizdən 13,3 faizə düşmüşdür (Şəkil 21).

Şəkil 20: Muzdlə işləyənlərin sayı, min nəfər

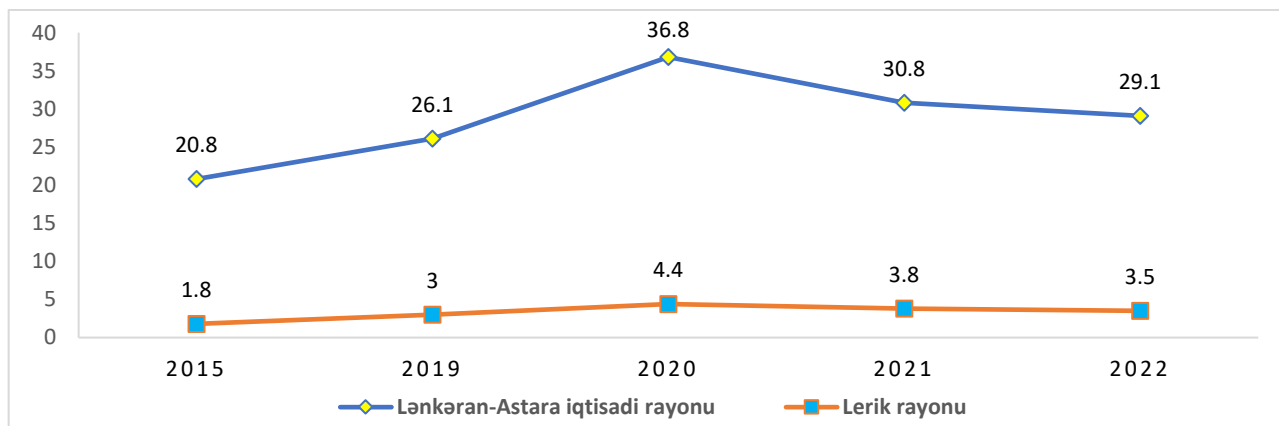

Şəkil 21: Muzdlə işləyənlərin sayının cəmi məşğul əhalinin sayına nisbəti, min nəfər

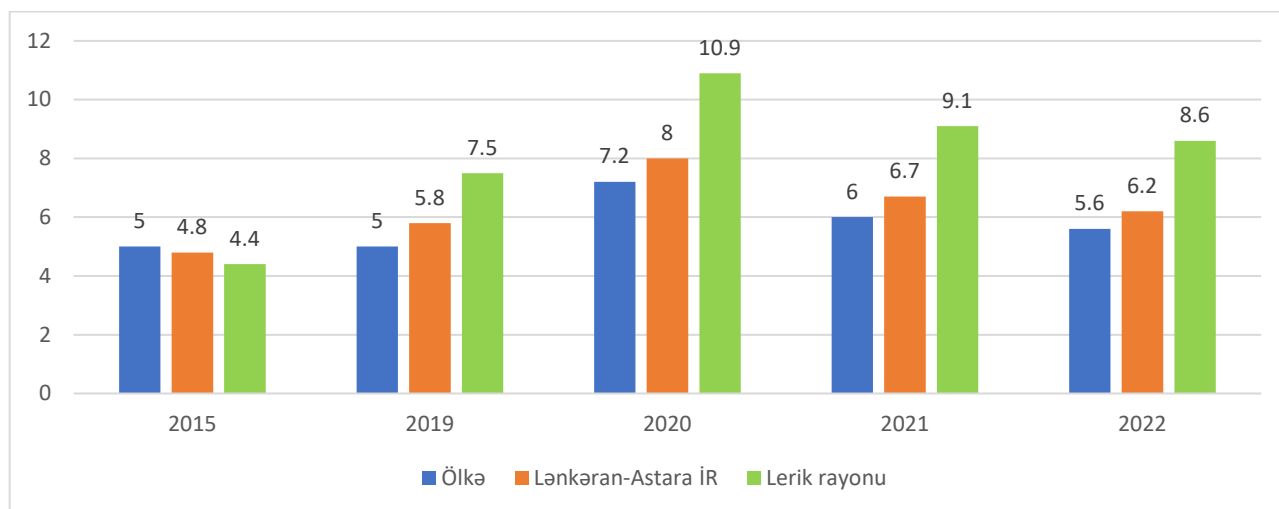
2022-ci ildə işsizlərin sayı 2015-ci ilə müqayisədə 1700 nəfər artaraq 3500 nəfər təşkil etmişdir (Şəkil 22). İnsanlar işsiz kimi qeydiyyatdan keçməyi sevmədiyi üçün işsizlərin sayı çox güman ki, az qiymətləndirilə bilər. Seminar iştirakçıları qeyd ediblər ki, insanlar öz ixtisaslarına uyğun iş tapmır və rayonda iş yeri az olduğundan insanlar iş axtarmaq üçün miqrasiya edirlər.

Şəkil 22: Status almış işsizlərin sayı, nəfər

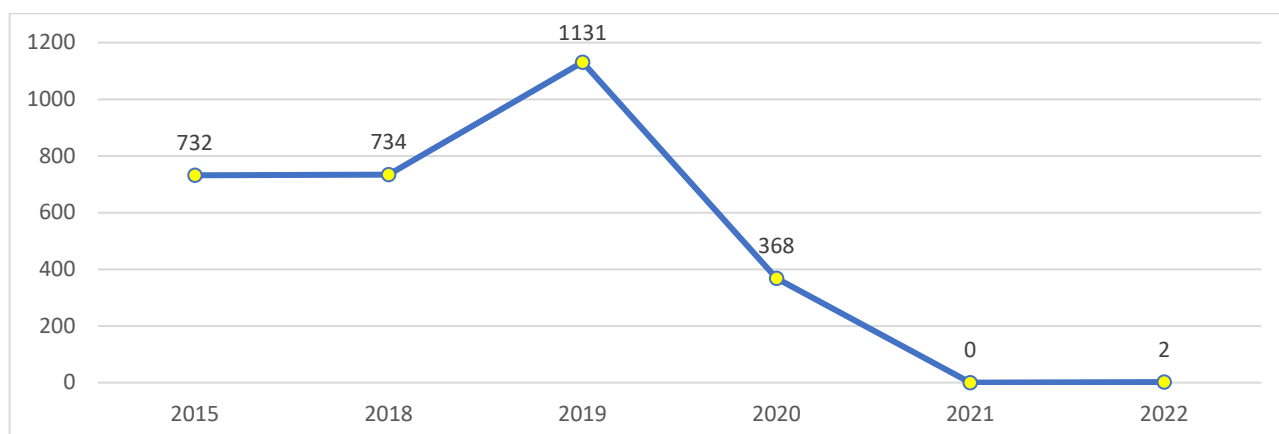

2019-2022-ci illərdə Lerik rayonunda işsizliyin səviyyəsi rayon və ölkə üzrə daha yüksək olmuşdur. Bu, pandemiya və rayonda iş yerlərinin açılmaması ilə əlaqədar ola bilər.

Şəkil 23: Əhalinin işsizlik səviyyəsi, 2015-2022 (faizlə)

Şəkil 24: Açılmış iş yerlərinin (ondan daimi iş yerləri) sayı, ədəd

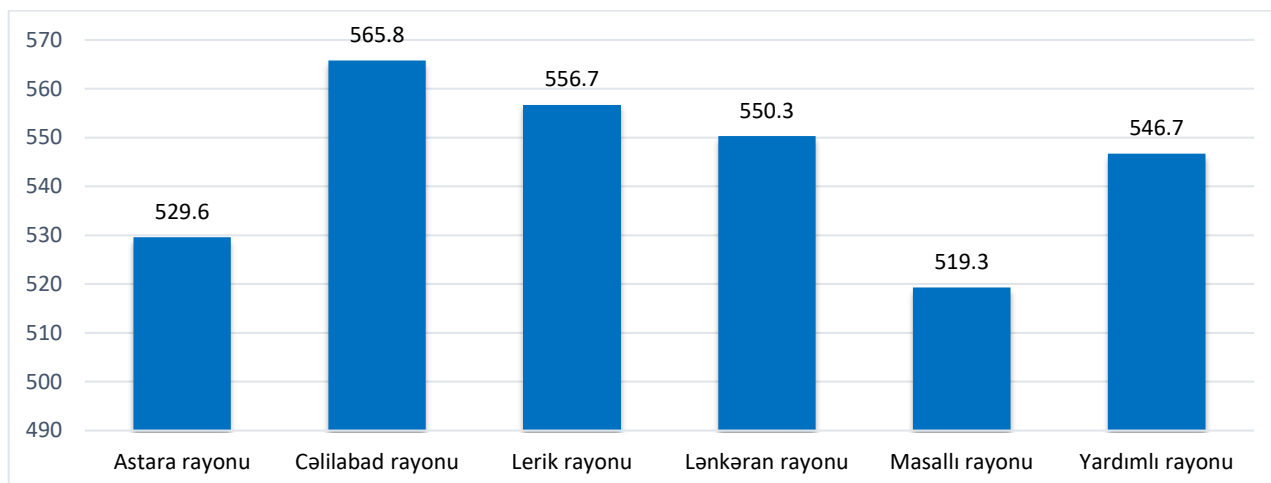

2019-2022-ci illər arasında yaradılan yeni vəzifələrin sayında azalma müşahidə olunur. Müqayisə üçün qeyd edək ki, həmin dövrdə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda da bu göstərici üzrə eyni tendensiya müşahidə olunur. 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda açılan iş yerlərinin sayı 947, Lerik rayonunda isə 2 olmuşdur.

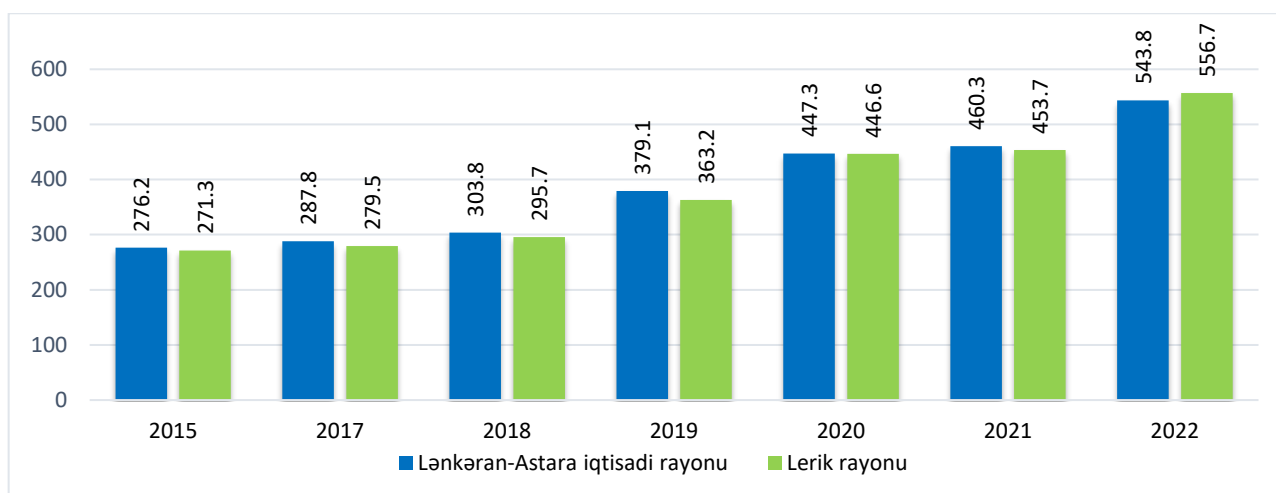
5.3. Əmək haqqı

2022-ci ildə Lerik rayonu üzrə əhalinin orta aylıq nominal əmək haqqı 556,7 manat təşkil etmişdir və Şəkil 26-dan də göründüyü kimi, 2015-ci ildən indiki dövrdə artım müşahidə olunmuş və ötən dövr ilə müqayisədə orta aylıq nominal əmək haqqı 2 dəfədən bir qədər çox artmışdır. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu üçün bu göstərici 2015-2022-ci illər üzrə eyni ssenari ilə inkişaf etmiş və 2022-ci il üçün 543,8 manat təşkil etmişdir.

Şəkil 25: Rayonlar üzrə muzzla işləyənlərin orta aylıq nominal əmək haqqı, (AZN)

Şəkil 26: Rayon üzrə muzzlu işçilərin orta aylıq nominal əmək haqqı (AZN)

2015-2021-ci illərdə Lerik rayonunda orta aylıq nominal əmək haqqı iqtisadi rayon üzrə orta əməkhaqqından aşağı olmuşdur. 2022-ci ildə bu, regional orta göstəricidən bir qədər yüksək olmuşdur. Dağlıq ərazidə işləməyə görə müəllim və həkimlərə verilən müqayisəli yüksək əməkhaqqı hesabına Lerik rayonunda orta aylıq nominal əmək haqqı digər rayonlarla müqayisədə yüksəkdir.

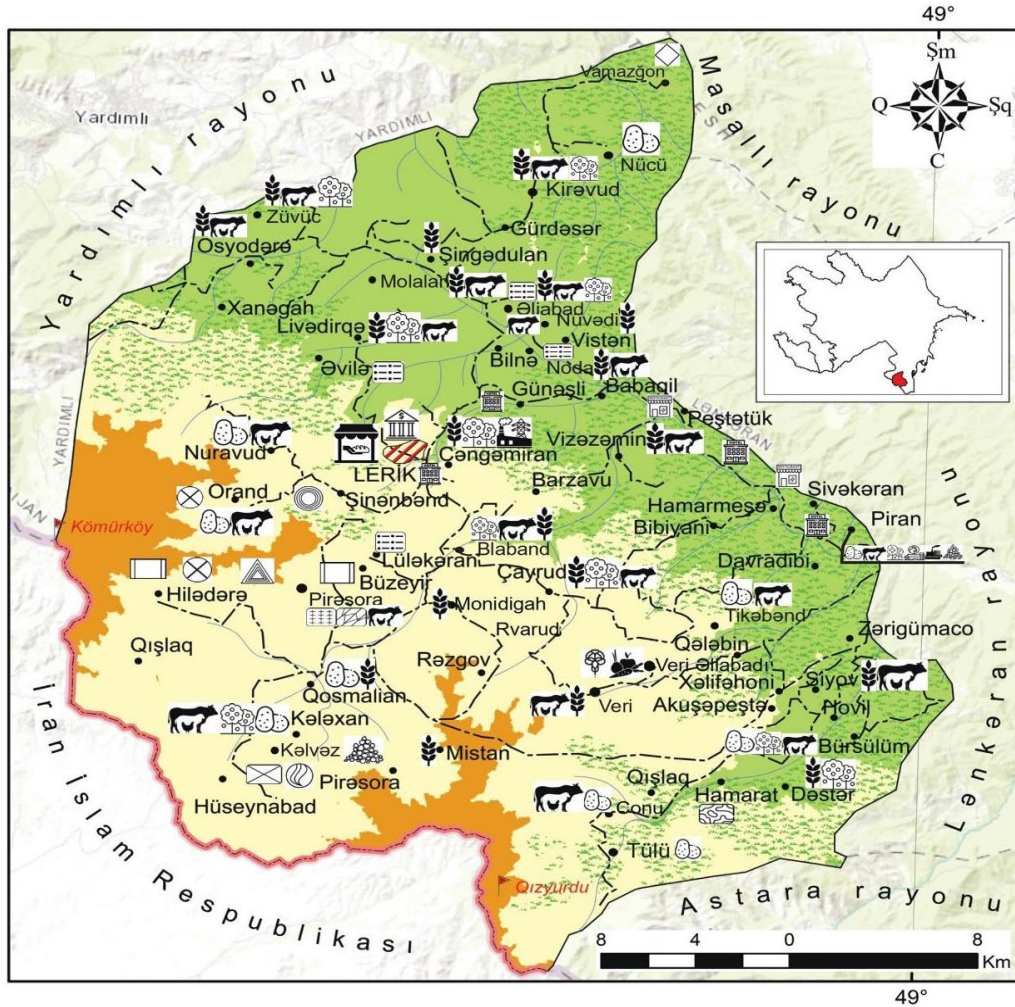

6. İQTİSADİYYAT VƏ BİZNES

6.1. İqtisadiyyatın strukturu

Rayonun iqtisadiyyatında kənd təsərrüfatı üstünlük təşkil edir. Rayonda sənaye müəssisələri azdır. Lerik rayonu həmçinin turizm məkanı kimi potensiala malikdir və turizm iqtisadi fəaliyyət sahəsi kimi tədricən inkişaf etməkdədir.

Xəritə 2. Lerik rayonunun iqtisadi xəritəsi

Ş e r t i i ş a r e l e r

- Dövlət sərhədi
  - İnzibati rayon sərhədi
  - - - Avtomobil yolu
  - ~ Çay
  - Meşə
  - Şəhər
  - Yaşayış məntəqəsi
  - ▲ Zirvə
- Hündürlük, m-lə**
- < 1000 m
  - 1001-2000
  - 2001<

Sənaye müəssisələri

- Lerik Broylər MMC
- Kərpic, qum və çinqil zavodu
- Lerik çörək zavodu

Mineral ehtiyatlar

- istifadə olunan ehtiyatlar*
- qum, çinqil
  - gil
  - mis
  - tikinti daşı
  - mişar daşı
  - qranit (üzülük daş)
  - mərmər (üzülük daş)
- potensial ehtiyatlar*
- seolit
  - xalkopitir
  - optik kalsit
  - bazalt
  - diabaz

Xidmət sahələri

- Bank
- Otel
- Restoran

Elektrik stansiyası

- Lerik Modul tipli elektrik stansiyası

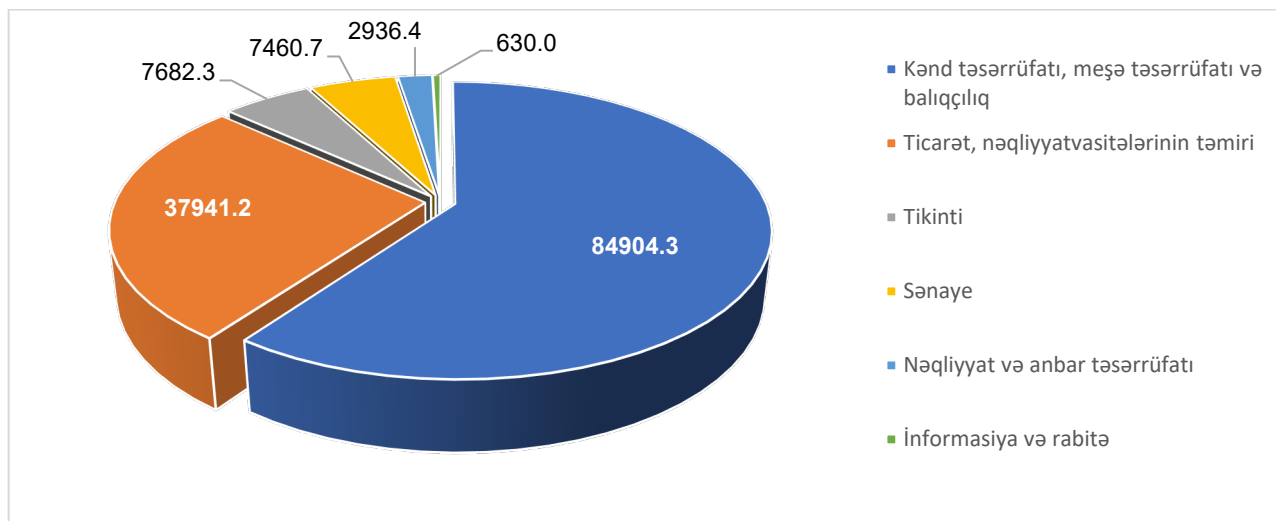
Əkin sahələri və heyvandarlıq

- taxıl əkini
- kartof əkini
- tərəvəz əkini
- qərəfil əkini
- heyvandarlıq
- meyvə bağları

Rayon daha çox kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə ixtisaslaşdığından məhsul buraxılışının əsas hissəsi də bu sektorun payına düşür (84904.3 min manat). Bununla belə rayonda digər sahələrin də inkişafı istiqamətində işlər görülür. Statistika nəzər saldıqda, 2022-ci ildə məhsul istehsalının həcminə görə ikinci yerdə ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri (37941.2 min manat), üçüncü yerdə isə tikinti sahəsi (7682,3 min manat) dayanır.

Şəkil 27: İqtisadiyyatın əsas sektorlarında məhsul istehsalı, Lerik rayonu, 2022

6.2. İqtisadi inkişaf meylləri və maliyyə vəziyyəti

Rayonun əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri son illər ümumi sosial-iqtisadi vəziyyətin yaxşılaşdığını göstərir.

Cədvəl 7A. 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri (məlumatlar faktiki qiymətlərlə verilmişdir)

	Ərazi, min kv. km ¹⁾	01.01.2023-cü il vəziyyətinə əhalinin sayı ²⁾ , min nəfər	01.01.2023-cü ilə təsərrüfat subyektlərinin sayı		Muzdlu işçilərin sayı ³⁾ , min nəfər	Muzdlu işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı, manat	Əhalinin nominal gəlirləri, min manat ⁴⁾
			hüquqi şəxslər	fiziki şəxslər			
Azərbaycan Respublikası	86.6	10127.1	182837	1222859	1738.7	840.0	68914600.3
Lənkəran- Astara İR	6.07	930.6	7658	123376	67.9	543.8	2951084.9
Astara rayonu	0.62	110.9	648	14627	8.4	529.6	304276.0
Cəlilabad rayonu	1.44	214.9	1442	29968	12.9	565.8	790196.7
Lerik rayonu	1.08	85.2	551	7606	5.0	556.7	155618.4
Lənkəran rayonu	1.54	226.6	2564	32680	21.9	550.3	908641.4
Masallı rayonu	0.72	225.3	1966	29880	15.0	519.6	676397.5
Yardımlı rayonu	0.67	67.7	487	8615	4.7	546.7	115954.9

¹ Xəzər dənizindəki adaların əraziləri də daxil olmaqla

² İlk məlumatlara əsasən.

Cədvəl 7B: 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri (məlumatlar faktiki qiymətlərlə verilmişdir)

	Əsas sahələr üzrə ^{5) 6)} məhsulun ümumi buraxılışı, milyon manat	Sənaye məhsulu ⁷⁾ , min manat	Kənd təsərrüfatı məhsulu, min manat	o cümlədən:		Pərakəndə ticarət dövriyyəsi, min manat	Əsas kapitalla yönəldilmiş investisiya, min manat ⁸⁾
				bitkiçilik	heyvan-darlıq		
Azərbaycan Respublikası	146016538,6 ¹	86383438.6	10984231.7	5538057.2	5446174.5	52170961.1	17878165.1
Lənkəran-Astara İR	2451654.0	360977.4	999720.1	556430.8	443289.3	2273678.7	310192.8
Astara rayonu	274056.5	31266.7	110318.2	60105.8	50212.4	238233.1	54232.9
Cəlilabad rayonu	710670.5	37696.1	415907.2	278272.3	137634.9	616757.7	50567.7
Lerik rayonu	141554.9	7460.7	84904.3	26597.8	58306.5	118566.4	6864.2
Lənkəran rayonu	612912.3	136102.5	162551.9	94049.3	68502.6	705031.8	68520.5
Masallı rayonu	614356.5	143267.1	170101.3	83623.5	86477.8	511892.2	126883.9
Yardımlı rayonu	98103.3	5184.3	55937.2	13782.1	42155.1	83197.5	3123.6

1. Sənaye sahəsində qeyri-rəsmi işləyən ev təsərrüfatlarının və fiziki şəxslərin-fərdi sahibkarların sənaye fəaliyyəti rayonlar üzrə nəzərə alınmaqla.
2. Əsas kapitalla investisiyaların rayonlar üzrə bölüşdürülə bilməyən hissəsi cədvəldə əksini tapmamışdır.

Cədvəl 8: 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunun əsas sosial-iqtisadi göstəriciləri (müqayisəli qiymətlərlə, əvvəlki ilə nisbətən faizlə)

	01.01.2023-cü il vəziyyətinə əhalinin sayı	Muzdlu işçilərin sayı	Muzdlu işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı	Əhalinin nominal gəlirləri ¹⁾	Əsas sahələr üzrə məhsulun ümumi buraxılışı ^{2) 3)}	Sənaye məhsulu	Kənd təsərrüfatı məhsulu	o cümlədən		Pərakəndə ticarət dövriyyəsi	Əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar
								bitkiçilik	heyvan-darlıq		
Azərbaycan Respublikası	100.6	101.7	114.7	120.5	104,5 ¹⁾	98.9	103.4	103.3	103.4	103.1	103.3
Lənkəran-Astara İR	100.8	99.4	118.1	120.2	111.5	106.3	105.4	106.7	103.9	102.8	2,0 dəfə
Astara rayonu	101.0	98.8	120.6	118.9	115.1	90.5	106.6	109.5	101.4	101.8	195.8
Cəlilabad rayonu	101.2	101.6	117.9	118.6	108.4	97.5	105.1	108.1	100.7	101.3	2,2 dəfə
Lerik rayonu	101.1	92.6	122.7	117.2	106.6	55.1	121.8	113.6	124.9	99.8	2,4 dəfə
Lənkəran rayonu	100.4	100.5	118.0	124.6	111.2	115.3	101.3	101.0	101.6	106.7	2,1 dəfə
Masallı rayonu	100.7	98.0	116.0	118.1	116.3	105.0	102.9	105.5	100.6	101.0	2,1 dəfə
Yardımlı rayonu	100.9	102.2	117.4	118.9	104.5	110.1	103.3	106.5	102.5	101.3	62.5

Rayon iqtisadiyyatında muzdlı işləyənlərin sayı 2015-ci ildə 5,5 min nəfərdən 2022-ci ildə 5,0 min nəfərə qədər azalmışdır. Keçən ilə nisbətən, əhali-1,1 faiz (Lənkəran-Astara – 0,8 faiz) artmışdır. Muzdlı işləyənlərin sayı azalsa da, 2022-ci ildə rayonda muzdlı işləyənlərin orta aylıq əmək haqqı 22,7 faiz artaraq 556,7 manata (2015-ci ildə 271,3 manat) qalxmışdır (Lənkəran-Astara –543,8 manat, ölkə - 840,0 manat). Bununla yanaşı, 2022-ci ildə əhalinin nominal gəlirləri də əvvəlki ilə nisbətən - 22,7 faiz artmışdır (Lənkəran-Astara –18.1 faiz artmışdır). Rayonda təsərrüfat subyektlərinin sayı: hüquqi şəxslər -551 (Lənkəran-Astara - 7658, ölkə -182837), fiziki şəxslər -7606 (Lənkəran-Astara -123376, ölkə -1222859).

Maliyyə vəziyyəti: Rayonun maliyyə vəziyyətinə rayon büdcəsinin gəlirləri və xərcləri daxildir. 2022-ci ildə rayondan gələn gəlirlərin xərclərdən az olduğu görünür. Rayonun dövlət tərəfindən əlavə dəstəyə ehtiyacı var və hələ ki, bütün xərclər üzrə özünü maliyyələşdirə biləcək vəziyyətdə deyil. Lerik rayonunda statistik göstəricilərə görə istehlak məhsullarının və əhaliyə göstərilən xidmətlərin qiymətləri əvvəlki ilə nisbətən 2017-ci ildə 10,2 faiz, 2021-ci ildə 8,6 faiz olmuşdur.

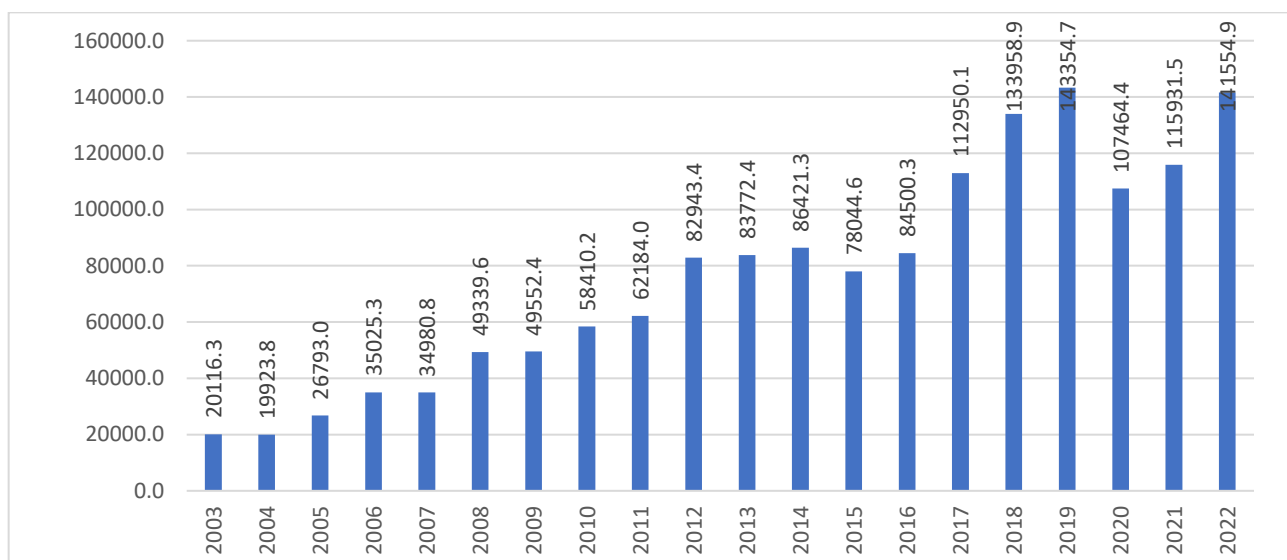
6.3. Biznes mühiti və bazar infrastrukturu

2021-ci ilin məlumatlarına əsasən Lerik rayonunda sənaye məhsulunda özəl sektorun payı (81,9 faiz) daha çoxdur. Lakin biznesin təşviqi üçün dəstək məhduddur. İstehsalat və sahibkarlıq fəaliyyətinin olmaması Lerik şəhərində “Kapital Bank”ın cəmi bir filialının, 4 bankomatının isə əsasən şəhərdə, o cümlədən Lerik-Lənkəran avtomobil yolunun kənarında yerləşdiyindən aydın görünür. Beləliklə, maliyyə imkanları məhduddur. Rayonda nə ABAD, nə də KOBİA-nın filialları yoxdur.

6.4. Məhsul və xidmət istehsalı

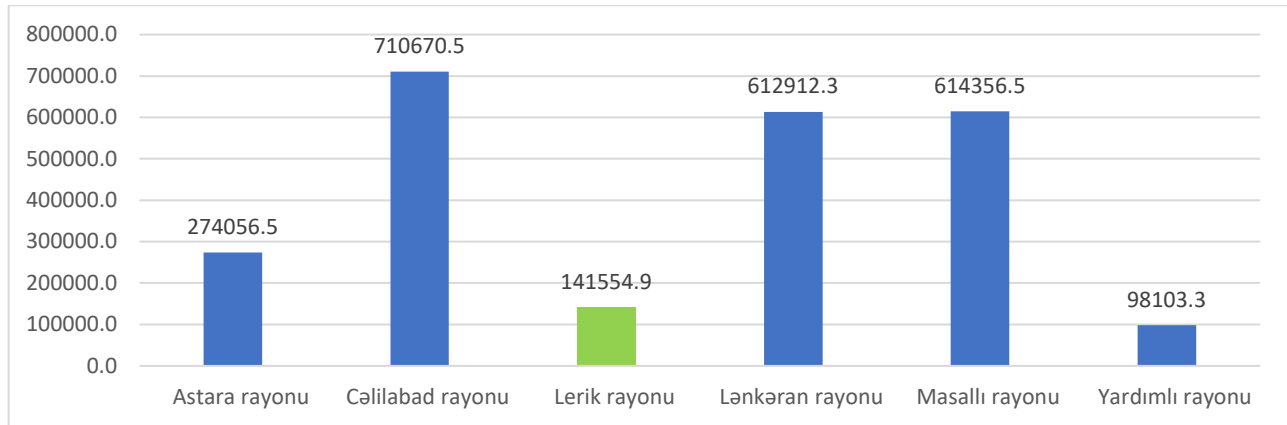
Pandemiya ilə əlaqələndirilə bilən 2020 və 2021-ci illər istisna olmaqla, məhsul istehsalı 2006-2022-ci illərdə artmışdır. Beləliklə, 2006-cı ildə 0,35 milyon manatlıq məhsul buraxılışı 2022-ci ildə 141,55 milyon manata yüksəlmişdir.

Şəkil 28: İllər üzrə məhsul buraxılışı, cari qiymətlərlə, min manatla

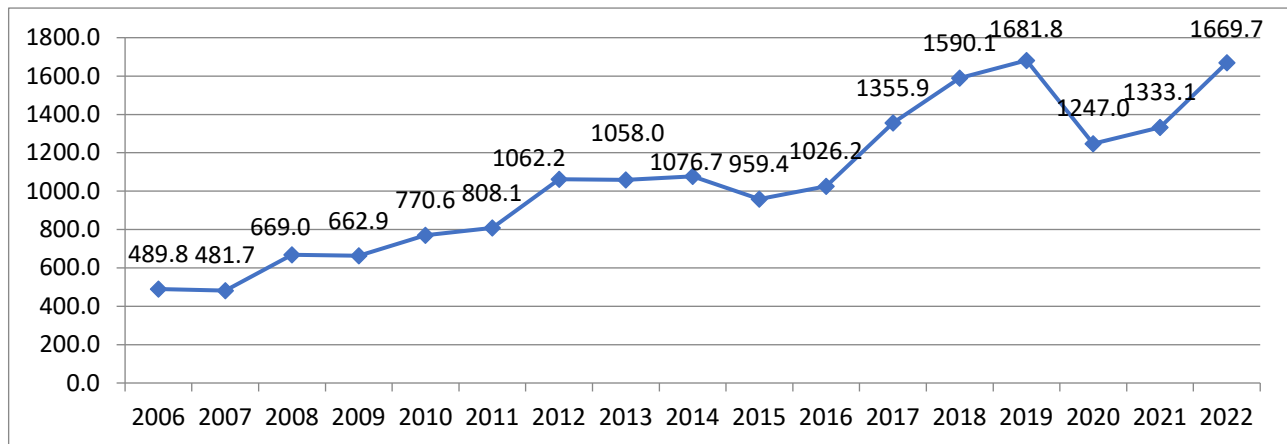
Nəzərdən keçirilən dövrdə məhsul buraxılışının həcmi yeddi dəfədən çox artmışdır. Bu, müsbət haldır. 2022-ci ildə iqtisadi rayonun ümumi məhsulunda Lerik rayonunun xüsusi çəkisi 5,8 faiz olmuşdur.

Şəkil 29: 2022-ci ildə məhsul buraxılışı, cari qiymətlərlə, min manatla

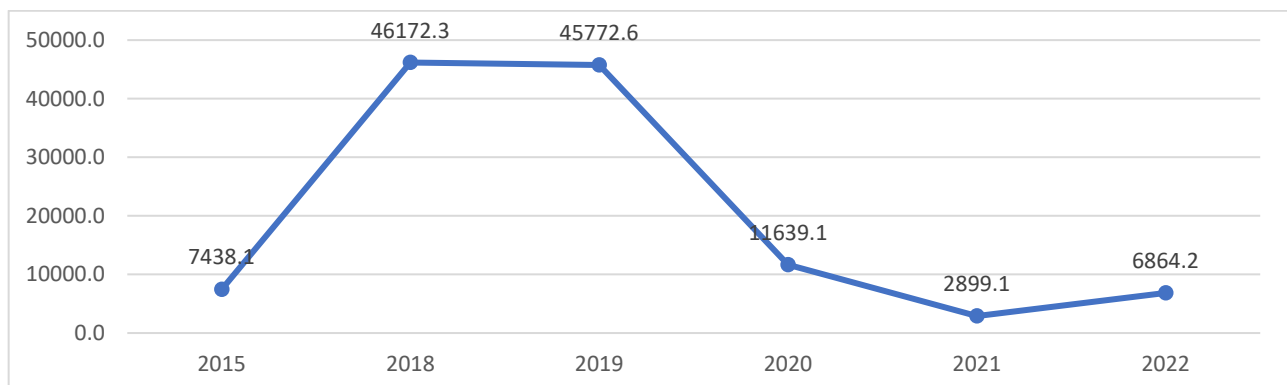

Ümumi məhsul istehsalının artması adambaşına düşən məhsulun da artmasına səbəb olmuşdur. 2006-2022-ci illərdə adambaşına düşən məhsul 3 dəfədən çox artmışdır. 2006-cı ildə adambaşına 489,8 manatlıq məhsul buraxılışı 2022-ci ildə 1669,7 manata yüksəlmişdir.

Şəkil 30: Hər nəfərə düşən məhsul buraxılışı, cari qiymətlərlə, manatla

Şəkil 31: Əsas kapitala investisiyaların, cari qiymətlərlə, min manatla

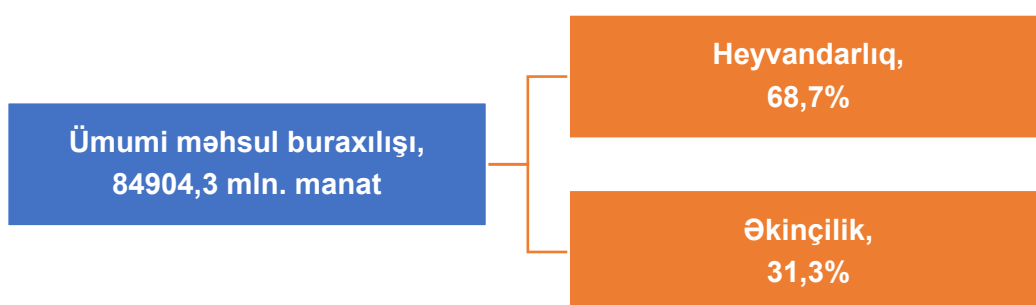

2015-2022-ci illər ərzində Lerik rayonunda əsas kapitala investisiyaların həcmində dalğalanmalar müşahidə olunur. 2015-ci ildə investisiya qoyuluşu 7,4 milyon manat olduğu halda, 2021-ci ildə 2,9 milyon manata enmiş, 2022-ci ildə isə 6,9 milyon manata yüksəlmişdir.

6.5. Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq

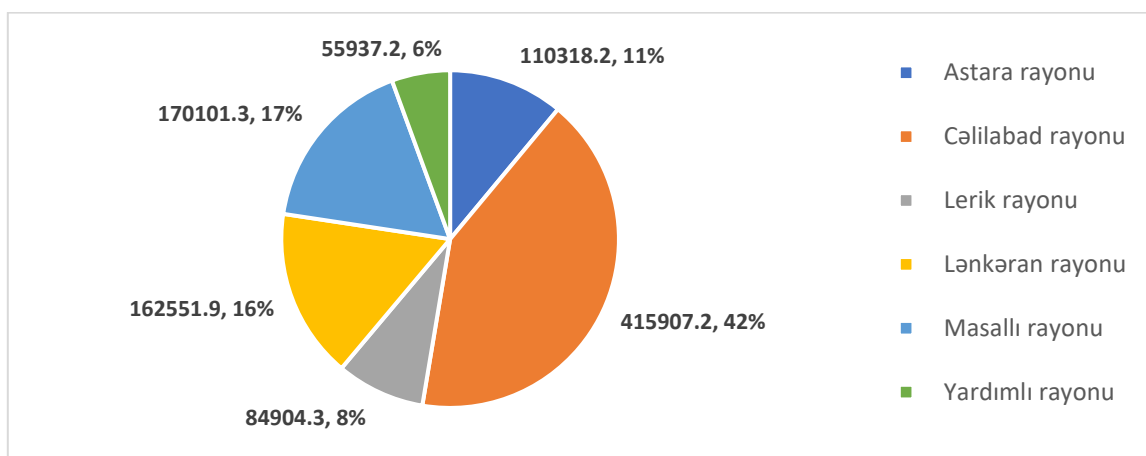
Əhalinin əksəriyyətinin, xüsusən də kəndlərdə yaşayan əhalinin əsas məşğuliyyəti və əsas gəliri kənd təsərrüfatıdır. İqtisadi rayon üzrə kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi istehsalının 8,0 faizi Lerik rayonundadır.

Şəkil 32: Ümumi kənd təsərrüfatı məhsulunun sahəvi strukturu (faiz)

Rayon iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən kənd təsərrüfatında 2022-ci ildə 84,904.3 min manat dəyərində məhsul istehsal olunmuşdur ki, onun da 26 597,8 min manatı əkinçiliyin, 58,306.5 min manatı isə müvafiq olaraq heyvandarlığın payına düşür.

Şəkil 33: Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatı məhsulunun ümumi buraxılışının həcmnin inzibati rayonlar üzrə bölgüsü (min manat və %-lə)

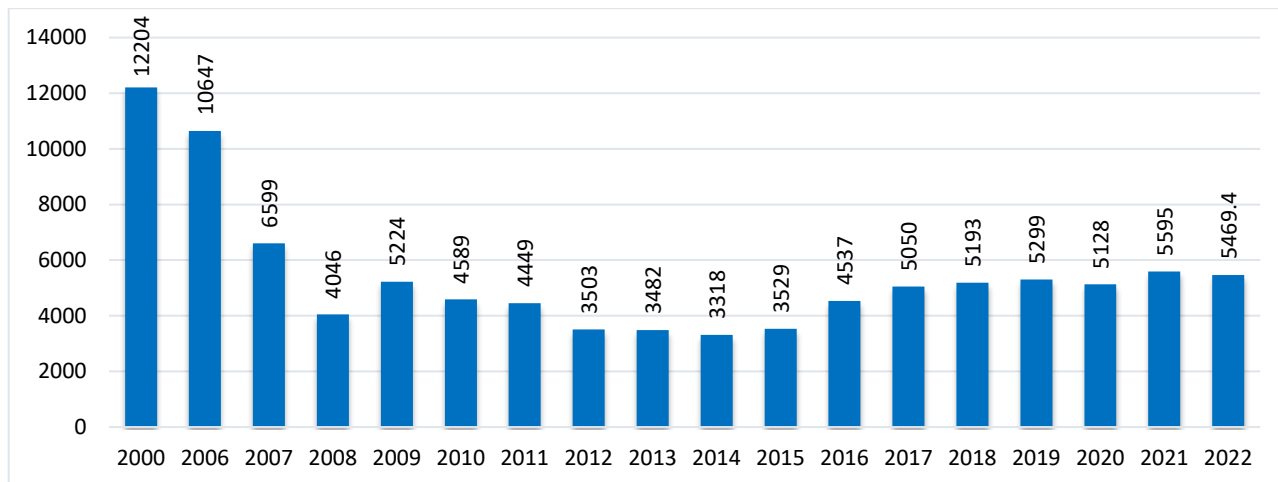

6.5.1. Bitkiçilik

Lerik rayonunda kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi illər üzrə, demək olar ki, 2014-cü ilə qədər azalmış, 2015-ci ildən isə artaraq 2022-ci ildə 5469.4 ha təşkil etmişdir. Belə ki, 2000-ci ildə 12204 ha sahədə kənd təsərrüfatı bitkiləri əkilmişdisə, 2014-cü ildə bu rəqəm 3318 ha olmuşdur. Kəskin azalma isə 2007 (əvvəlki ilə nisbətən təxminən 38 faiz azalmışdır) və

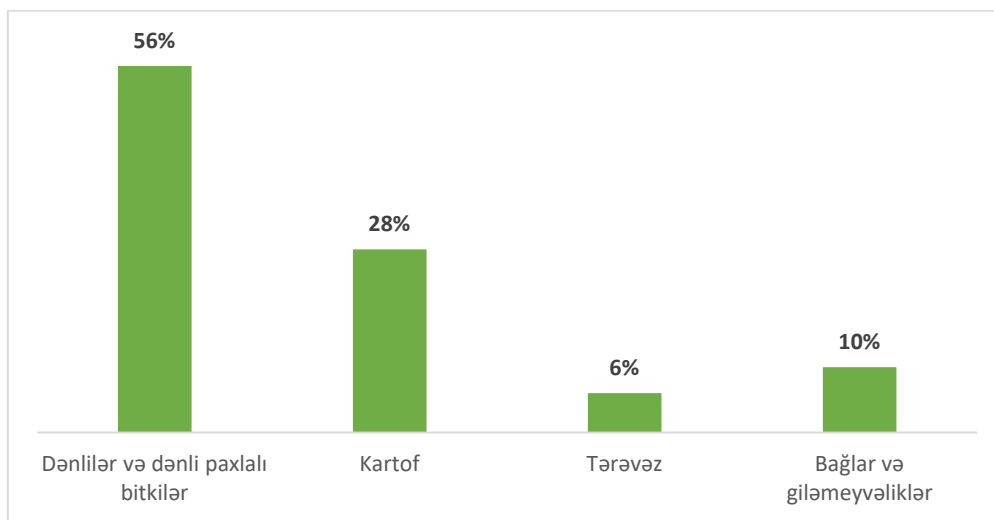
2008-ci illərdə baş vermişdir. 2020-ci ildə cüzi azalma istisna olmaqla, 2016-cı ildən əkin sahələri artmaqdadır. Lakin rayonda əkin sahələrinin çox hissəsi becərilir. Cəmi 11 faizi əkin altındadır. Bu, həm relyefin çətinliyi, həm də bəzi ərazilərdə suyun olmaması ilə əlaqədardır. Bəzi kəndlərdə əhalinin azalması da buna səbəb ola bilər.

Şəkil 34: Lerik rayonunda kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi 2000-2022, ha

Hazırda, Lerik rayonu kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsinə görə iqtisadi rayon üzrə 5-ci yerdə qərarlaşmışdır (Yardımlı rayonu sonuncudur). 2022-ci ilin məlumatlarına görə, Lerik rayonunda əkin sahələrinin strukturunda aşağıdakı dənilər və dənli paxlalı bitkilər və kartof üstünlük təşkil edir.

Şəkil 35: 2022-ci ildə Lerik rayonunda əkin sahələrinin strukturu, faizlə

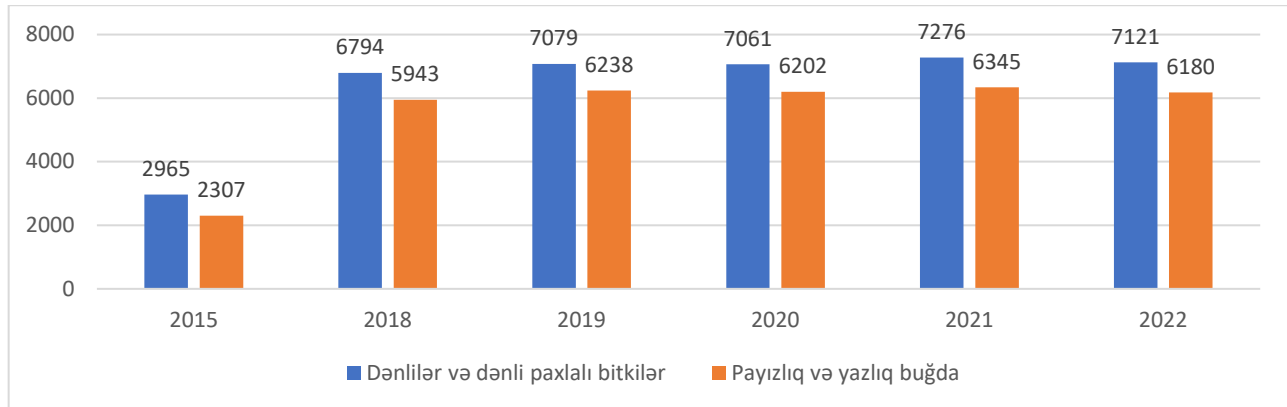

2022-ci ilin məlumatları göstərir ki, Lerik rayonunda əkin sahələrinin strukturunda dənli və paxlalılar əkin sahələrinin 56 faizini təşkil etməklə üstünlüyə sahibdir. Kartof əkinə yararlı torpaqların 28 faizi ilə növbəti yerdədir. Əkin sahələrinin 10 faizini meyvə bağları və giləmeyvə, 6 faizini isə digər tərəvəzlər təşkil edir.

Kənd təsərrüfatı üzrə yuxarıda təqdim edilmiş göstəricilərdəki dalğavari dəyişmələr özünü həmçinin dənli və dənli paxlalıların, həmçinin payızlıq və yazlıq buğdanın istehsalında da göstərir. Statistikaya nəzər saldıqda, 2015-2022-ci illər ərzində burada sabit tendensiyanın

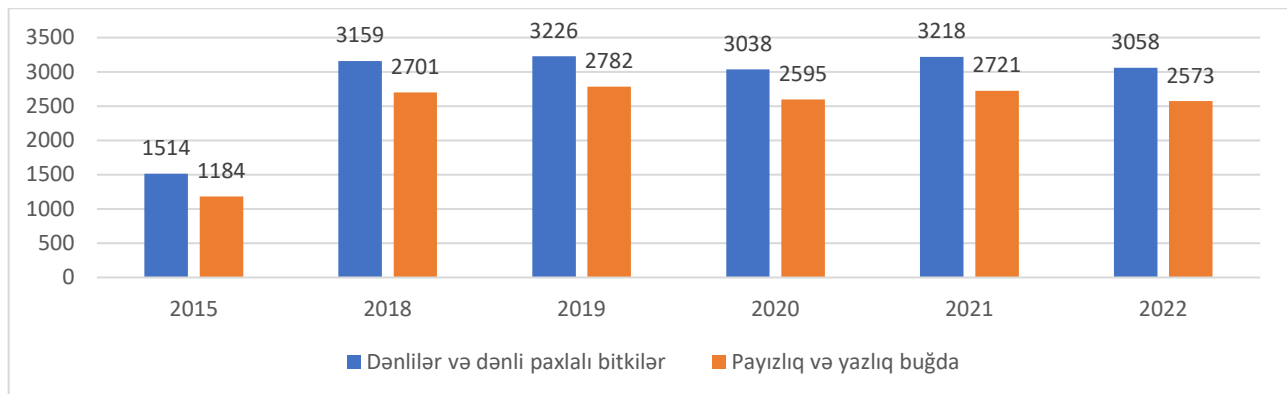
olmadığı, müəyyən dövrlərdə artma-azalmaların müşahidə edildiyini görmək mümkündür. 2015-2022-ci illərdə hər iki sahə üzrə rekord göstərici 2021-ci ildə müşahidə olunur (dənli və dənli paxlalıların istehsalı 7276 ton, payızlıq və yazlıq buğdanın istehsalı isə 6345 ton təşkil etmişdir).

Şəkil 36: Taxıl və paxlalılar və buğda istehsalı 2015-2022, (ton)

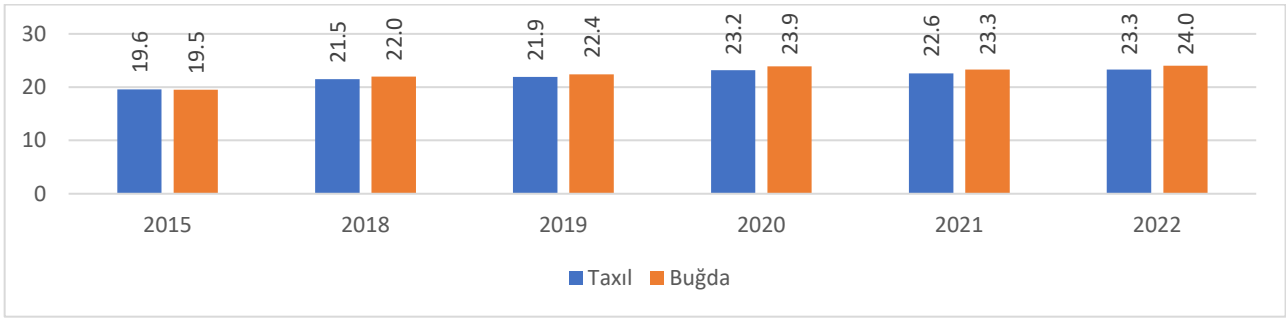
2015-2022-ci illər ərzində dənli və dənli paxlalıların, həmçinin payızlıq və yazlıq buğdanın əkin sahəsində bəzi illərdə müəyyən dalğalanmalar olsa da ümumilikdə xeyli artım olmuşdur. Belə ki, 2015-ci ildə dənli və dənli paxlalı bitkilərin əkin sahəsi 1514 ha olduğu halda 2022-ci ildə iki dəfəyə yaxın artaraq 3058 ha təşkil etmişdir. Payızlıq və yazlıq buğda üzrə əkin sahəsi 2022-ci ildə 2573 ha olmuşdur və bu isə 2015-ci illə müqayisədə 2,2 dəfə çoxdur.

Şəkil 37: Taxıl və paxlalılar və buğda əkini sahələri 2015-2022 (ha)

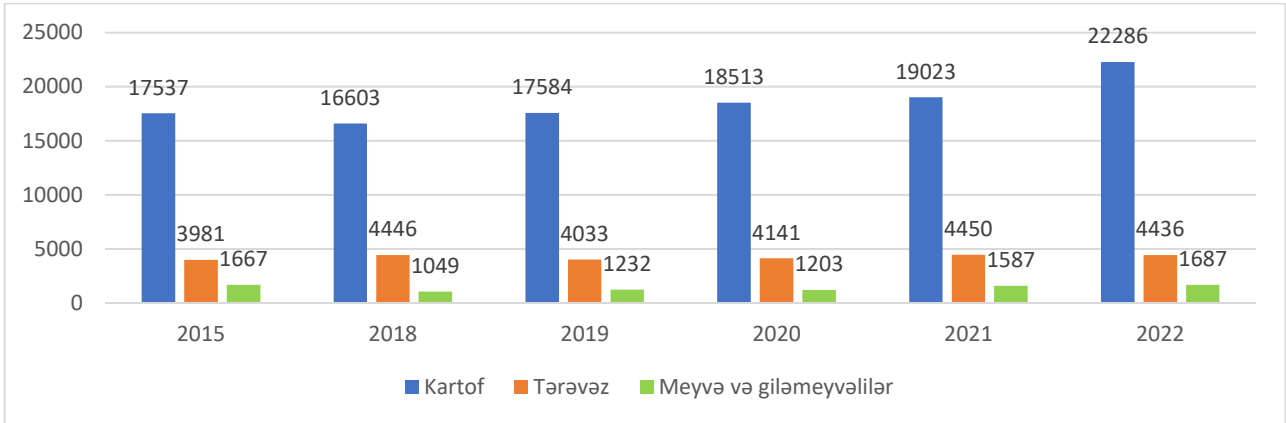
Statistik göstəricilərə əsasən Lerik rayonunda taxıl, o cümlədən buğdanın məhsuldarlığında da artım müşahidə olunur. Belə ki, 2015-ci illə müqayisədə taxılın məhsuldarlığı 3,7 sentner/ha, buğdanın məhsuldarlığı isə 4,5 sentner/ha artaraq 2022-ci ildə müvafiq olaraq 23,3 sentner/ha və 24,0 sentner/ha olmuşdur. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2022-ci ildə Lənəran-Astara iqtisadi rayonunda taxıl üzrə məhsuldarlıq 26,3 sentner/ha, buğda üzrə məhsuldarlıq isə 28,2 sentner/ha olmuşdur. Bu isə Lerik rayonunun region üzrə orta göstəricidən aşağıda olması deməkdir.

Şəkil 38: Taxıl və buğda üzrə məhsuldarlıq, sentner/ha

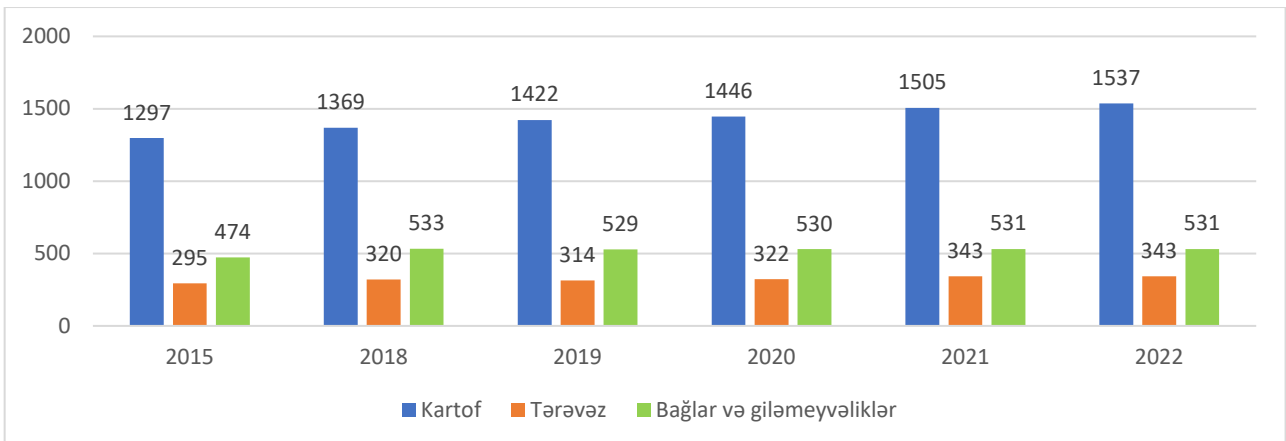
Meyvə və giləmeyvə istehsalına nəzər saldıqda, 2022-ci ildə 1,687,000 ton təşkil etdiyini görmək mümkündür. Həmçinin son illərdə bu sahədə istehsalın artımının müsbət dinamika gətirdiyi müşahidə edilməkdədir. Eləcə də kartof istehsalında illər üzrə artıb-azalmalar müşahidə olunsada, son illərdə artımın olduğu görünməkdədir.

Şəkil 39: Tərəvəz, kartof, meyvə və giləmeyvə istehsalı (ton)

2015-2022-ci illər ərzində kartof, tərəvəz, meyvə və giləmeyvə üzrə əkin sahəsində az da olsa artımın olduğu görünür. Belə ki, 2015-ci ildə kartof üzrə əkin sahəsi 1297 ha olduğu halda 2022-ci ildə 18.5 faiz artaraq 1537 ha təşkil etmişdir. 2022-ci ildə tərəvəz üzrə əkin sahəsi 343 ha, bağlar və giləmeyvəliklər üzrə 531 ha olmuşdur. Bu isə 2015-ci ilə müqayisədə müvafiq olaraq 16.3 faiz və 12.0 faiz çoxdur.

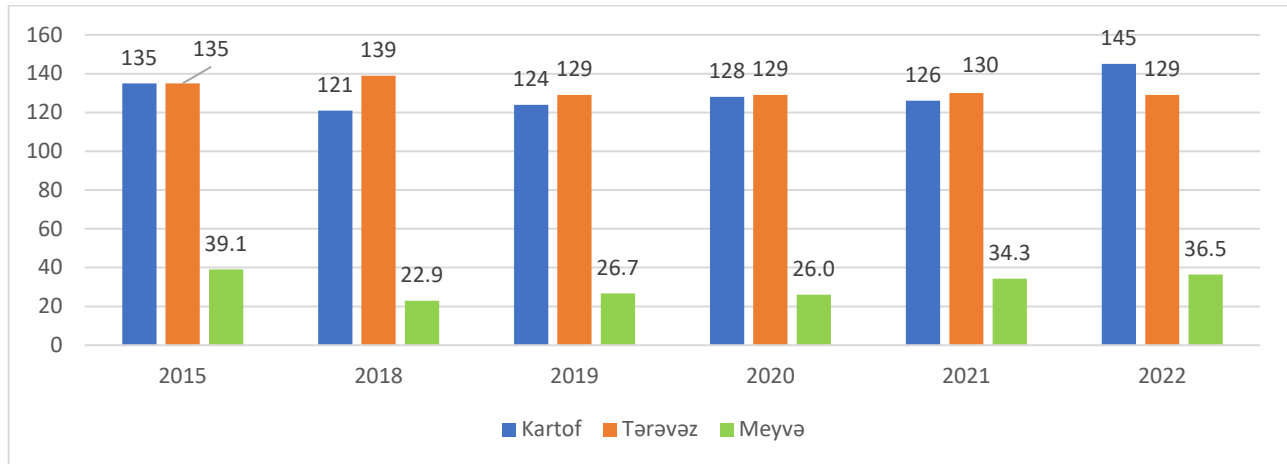
Şəkil 40: Tərəvəz, kartof, bağ və giləmeyvə əkin sahəsi, ha

2015-2022-ci illər üzrə Lerik rayonunda kartof, tərəvəz və meyvə üzrə məhsuldarlıqda nəzərəçarpan dəyişikliklər olmamışdır. 2015-ci illə müqayisədə 2022-ci ildə kartofun məhsuldarlığı 10 sentner/ha artaraq 145 sentner/ha, tərəvəzin məhsuldarlığı 6.0 sentner/ha azalaraq 129.0 sentner/ha, meyvənin məhsuldarlığı isə 2.6 sentner/ha azalaraq 36.5 sentner/ha olmuşdur.

Şəkil 41: Tərəvəz, kartof, bağ və giləmeyvə məhsuldarlığı, sentner/ha

Alma və kartof istehsalı rayon əhalisinin gəlirlərinin artırılması və bütövlükdə rayonun kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi üçün ənənəvi və perspektivli sahələrdir. Aparılmış təhlillər göstərir ki, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonuna daxil olan inzibati rayonlar üzrə alma bağlarının (474,7 ha) 53,2 %-i, kartof üzrə əkin sahəsinin (10209 ha) 15 %-i Lerik rayonunun payına düşdüyü halda, burada almanın yalnız 25 %-i (regionda 2-ci sırada), kartofun isə 8,9 %-i (regionda 2-ci sırada) istehsal olunur.

Dəyər zənciri üzrə aparılmış araşdırmalar göstərmişdir ki, rayonda bitkiçilik sahəsində aşağıdakı kimi çətinliklər var:

- Mövcud dağlıq təbii-iqlim şəraiti və yerli resursların (qumsal torpaq, tarlalara getməyin çətinliyi, su qıtlığı) məhdudluğu səbəbindən intensiv əkinçilik əsasında kütləvi yüksək məhsuldar məhsul istehsal etmək imkanı məhduddur;
- Məhsuldar sortlardan, demək olar ki, istifadə olunmaması;
- Əkinlərin aparıldığı sahələrin az əlverişli olması;
- Məhsuldarlığın azalması;
- Kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan əhalinin, o cümlədən fermerlərin sayının getdikcə azalması meyilinin güclənməsi;
- Bazara çıxış imkanlarının məhdudluğu, o cümlədən bazarların uzaqlığı;
- Yeni investisiya qoyuluşlarının azlığı, fermerlərin risk etmək istəməməsi.

Eyni zamanda bu tədqiqatlar Lerikdə bitkiçilik sahəsində aşağıdakı kimi imkanların da olduğunu göstərmişdir:

- Lerik məhsullarının digər bu növlərdən fərqləndirən özünəməxsus xüsusiyyətlərə malik ənənəvi, yerli bitkilər olması;
- Məhsulların ekoloji təmiz məhsullar olması (laboratoriya tərəfindən təsdiq edilməlidir);

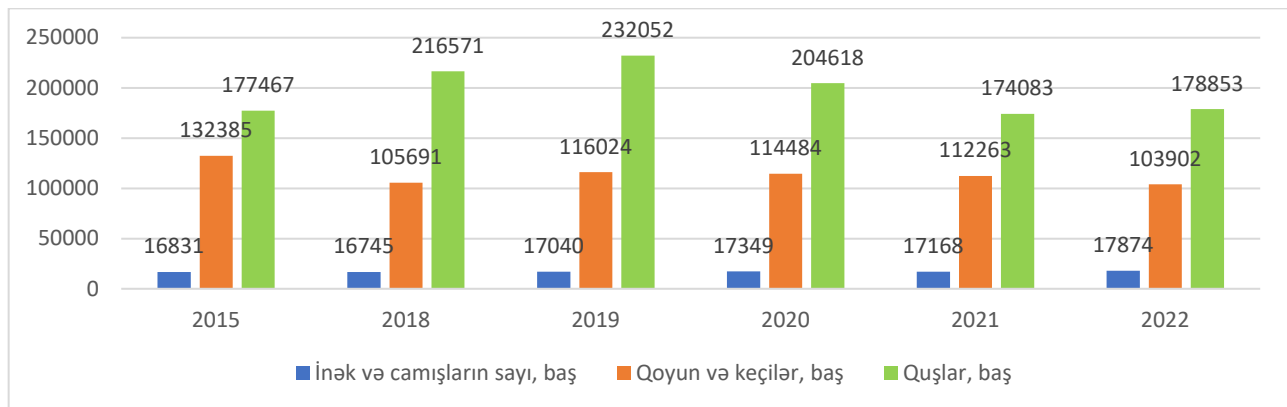
- Yeni iş imkanları axtaran gənc və iddialı fermerlərin mövcudluğu;
- İstirahət üçün Lerikə gələnlərin sayının artması;
- Yerli, ənənəvi məhsullar axtaran alıcılar/istehlakçılar qrupunun mövcudluğu;
- Maliyyə institutları tərəfindən kiçik və orta fermer təsərrüfatları üçün təklif olunan yeni investisiya təşəbbüsləri üçün kredit xətləri və subsidiya imkanlarının mövcudluğu;
- Biznesə dəstək xidmətlərinin əlçatanlığının artması.

6.5.2. Heyvandarlıq

Lerik rayonunda kənd təsərrüfatından danışarkən, heyvandarlıq sahəsinə də xüsusi diqqət yetirmək lazım gəlir. Belə ki, kənd təsərrüfatında ümumi məhsul buraxılışında heyvandarlığın xüsusi çəkisi yüksəkdir (2022-ci ildə 68.7% olmuşdur).

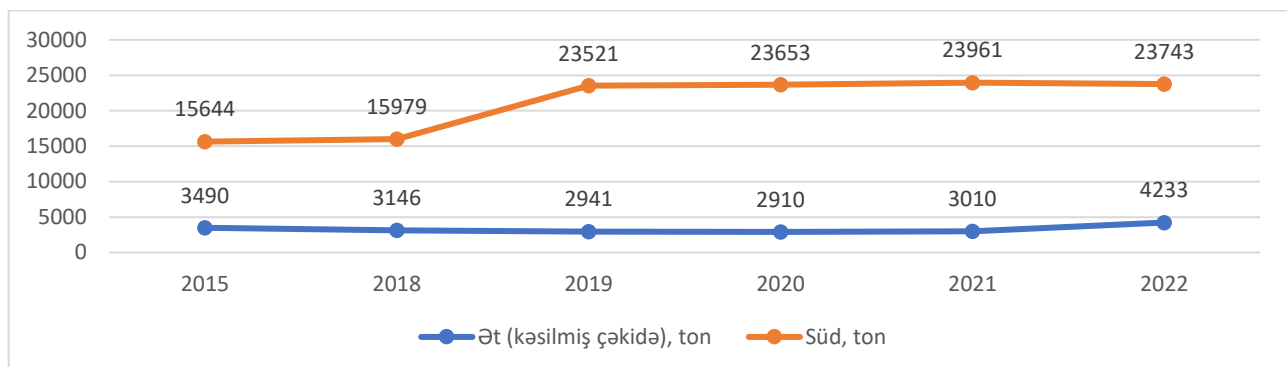
Statistikaya nəzər saldıqda, 2015-2022-ci illər ərzində inək və camışların və quşların sayında müəyyən artım, qoyun və keçilərin sayında isə azalma müşahidə olunur. Belə ki, 2015-ci ildə rayonda 177467 baş quş, 132385 baş qoyun və keçi, 16831 baş inək və camış olduğu halda, 2022-ci ildə bu rəqəmlər müvafiq olaraq, 178853 baş, 103902 baş və 17874 baş olmuşdur.

Şəkil 42: İribuynuzlu mal-qara, qoyun və quşların sayı 2015-2022

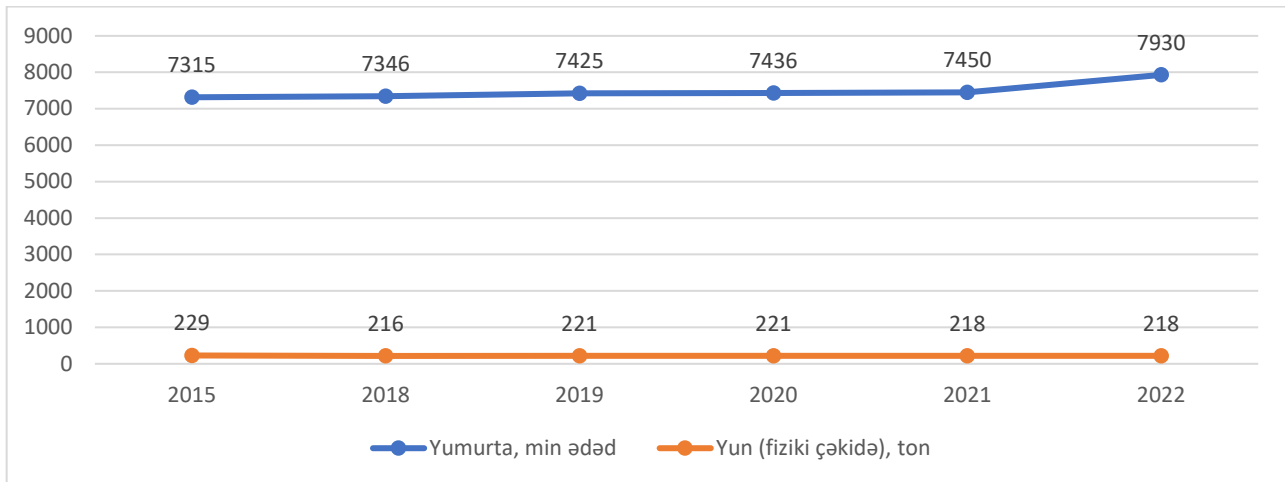

Heyvandarlıqdan istehsalda müsbət tendensiya var. 2015-2022-ci illər ərzində həm ət istehsalında, həm də süd və yumurta istehsalında artım var. Lakin 2021-2022-ci illərdə yun istehsalında azalma müşahidə olunmuşdur. Bunu qoyun-keçilərin sayının azalması ilə də izah etmək olar.

Şəkil 43: Heyvandarlıq və quşçuluq məhsullarının istehsalı

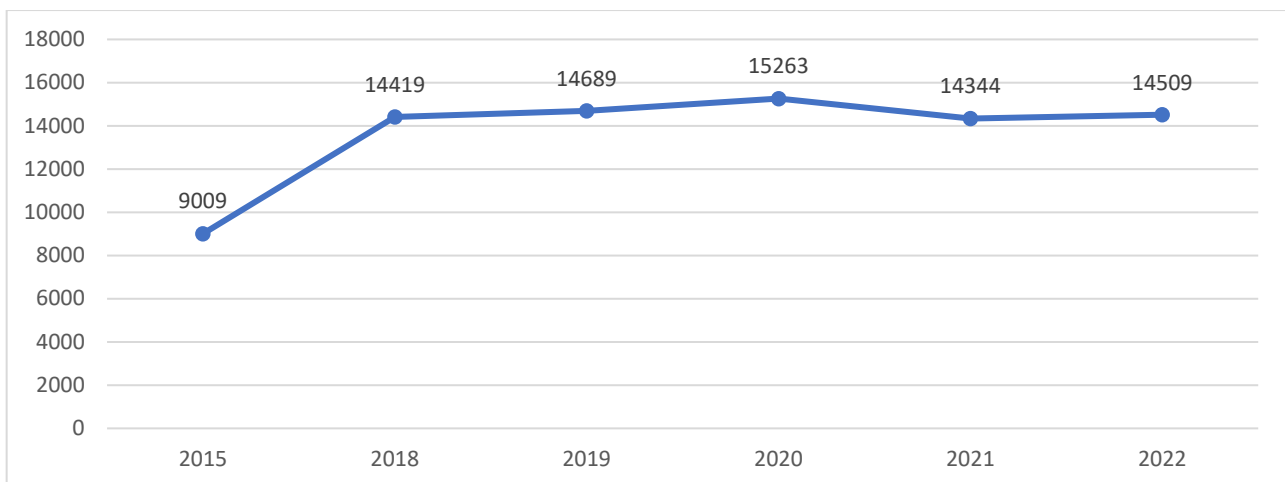

Şəkil 44: Yumurta və yun istehsalı

Lerik rayonunda heyvandarlıqda inkişaf etməkdə olan sahələrdən biri də arıçılıqdır. Qrafik 5.4.5.14-də rayonda olan arı ailələrinin sayı verilmişdir. Bu sahə üzrə göstərici 2015-ci ildə 9009 olmuş, sonrakı illərdə araraq 2020-ci ildə 15263-ə çatmış, sonra müəyyən qədər azalmış, amma 2022-ci ildə artım tempi bərpa olunmuşdur. 2022-ci ildə bu say 14509 olmuşdur. 2017-2020-ci illər arasında arı ailələrinin sayının kəskin artmasına səbəb 2017-ci ildən etibarən hər arı ailəsinə verilən 10 manat subsidiya ilə bağlıdır.

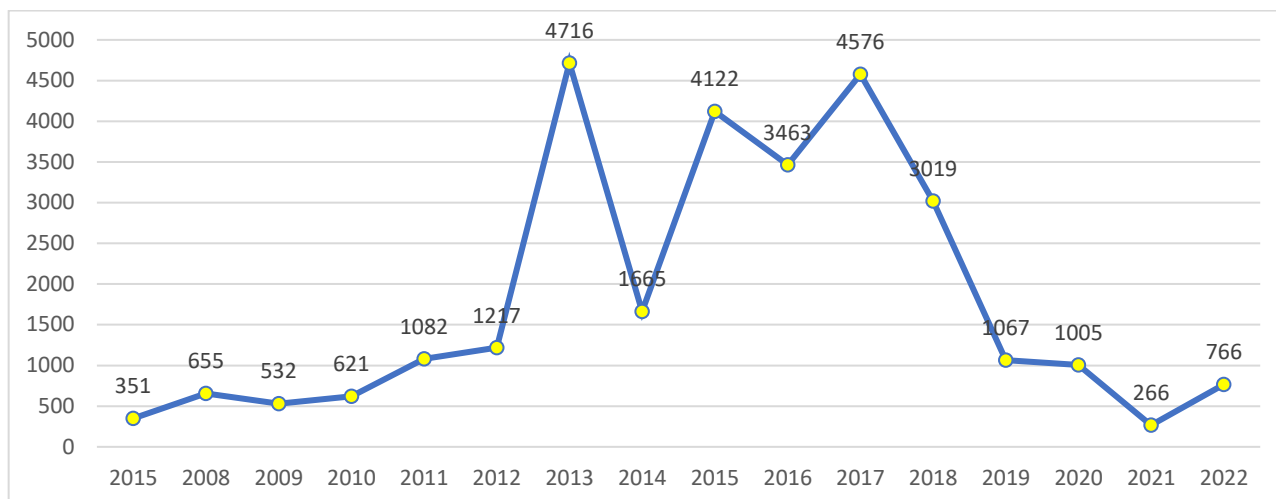
Şəkil 45: Arı ailələrinin sayı, vahid

6.5.3. Kənd Təsərrüfatından Gəlir və Mənfəət

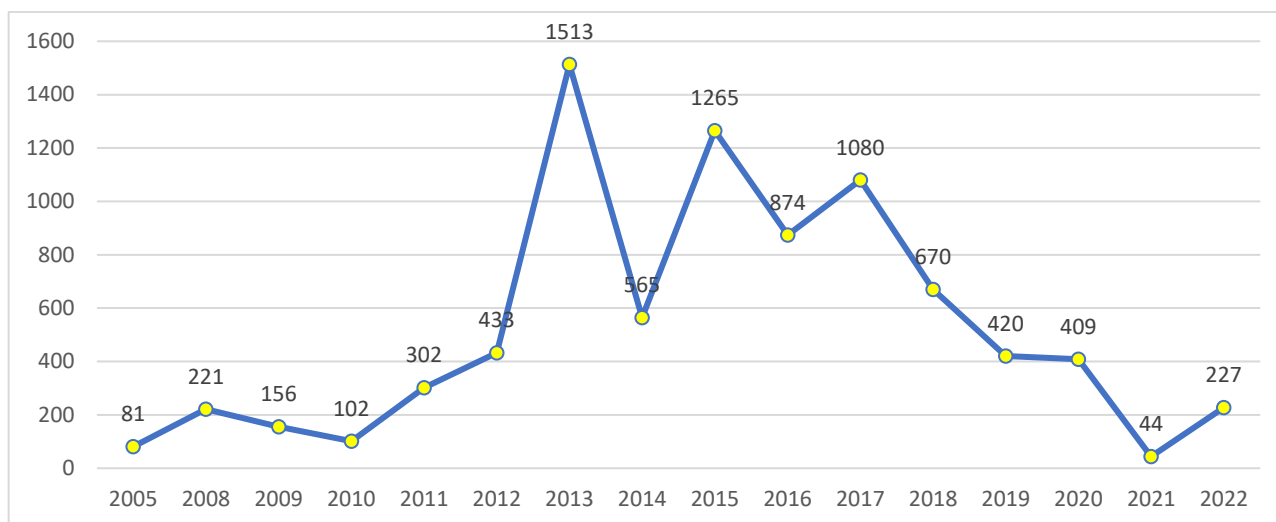
Statistikaya nəzər saldıqda, 2005-2022-ci illər üzrə bu sahədə satışdan əldə edilmiş gəlirlərdə kəskin şəkildə dəyişmələrin olduğunu söyləmək olar. Belə ki, 2005-2012-ci illər ərzində demək olar ki, artım olduğu halda 2013-cü ildə təqribən 3,9 dəfə artımın (4176 min manat) olması, növbəti ildə isə 2,8 dəfə azalması (1665 min manat) və yenidən 2015-ci ildə 2,5 dəfə artması (4122 min manat), 2016-2017-ci illərdə də kəskin azalma-artma hallarının olması maraq doğurur. Növbəti ildən etibarən isə satışdan əldə edilən gəlirlər azalaraq 2022-ci ildə 766 min manat təşkil etmişdir. Bu sahədə rekord göstərici hələ ki, 2013-cü ilə aiddir (4716 min manat).

Şəkil 46: Kənd təsərrüfatı məhsullarının satışından əldə olunan gəlirlər (min, manat)

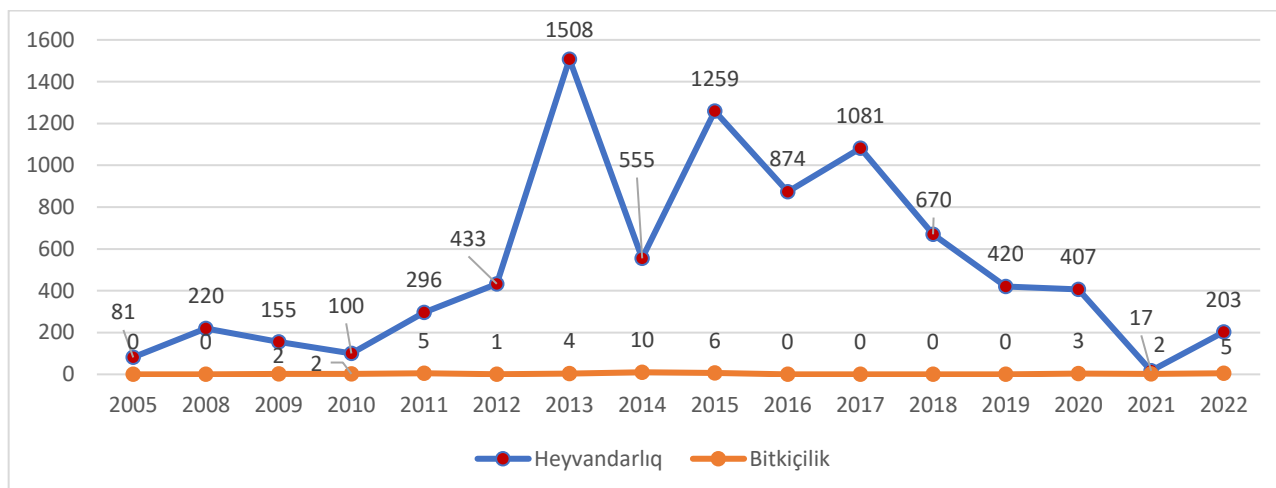
Statistikaya nəzər saldıqda bu göstəricidə də satışdan əldə edilən gəlirlərdəki kimi eyni tendensiya müşahidə edirik. Belə ki, bu sahə üzrə mənfəətin dinamikasında 2005-2013-cü illər ərzində artım, 2013-2017-ci illərdə kəskin artıb-azalmalar və növbəti illərdə də ardıcıl olaraq azalma baş vermişdir. Pandemiya dövründə kənd təsərrüfatından əldə edilən mənfəət 2021-ci ildə 44 min manat düşmüşdür, bu da 2013-cü ilə müqayisədə 34 dəfə azdır (Şəkil 47). 2022-ci ildə müvafiq sahə üzrə gəlirlərdə artım müşahidə edilərək 227 min manat təşkil etmişdir.

Şəkil 47: Kənd təsərrüfatından əldə olunan mənfəət 2005-2022 (000,AZN)

Bitkiçilik və heyvandarlıq məhsullarının satışından əldə edilmiş mənfəətə ayrılıqda baxdıqda fərqli vəziyyət müşahidə edilir. Belə ki, bitkiçilik məhsullarının satışından 2005, 2008, 2016-2019-cu illərdə heç bir mənfəət əldə edilməmişdir. Bu sahədən ən yüksək mənfəət 2014-cü ildə 10 min manat olmuşdur, 2022-ci ildə isə 5 min manat təşkil etmişdir. Ümumi mənfəətin kəskin dəyişməsi heyvandarlıq məhsullarının satışından əldə edilən gəlirin kəskin artması və azalması ilə bağlıdır.

Şəkil 48: Kənd təsərrüfatı satışından xalis mənfəət və zərər, (min manat)

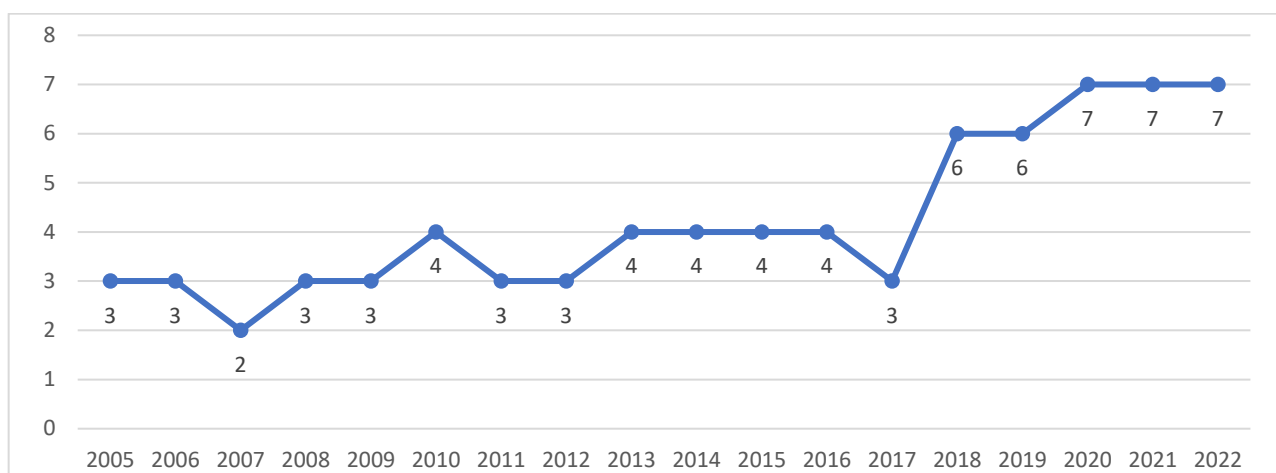

2009-2010-cu illər istisna olmaqla, 2005-2013-cü illərdə heyvandarlıq üzrə gəlir artmışdır. 2013-cü ildə ən yüksək göstərici olan 1,508,000 manata yüksəlmişdir. 2014-cü ildə kəskin azalaraq 555,000, 2015-ci ildə 1,259,000 yüksəlmiş, 2016-cı ildə 874,000 təşkil etmişdir. Gəlirin 2017-ci ildə 1,081,000 manata yüksəlməsilə artım müşahidə olunmuşdur. Daha sonra 2018-2022-ci illər ərzində azalmış və 2021-ci ildə cəmi 17,000 manat təşkil etmişdir. 2022-ci ildə 203,000 olmuşdur. Kənd təsərrüfatı məhsulunun əsas hissəsini təşkil edən heyvandarlıq kənd təsərrüfatı məhsullarından əldə edilən ümumi gəlirə təsir göstərir.

6.6. Sənaye

Müəssisələrin sayı. Lerik rayonunda sənaye sahəsi zəif inkişaf etmişdir. Kənd təsərrüfatının, xüsusən də heyvandarlığın üstünlük təşkil etməsinə baxmayaraq, rayonda kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisəsi yoxdur.

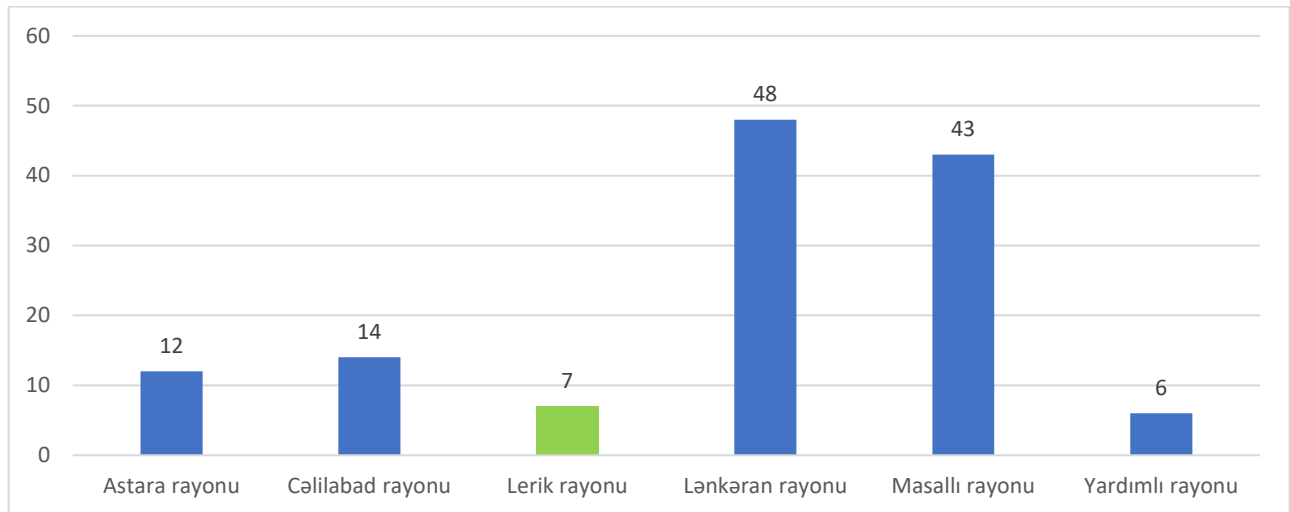
Şəkil 49: Lerik rayonunda fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı

Şəkil 49-da rayonda olan sənaye müəssisələrinin sayı verilmişdir. Bu göstərici 2015-ci ildə 4 ədəd olmuş, sonradan artaraq 2022-ci ildə 7 ədəd təşkil etmişdir. 2022-ci ildə sənaye müəssisələrinin sayına görə Lerik rayonu Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda 5-ci yerdə

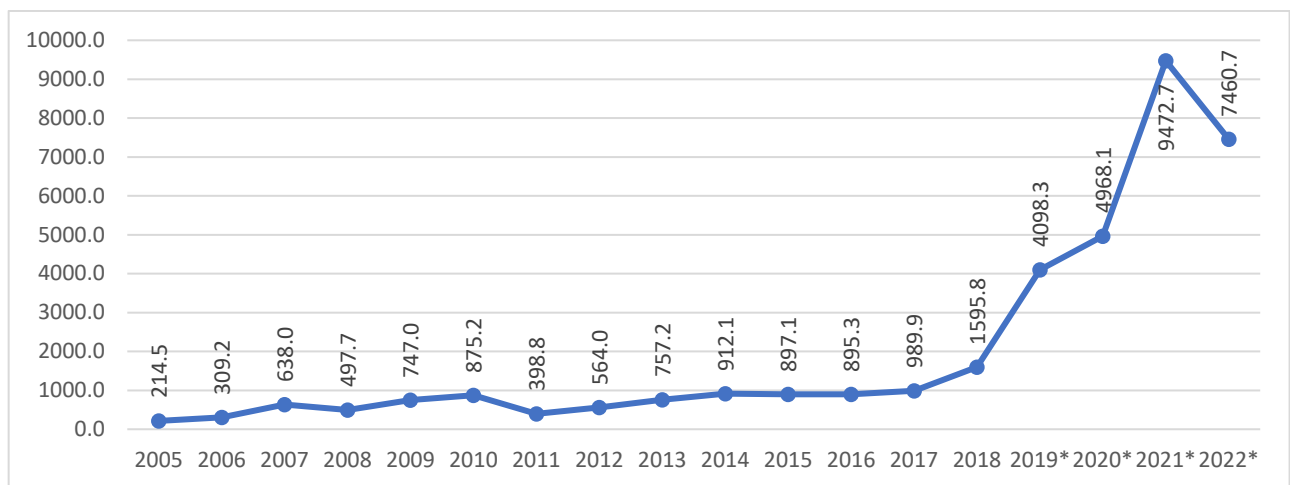
qərarlaşmışdır. Qeyd olunan müəssisələrə, Piran kəndində yerləşən “Kaspi-star” MMC (zavod kərpic, qum-çınqıl, üzlük daşların istehsalı ilə məşğuldur), “Lerik-broyler” nişanı ilə tanınan broyler fabriki (müəssisə saatda 6 min ədəd toyuq, həftədə 132 min ədəd cücə istehsal etmək gücünə malikdir) və çörək istehsalı müəssisəsi daxildir (Lənkəran-Lerik yolunun 37-ci km-də yerləşir). Onu da qeyd etmək lazımdır ki, digər 4 müəssisə (elektrik paylayıcı şəbəkə, qaz istismar idarəsi, su kanal sahəsi, modul tipli elektrik stansiyası) müvafiq olaraq dövlət tərəfindən yaradılan müəssisələrdir.

Şəkil 50: 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, ədəd

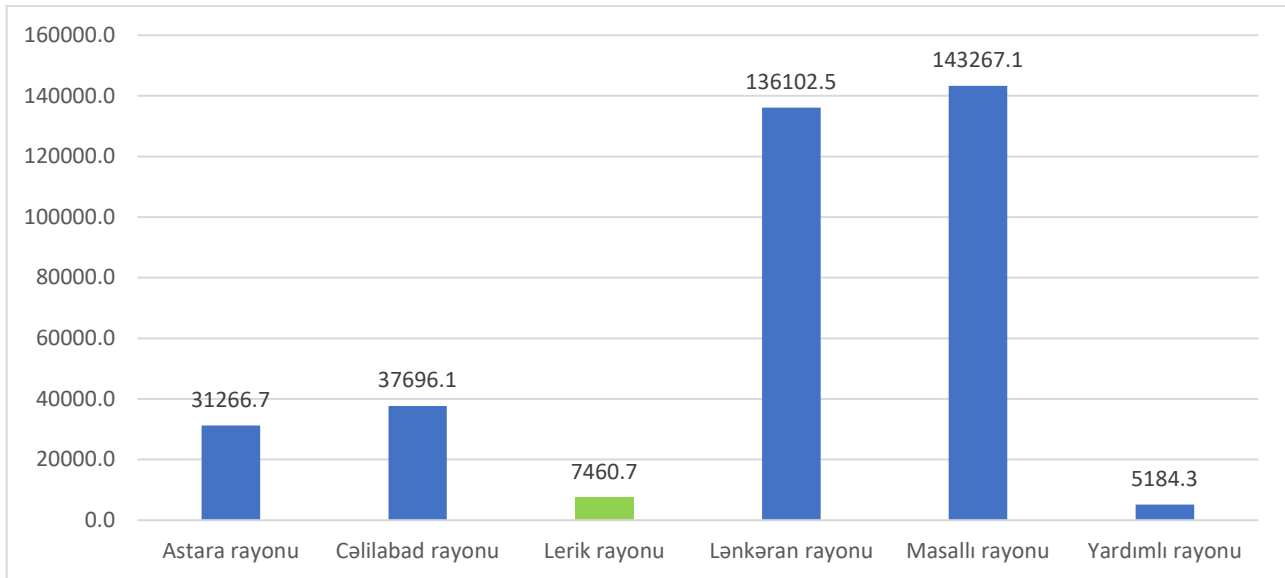
Sənaye müəssisələrinin sayının az olması sənaye istehsalının həcminə təsir göstərmişdir. Şəkil 52-dən göründüyü kimi bəzi illərdə (2008, 2011, 2015 və 2016) sənaye istehsalında azalmalar müşahidə olunur. Göstərici 2021-ci ilə qədər xeyli artaraq 9,472,700 manata çıtsa da, 2022-ci ildə 21,2 faiz azalaraq 7,460,700 manat olmuşdur.

Şəkil 51: Lerik rayonunda sənaye məhsulu istehsalı (min manat)

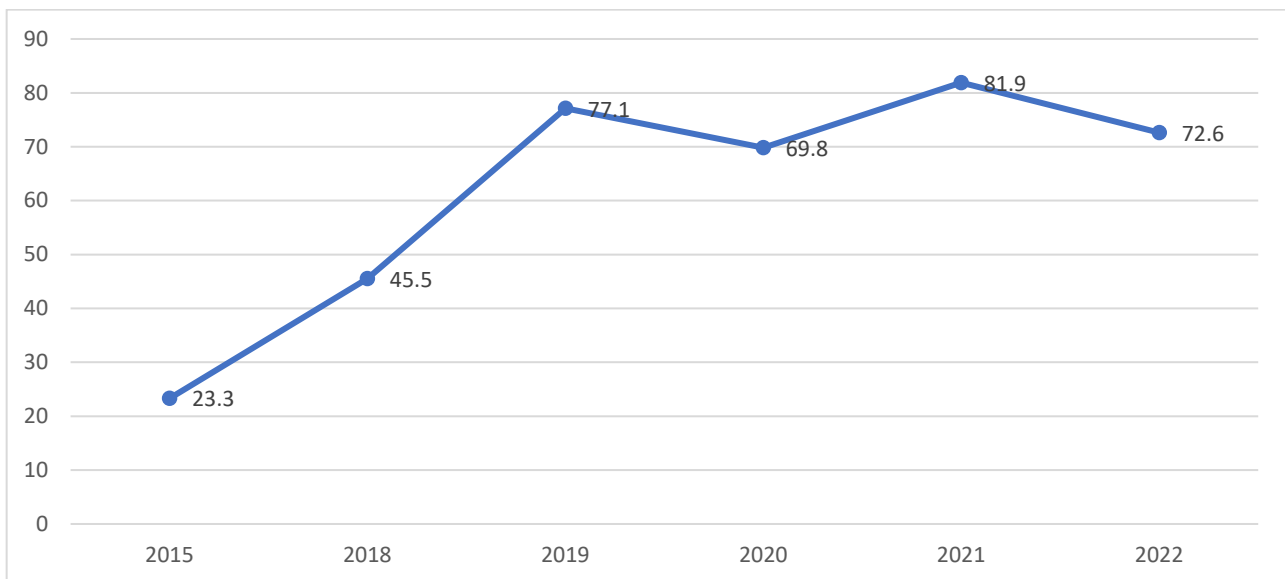
Son illərdə sənaye müəssisələrinin sayında kəskin dəyişmə olmasa da istehsal olunan sənaye məhsullarının həcmi artmışdır. Yardımlı rayonu istisna olmaqla, Lerik rayonu sənayedə ən aşağı məhsuldarlığa malikdir.

Şəkil 52: 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu üzrə sənaye məhsulu istehsalı, min manat

Sənaye istehsalında özəl sektorun çəkisi 2015-ci ildəki 23,3 faizdən 2022-ci ildə 72,6 faizədək artmışdır.

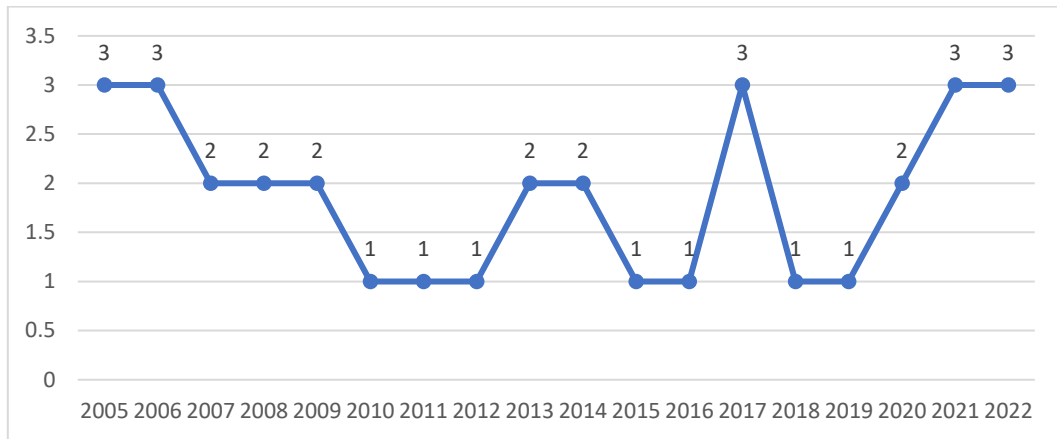
Şəkil 53: Sənaye məhsulunun dəyərində qeyri-dövlət sektorunun xüsusi çəkisi, faizlə

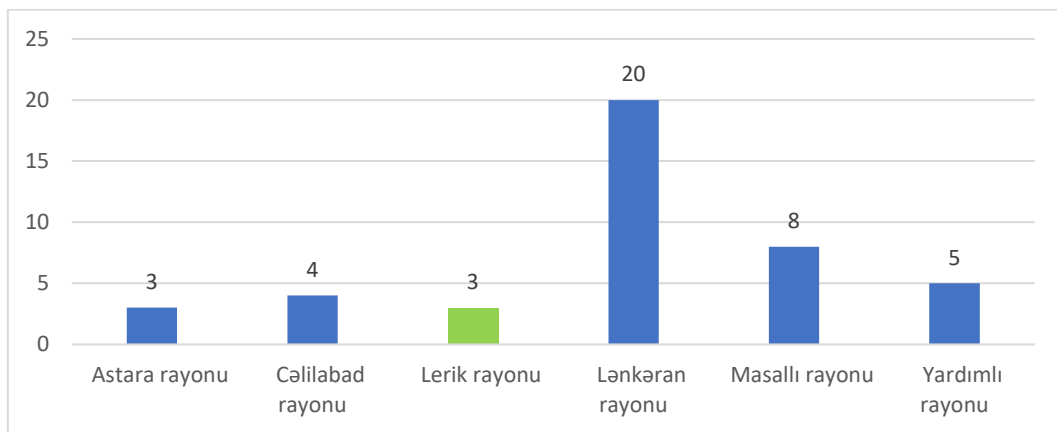
6.7. Tikinti

Lerik rayonunda iqtisadiyyatın inkişaf etmiş sahələrindən biri tikinti sahəsidir. Rayonda keçirilmiş diaqnostika seminarı zamanı yerli tərəfdaşların qeyd etdiyi kimi, rayonda tikinti materiallarının (gil, qum-çınqıl, üzlük daşlar və s.) mövcudluğu bu sahənin inkişafına təkan verə bilər. Qrafik 5.4.8.1-dən görüldüyü kimi 2005-2022-ci illərdə tikinti müəssisələrinin sayında artıb-azalmalar olmuşdur. Bu göstərici son olaraq 2019-cu ildə 1 ədəd olsa da, 2021-ci ildə artaraq 3 ədəd olmuşdur. 2022-ci il ildə Lerik rayonu tikinti müəssisələrinin sayına görə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda sonuncu sıralarda qərarlaşmışdır.

Şəkil 54: Tikinti müəssisələrinin sayının dinamikası, ədəd

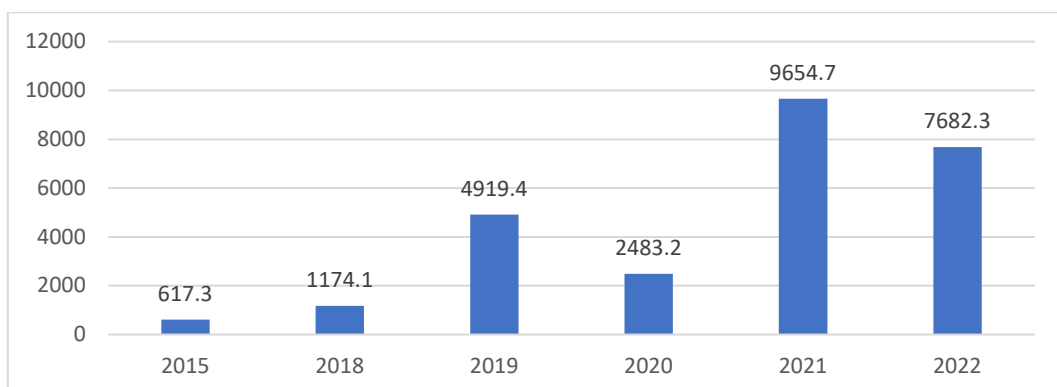

Şəkil 55: Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda tikinti müəssisələrinin inzibati rayonlar üzrə paylanması (ədəd)

Beləliklə, 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu üzrə 43 tikinti müəssisəsindən 3-ü (7,0%) Lerik rayonunun payına düşmüşdür. 2015-2022-ci illərdə tikinti işlərinin dəyərində də kəskin artıb-azalmalar olduğu müşahidə edilir. Statistika nəzər saldıqda 2015-ci ildə müvafiq göstərici 617,3 min manat təşkil edirdisə, 2022-ci ildə 12 dəfədən çox artaraq 7682,3 min manat təşkil etmişdir. Sahə üzrə rekord nəticə isə 2021-ci ildə qeydə alınmışdır (9654.7 min manat). Eyni zamanda, 2022-ci ildə tikinti işlərinin dəyərində ötən illə müqayisədə 20,4% azalma baş vermişdir.

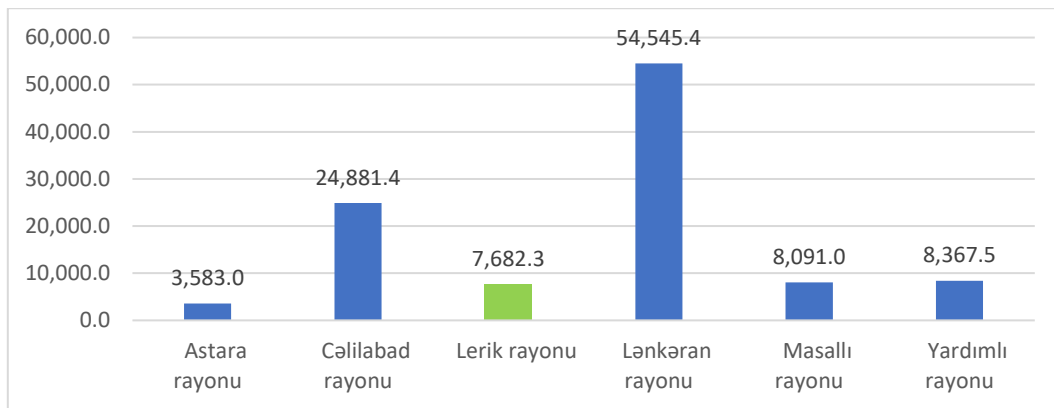
Şəkil 56: Tikinti işlərinin dəyəri, 2015-2022 (min manat)

Şəkil 57-də 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonun inzibati rayonları üzrə tikinti işlərinin dəyəri verilmişdir. Lerik rayonu regionda təkcə Astara rayonunu geridə qoyaraq 5-ci yerdə qərarlaşmışdır.

Şəkil 57: 2022-ci ildə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonun inzibati rayonları üzrə tikinti işlərinin dəyəri, cari qiymətlərlə, min manat

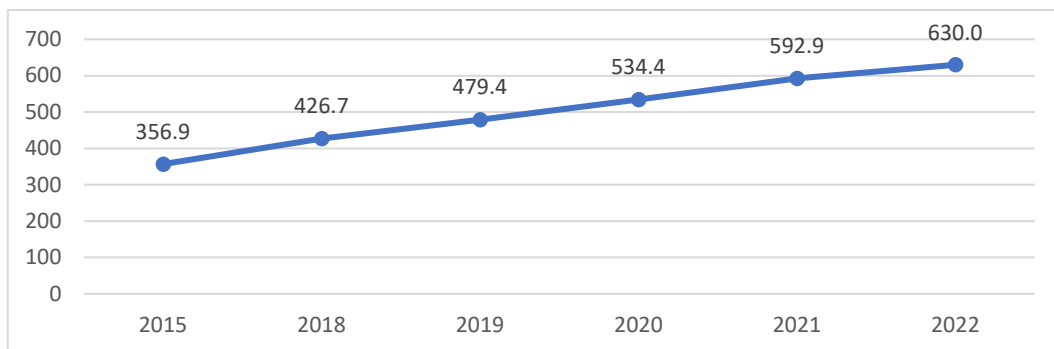

6.8. Xidmətlər

6.8.1. Telekommunikasiya və poçt sistemi

Lerik rayonunda İKT xidməti göstərən bir neçə şirkət var. İnformasiya və rabitə xidmətlərindən əldə olunan gəlir 2015-ci ildə 356,900 manat, 2022-ci ildə isə 630,000 manat olmuşdur.

Şəkil 58: İnformasiya və rabitə xidmətlərindən əldə olunan gəlir, min manat

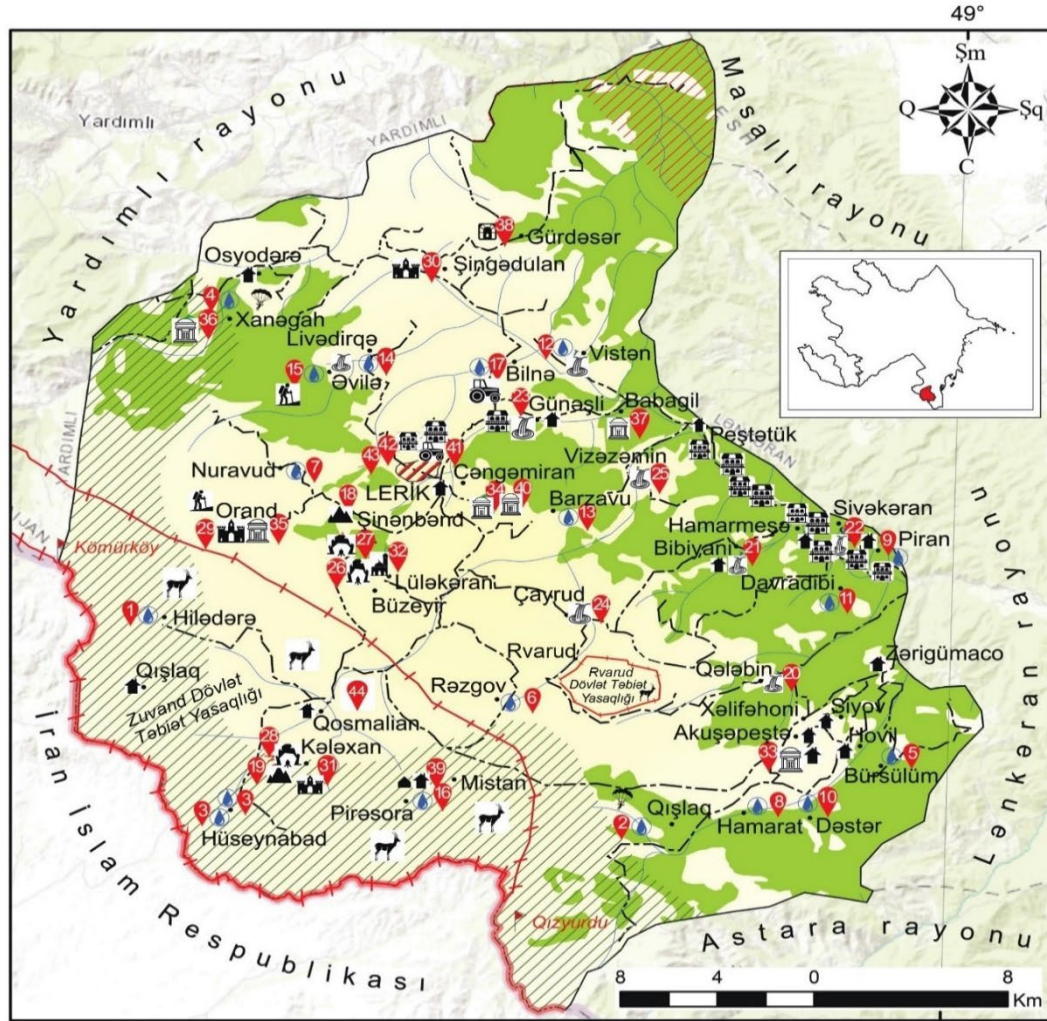
6.8.2. Banklar

Kapital Bank-ın 4 bankomatı olmaqla cəmi bir bank filialı (Lerik şəhərində 2, Şingədulan kəndində 1, Piran kəndində 1) bütün Lerik rayonunun əhəlisinə xidmət göstərir. Bu amil rayonda biznes mühitinə mənfi təsir göstərməklə yanaşı, həm də yerli sakinlərin bank xidmətlərinə çıxışını ciddi şəkildə məhdudlaşdırır. Dövlətdən əmək haqqı, pensiya və müavinət alan sakinlərin 90 faizindən çoxu müavinətlərindən yararlanmaq üçün bu banka üz tutmalı olur. Rayonda əkinçilik əsas iqtisadi fəaliyyət olsa da, bank fermerlərə kredit vermir.

6.8.3. Turizm

Rayonda turizmin inkişafı üçün yaxşı potensial var. Bunun üçün infrastruktur, xüsusən də yollar yaxşılaşdırılmalıdır. Turizm dairələri və obyektləri də tikilməli və mövcud olanlar yaxşılaşdırılmalıdır. Müalicəvi suların mövcudluğuna görə spa turizmi, aqro və eko-turizm və dağ velosipedi, yolsuzluq, düşərgə, gəzinti və para yelkənli macəra turizmi kimi digər turizm potensialları vardır. (Aşağıdakı Turist Xəritəsinə baxın)

Lerik rayonunun turizm xəritəsi

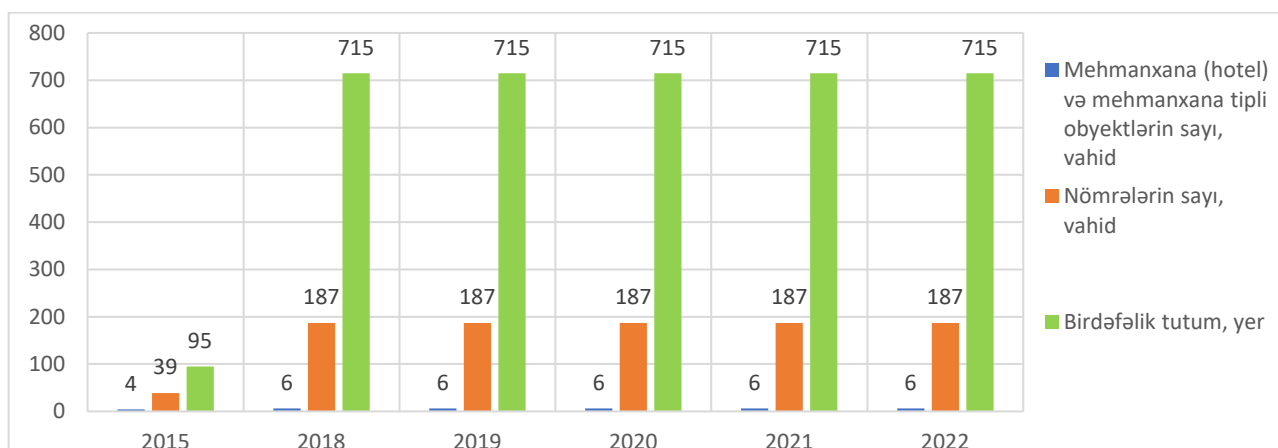
Ş e r t i i ş a r ə l ər

	Dövlət sərhədi		Bulaq	Bulaqlar	Dağlar	Məscid
	İnzibati rayon sərhədi		İstirahət mərkəzi	1 Hilədere	18 Gündüz	35 Lüləkəran məscidi
	Yasaqlıq		Kənd evi	2 Qışlaq	19 Qala	Türbə, ocaq, yaşayış məskəni
	Avtomobil yolu		Məscid	3 Hüseyinabad	Şəlalələr	36 Akuşa
	Çay		Dini ocaq	4 Büldül	20 Qələbin	37 Cəngemiran
	Meşə		Qala	5 Böyük bulaq	21 Bibiyani	38 Kəla
	Şəhər		Türbə	6 Biskeş	22 Sivəkəran	39 Xoca Seyid
	Yaşayış məntəqəsi		Şəlalə	7 Qıj-qıl	23 Güneşli	40 Babagil
	Zirvə		Mağara	8 Hamarat	24 Çayrud	41 Gündəser qədim yaşayış məskəni
	Turizm potensialı		Qoruq	9 Piran	25 Tokiyexil	42 Pirzora ocağı
	Ekoturizm potensialı ərazi		Dağ	10 Dəstər	Mağaralar	43 Mədəniyyət mərkəzi
	Balneoloji turizm potensialı ərazi		Yamac paraşütü potensialı ərazilər	11 Davradibi	26 Büzeyir	44 Xəlifə Zəkəriyyə
	Qədim yaşayış məskəni		Trekinq potensialı ərazilər	12 Visten	27 Zuvandçay	Muzeylər
			Aqroturizm əraziləri	13 Barzavı	28 Kələxan	45 Uzunömürlülər muzeyi
				14 Livedirqə	29 Oğlan qala	46 Diyarşünaslıq muzeyi
				15 Əvilə	30 Qız qalası	47 Zuvand dayaq məntəqəsi
				16 Piresora	31 Kələxan	
				17 Bilnə		

Rayonda 10 əsas mehmanxana fəaliyyət göstərir. Bunlar "Relax", "Təbəssüm", "Meşəbəyi", "Çənlibel", "Xəyal", "Həyat", "Qala", "Cənub", "Möcüzə", "Şəfa"dır. Onların əksəriyyəti Lerik-Lenkəran magistral yolunun kənarında yerləşir və nə şəhərdə, nə də kənarda standart mehmanxanalar yoxdur.

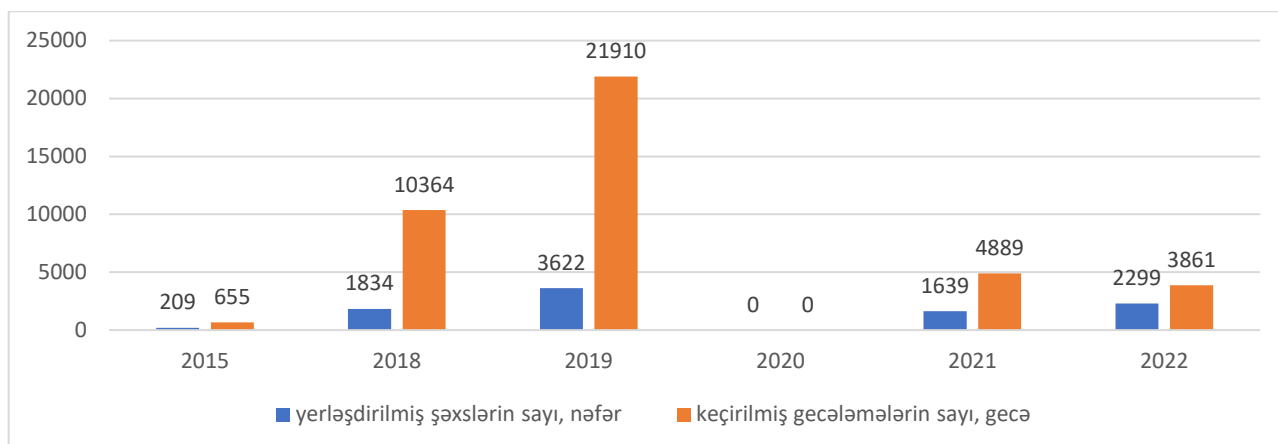
Rayonda olan mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin və onlarda nömrələrin saylarının 2018-ci ilə qədər artdığını, 2018-2022-ci illər ərzində isə sabit qalaraq, müvafiq olaraq 6 və 187 ədəd təşkil etdiklərini görə bilərik. Rayonda mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin birdəfəlik tutumu ilə bağlı məlumatları nəzərdən keçirdikdə onun da 2018-ci ilə qədər artaraq 715 yerə çatdığını, 2018-2022-ci illər ərzində isə sabit qaldığının şahidi oluruq. 2022-ci ildə rayonda mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə yerləşdirilmiş şəxslərin sayı 2021-ci ilə nəzərən (1639 nəfər) 40,3 % artaraq 2299 nəfər təşkil etmişdir.

Şəkil 59: Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin, onlarda nömrələrin və birdəfəlik tutum yerlərinin saylarının dinamikası, 2015-2022

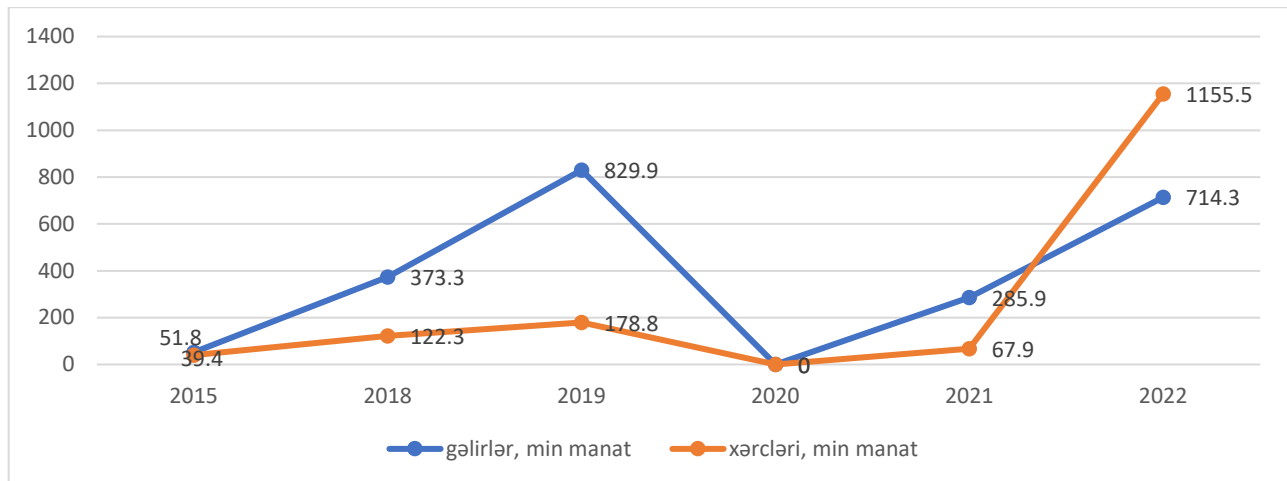
Digər bir göstərici otellərdə və mehmanxana tipli müəssisələrdə insanların sayı və gecələmələrlə bağlıdır. 2015-2019-cu illər ərzində kəskin artım olmuş, 2020-ci ildə pandemiya səbəbindən turist gəlişi olmamışdır. 2021 və 2022-ci illərdə yenidən canlanma müşahidə olunur.

Şəkil 60: Mehmanxana (hotel) və mehmanxana tipli obyektlərdə yerləşdirilmiş şəxslərin və keçirilmiş gecələmələrin sayının dinamikası

Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin gəlirləri və xərclərinin dinamikası gecələmələrin sayı ilə demək olar ki, eyni tendensiya malikdir. 2015-2019-cu illərdə artmış, 2020-ci ildə isə “0” düşmüş, sonrakı dövrdə müəyyən qədər artaraq, müvafiq olaraq 2021-ci ildə 285.9 min manat və 67,9 min manat, 2022-ci ildə isə 714,3 min manat və 1155,5 min manat təşkil etmişdir.

Şəkil 61: Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin gəlirləri və xərclərinin dinamikası (min manatla)

Yerli maraqlı tərəflərlə müzakirə zamanı onlar xərclərin artımının pandemiya ilə bağlı olduğunu bildirmişdirlər.

Aqroturizmi və evdə qonaqlamanı inkişaf etdirmək üçün imkanlar vardır ki, əldə edilən gəlir icma daxilində qalsın. Lerik rayonunda aqroturizmlə bağlı məlumat yoxdur. Bununla belə, layihə komandası yerli sahibkarlıq üzrə aqroturizmin ən azı bir innovativ nümunəsindən xəbərdardır. Zuvandda yerli fermer öz fermasında ailə yanında qalmaq və at sürməyi təklif edir. Yabancı otları toplamaq üçün turistləri gəzintilərə aparır. Bu cür təşəbbüsləri təşviq etmək üçün daha çox işlər görülməlidir.

Aqroturizm kənd təsərrüfatlarına əlavə gəlir gətirə bilər. Aqroturizm müxtəlif turizmi növlərini birləşdirən turizm sektoru olub, kompleks regional turist məhsulu yaratmaq üçün kənd yerlərinin təbii, tarixi, sosial-mədəni obyektləri və digər ehtiyatlardan geniş istifadə etməyə əsaslanır. Aqroturizm kənd təsərrüfatı və turizm sektorunun kəsişməsindən yaranan yeni bir sektordur. Qonaqlar təsərrüfatda, fermada, şərabçılıq yerlərində əylənir, görülən işlərə qoşulma imkanı əldə edir, işlərin gedişatını öyrənir, birbaşa kənd məhsullarından alır, yerli yeməklərdən yemək və gecə qala bilmək imkanı əldə edirlər. Aqroturizminin əsas motivləri təbiətlə baş-baş qalmaq, təzə hava qəbul etmək, ekoloji cəhətdən təmiz ərzaq yemək, mühitini dəyişmək, kənd təsərrüfatı və bağçılıq işləri ilə müvəqqəti məşğul olmaqdır.

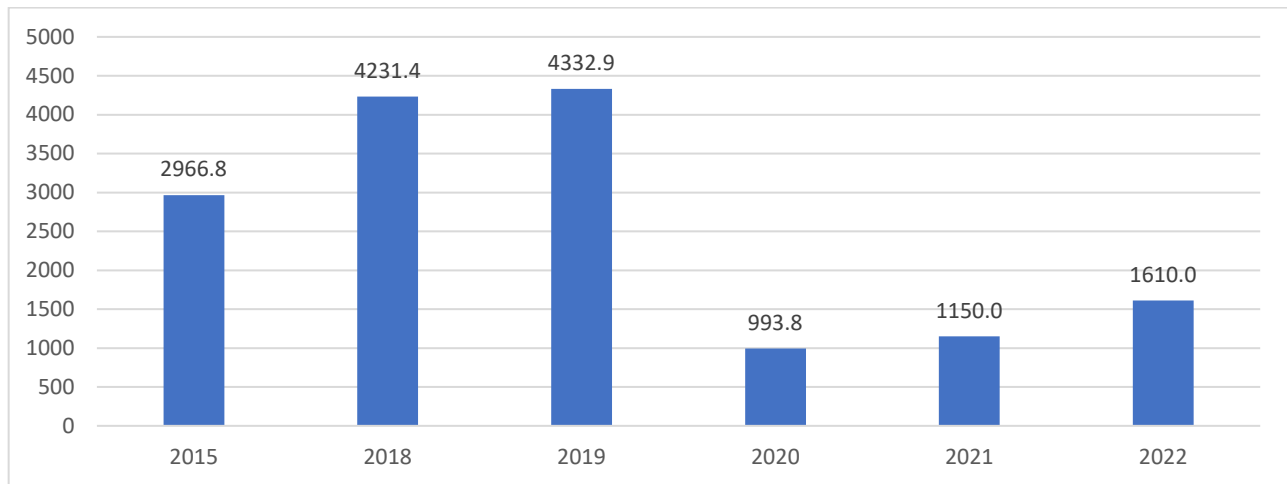
Yerli fermerlərin aqroturizm və tələb olunan xidmət standartları haqqında məlumatı azdır. Seminar iştirakçıları bu sahədə imkanların və ucuz əməyin üstünlüklərini qeyd etmişdirlər. Bununla belə, işçi qüvvəsinin hazırlanması lazımdır. Bütövlükdə turizm sektorunda xidmət keyfiyyəti zəifdir. Bununla yanaşı, infrastrukturun inkişafının keyfiyyətinin aşağı olması, məsələn, bəzi turizm obyektlərinə gedən yolların yaxşı inkişaf etməməsidir. Rayonda inkişaf

etmiş turizm dairələri yoxdur. Xəritə 3-dən göründüyü kimi turizm obyektlərinin əksəriyyəti Lerik-Lənkəran avtomobil yolu üzərində yerləşir. Bunlar əsasən çay kənarında yerləşən restoranlar və bəzi mehmanxanalardır, yerli turistlər Lerik şəhərinə və rayonun digər ərazilərinə getmədən burada yemək yeməyə gəlirlər. Rayonun əsas turistik yerlərini göstərən turizm xəritəsi və ya lövhəsi yoxdur, turizm üzrə məlumat idarəsi fəaliyyət göstərmir, rayon kifayət qədər təbliq edilmir və onun cəlbedici yerləri regiondan kənardan gələn turistlərin əksəriyyətinə məlum deyil.

6.8.4. İctimai iaşə və Ticarət

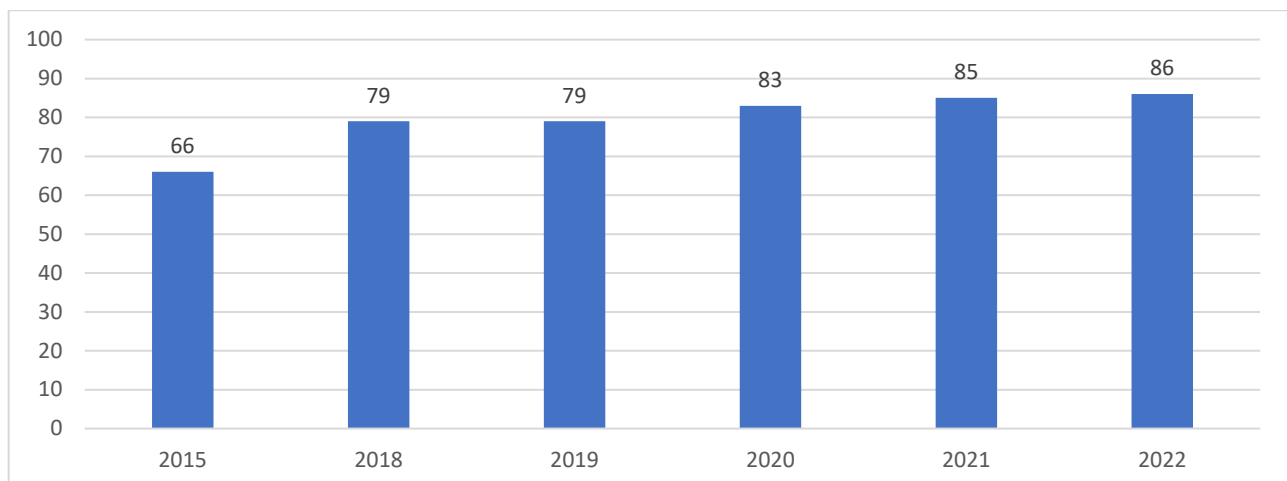
İaşə dövryyəsi üzrə statistik məlumatlara əsasən 2015-2019-cu illər ərzində bu göstəricilər 31,5% artaraq 2,966,800 manatdan 4,332,900 manata çatmışdır. Lakin 2020-ci ildə məlum pandemiya səbəbilə bu göstəricinin qiyməti 4 dəfədən də çox azalaraq 993,800 manata düşmüşdür. 2021 və 2022-ci illərdə artım dinamikası bərpa olunsada, bu, pandemiya əvvəlki səviyyəyə yaxın deyil.

Şəkil 62: İaşə dövryyəsinin dinamikası (min manat)

2015-2021-ci illər ərzində iaşə obyektlərinin sayı artmışdır. 2015-ci ildə 66 müəssisə fəaliyyət göstərirdi halda, 2021-ci ildə bu rəqəm 85-ə yüksəlmişdir.

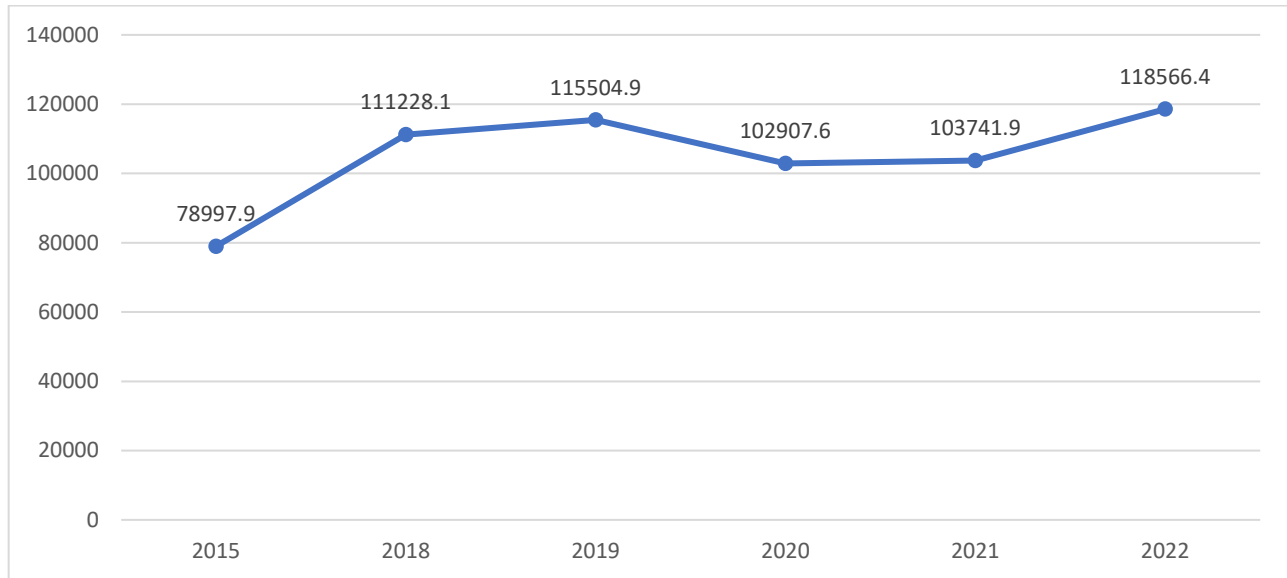
Şəkil 63: İaşə fəaliyyəti göstərən sahibkarlıq subyektlərinin sayının dinamikası, vahi

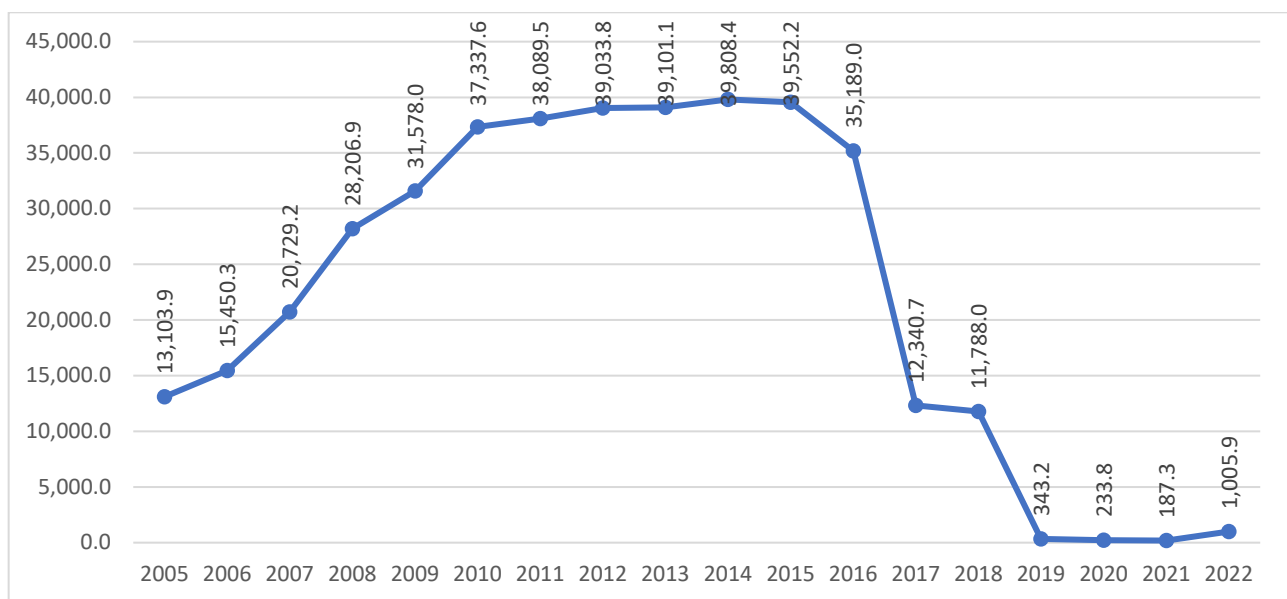
İlaşə dövriyyəsi nümunəsində olduğu kimi adambaşına düşən pərakəndə ticarət dövriyyəsi də 2015-2019-cı il aralığında artmış (46,2%), 2020-ci ildə məlum pandemiya səbəbi ilə azalmış (11,0%) və 2021-2022-ci illərdə artım dinamikası (15,3%) bərpa olunmuşdur. Onu da qeyd edək ki, Lerik rayonu pərakəndə ticarət dövriyyəsinə görə regionun digər şəhər və rayonları ilə müqayisə etdikdə beşinci yerdə durur.

Şəkil 64. Pərakəndə ticarət dövriyyəsi, min manat

Topdansaş ticarət dövriyyəsinə nəzər saldıqda biraz fərqli mənzərənin şahidi oluruq. Belə ki, qeyd edilən göstəriciyə nəzər saldıqda 2005-2014-cü illər aralığında burada sürətli artımın olduğunu görürük. 2015-2021-ci illərdə isə əksinə kəskin azalma müşahidə olunmuşdur. Ən kəskin fərq isə 2018-2019-cu illərdə baş vermişdir (təxminən 34 dəfə azalma). Bu göstərici üzrə rayon Lənkəran-Astara regionunda axırıncı yerdə qərarlaşmışdır.

Şəkil 65. Topdansaş ticarət dövriyyəsi, min manat

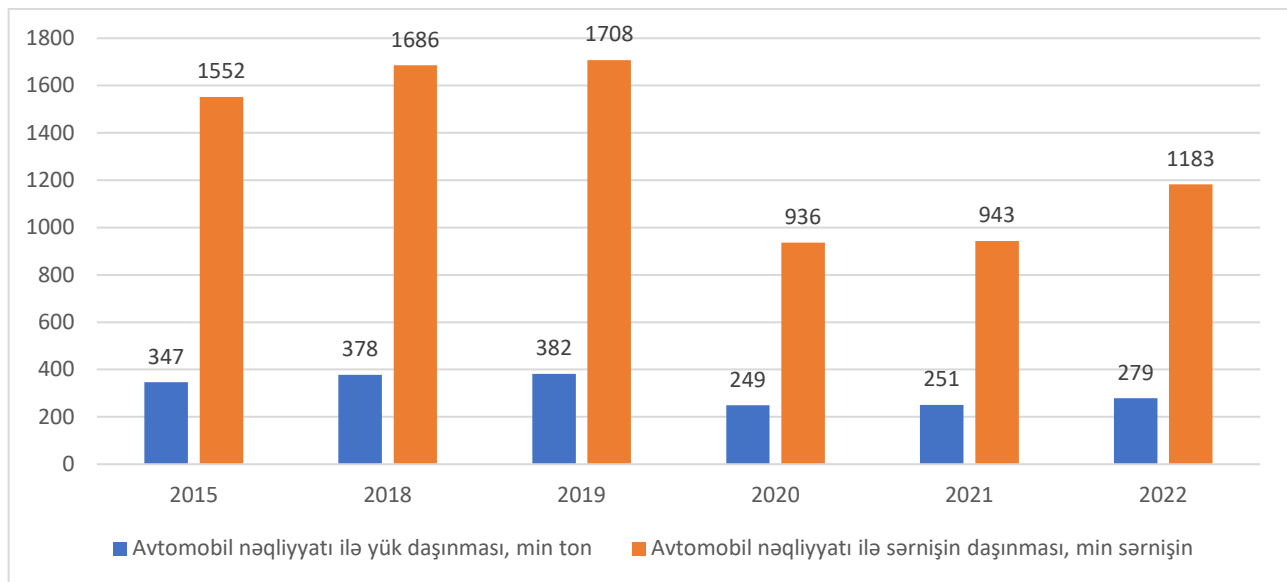

6.8.5. Nəqliyyat

2022-ci ildə rayon ərazisində avtomobil nəqliyyatı ilə yük daşınması 279 min ton, sərnişin daşınması isə 1183 min nəfər təşkil etmişdir. 2022-ci ilin sonuna olan statistik göstəricilərə əsasən, rayon üzrə şəxsi minik avtomobillərinin sayı 4783 ədəd, yük avtomobillərinin sayı isə 833 ədəd təşkil etmişdir. 2015-2022-ci illər ərzində hər iki göstərici üzrə müntəzəm artım meyili müşahidə olunur. Rayonda avtomobil nəqliyyatı ilə yük və sərnişin daşınmasında 2020-ci ildə məlum pandemiya ilə əlaqədar müəyyən qədər azalma olsa da 2021-ci ildən artım meyili bərpa olunmuşdur.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda 2022-ci ildə avtomobil nəqliyyatı ilə yük daşınması 6,433,000 ton, sərnişin daşınması isə 5,481,200 nəfər təşkil etmişdir ki, burada da Lerik rayonunun payı, müvafiq olaraq, 4,3 faiz və 2,2 faizə bərabər olmuşdur.

Şəkil 66: Lerik rayonunda avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin və yük daşınması

Eyni zamanda hər 100 ailəyə düşən şəxsi minik avtomobillərinin sayına görə artım tempində Lerik rayonu birinci olsa da 2022-ci ilə müvafiq göstəri üzrə regionda dördüncü yerdə olmuşdur.

Cədvəl 9: Avtomobillərin sayının dinamikası

	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Avtomobillərin sayı, ədəd	2917	4110	4462	4787	5269	5801
o cümlədən:						
Yük avtomobilləri	587	717	742	755	790	833
Sərnişin avtobusları	37	66	66	63	66	68
Sərnişin minik avtomobilləri	2229	3250	3575	3893	4325	4812
Şəxsi minik avtomobilləri	2204	3232	3548	3860	4295	4783

Cədvəl 10: Hər 100 ailəyə düşən şəxsi minik avtomobillərinin sayı

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
By country	19	25	40	52	52	52	53	54	56	59	58
Lankaran-Astara economic district											
Astara district	14	13	17	24	26	29	31	33	34	37	34
Jalilabad district	27	25	27	35	36	40	42	43	45	48	43
Lerik district	8	11	13	19	21	24	27	29	32	35	39
Lankaran city	18	18	26	33	33	34	36	37	38	40	40
Masalli district	21	22	27	35	36	38	40	41	42	45	44
Yardimli district	16	16	13	18	20	23	27	29	31	36	34

6.9. Sahibkarlığın inkişafı və KOB-lar

6.9.1. Sahibkarlıq

Lerik rayonunda yeni yaradılmış sahibkarlıq subyektlərinin sayı 2021-ci ildə 1109, 2022-ci ildə isə 1138 olmuşdur. Bu subyektlərdə məhsul buraxılışının həcmi 2021-ci ildə 21,712,000 manat, 2022-ci ildə isə 29,814,000 manat təşkil etmişdir.

2022-ci il üzrə sahibkarlıq subyektləri üzrə məhsul buraxılışına görə, əsas sahələrə tikinti – 7,682,300 manat; ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri – 13,356,200 manat; sənaye – 4,617,500 manat; nəqliyyat və anbar təsərrüfatı – 2,936,400 manat; təhsil – 1,555,800 manat, aiddir.

Cədvəl 11: Fəaliyyətdə olan mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin sayı

	2021				2022			
	o cümlədən				o cümlədən			
	Cəmi	Mikro	Kiçik	Orta	Cəmi	Mikro	Kiçik	Orta
Ölkə üzrə cəmi	355906	346171	6856	2879	377842	366944	7760	3138
Lənkəran-Astara İR	19938	19704	164	70	21648	21374	197	77
Astara rayonu	2170	2143	17	10	2227	2195	21	11
Cəlilabad rayonu	4203	4171	22	10	4741	4701	29	11
Lerik rayonu	1109	1096	9	4	1138	1123	9	6
Lənkəran rayonu	6161	6069	65	27	6725	6633	66	26
Masallı rayonu	5527	5474	40	13	6034	5957	60	17
Yardımlı rayonu	768	751	11	6	783	765	12	6

Cədvəl 12: İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin məhsul buraxılışı, mln manat

	2021				2022			
	Cəmi	o cümlədən			Cəmi	o cümlədən		
		Mikro	Kiçik	Orta		Mikro	Kiçik	Orta
Ölkə üzrə cəmi	24,747,439.2	9,373,358.8	4,230,072.6	11,144,007.8	29,003,312.6	11,072,156.4	4,714,883.5	13,216,272.7
Lənkəran-Astara İR-cəmi	563,502.5	327,613.0	41,525.7	194,363.8	658,504.8	393,348.0	69,599.1	195,557.7
Astara rayonu	72,795.5	47,187.8	2,057.5	23,550.2	84,474.8	51,883.2	4,545.8	28,045.8
Cəlilabad rayonu	81,806.3	46,967.0	5,939.8	28,899.5	115,268.1	58,026.7	7,692.1	49,549.3
Lerik rayonu	29,814.1	15,649.5	4,955.1	9,209.5	43,369.6	23,070.1	13,849.8	6,449.7
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	386.4	385.4	1.0	-	9,560.5	503.9	9,056.6	-
Sənaye	4,837.4	357.3	3,874.4	605.7	4,617.5	712.5	2,982.1	922.9
Tikinti	9,654.7	647.6	996.2	8,010.9	7,682.3	1,081.8	1,703.7	4,896.8
Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri	8,886.6	8,886.6	-	-	13,365.2	13,365.2	-	-
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	2,247.5	2,164.0	83.5	-	2,936.4	2,829.0	107.4	-
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai işə	588.2	588.2	-	-	947.5	947.5	-	-
İnformasiya və rabitə	777.3	184.4	-	592.9	927.7	297.7	-	630.0
Təhsil	1,406.6	1,406.6	-	-	1,555.8	1,555.8	-	-
Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	243.4	243.4	-	-	271.7	271.7	-	-
Digər sahələr	786.0	786.0	-	-	1,505.0	1,505.0	-	-
Lənkəran rayonu	241,757.4	125,620.1	14,649.4	101,487.9	238,780.0	142,990.5	24,923.7	70,865.8
Masallı rayonu	111,410.1	74,168.6	11,498.3	25,743.2	148,217.1	99,621.3	15,409.9	33,185.9
Yardımlı rayonu	25,919.1	18,020.0	2,425.6	5,473.5	28,395.3	17,756.3	3,177.8	7,461.2

Cədvəl 13: Mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyekti olan müəssisələrdə muzzdlu işçilərin sayı, nəfər, **2021-2022**

	2021				2022			
	Ümumi	daxil olmaqla			Ümumi	daxil olmaqla		
		Mikro	Kiçik	Orta		Mikro	Kiçik	Orta
Ölkə üzrə cəmi	357,840	40,909	102,180	214,751	370,120	42,423	104,764	222,933
Lənkəran-Astara İR - cəmi	9,089	1,577	2,227	5,285	9,569	1,543	2,293	5,733
Astara rayonu	842	121	129	592	1,321	145	234	942
Cəlilabad rayonu	1,558	556	255	747	1,591	546	257	788
Lerik rayonu	704	181	259	264	615	89	200	326
Lənkəran şəhəri	3,583	428	952	2,203	3,512	425	890	2,197
Masallı rayonu	1,868	226	470	1,172	1,991	281	537	1,173
Yardımlı rayonu	534	65	162	307	539	57	175	307

Rayonda mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyekti olan müəssisələrdə muzzdlu işçilərin sayına gəldikdə ötən ilə nisbətən 12,6 faiz azalma müşahidə olunmuşdur. Ümumilikdə müvafiq sahədə muzzdlu işçilərin sayına görə Lerik rayonu iqtisadi rayonda 5-ci yerdə qərarlaşmışdır (Yardımlı rayonu sonuncudur).

Cədvəl 14: İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə yeni qeydə alınmış mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin sayı

	2021				2022			
	Cəmi	o cümlədən			Cəmi	o cümlədən		
		Mikro	Kiçik	Orta		Mikro	Kiçik	Orta
Ölkə üzrə cəmi	118,719	118,537	138	44	121,737	121,308	363	66
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu-cəmi	13,949	13,945	3	1	12,347	12,343	3	1
Astara rayonu	1,787	1,787	-	-	1,729	1,729	-	-
Cəlilabad rayonu	2,135	2,135	-	-	2,061	2,060	-	1
Lerik rayonu	1,134	1,134	-	-	1,068	1,068	-	-
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	898	898	-	-	904	904	-	-
Sənaye	10	10	-	-	9	9	-	-
Tikinti	17	17	-	-	7	7	-	-
Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri	103	103	-	-	65	65	-	-
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	25	25	-	-	31	31	-	-
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	7	7	-	-	10	10	-	-
İnformasiya və rabitə	6	6	-	-	2	2	-	-
Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar	-	-	-	-	3	3	-	-
Təhsil	4	4	-	-	4	4	-	-
Digər sahələr	64	64	-	-	33	33	-	-
Lənkəran rayonu	3,885	3,882	2	1	3,146	3,143	3	-
Masallı rayonu	4,067	4,067	-	-	3,439	3,439	-	-
Yardımlı rayonu	941	940	1	-	904	904	-	-

... məhsul buraxılışı

	2021		2022	
	Subyektlərin sayı	Məhsul buraxılışı, min manat	Subyektlərin sayı	Məhsul buraxılışı, min manat
Cəmi	1134	29,814.1	1068	29,814.1
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	898	386.4	904	386.4
Sənaye	10	4,837.4	9	4,837.4
Tikinti	17	9,654.7	7	9,654.7
Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri	103	8,886.6	65	8,886.6
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	25	2,247.5	31	2,247.5
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	7	588.2	10	588.2
İnformasiya və rabitə	6	777.3	2	777.3
Daşınmaz əmlakla əlaqədar əməliyyatlar			3	3
Təhsil	4	1,406.6	4	1,406.6
Əhaliyə səhiyyə və sosial xidmətlərin göstərilməsi	-	243.4	-	243.4
Digər sahələr	64	786.0	33	786.0

Lerik Rayon İcra Hakimiyyətinin məlumatlarına əsasən, rayonun əsas aparıcı biznes subyektlərindən biri rayonda yerləşən “Kaspi-star” MMC-kərpic, qum-çınqıl zavodudur. Bu zavod kərpic, qum-çınqıl, üzlük daşların istehsalı ilə məşğuldur. Piran kəndində müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş broyler fabriki fəaliyyət göstərir. Burada 6 ferma, 150 ton yem istehsal edən zavod və 5 min tonluq yem anbarı tikilmişdir. Müəssisə saatda 6 min ədəd toyuq, həftədə 132 min ədəd cücə istehsal etmək gücünə malikdir. Fabrik “Lerik-broyler” nişanı ilə öz məhsullarını satışa çıxarmışdır. Lənkəran-Lerik yolunun 37-ci kilometrliyində çörək sexi tikilib istifadəyə verilmişdir. Müəssisədə 10 nəfər daimi işlə təmin edilmiş, istehsal olunan 4 növ çörək məhsulları satışa çıxarılmışdır. Lerik şəhərində tədarük məntəqəsi kimi fəaliyyət göstərmiş obyektlərdə yenidənqurma, təmir işləri aparılmış, müəssisədə plastik qapı və pəncərələrin istehsalına başlanılmışdır. Şəhərdə ikimərtəbəli mebel və məişət avadanlıqları salonu tikilib istifadəyə verilmişdir. Peştətük kəndində süfrə suyu və şirə istehsal edən müəssisə tikilir, Lerik şəhərində isə çörək zavodu əsaslı şəkildə yenidən qurulur.

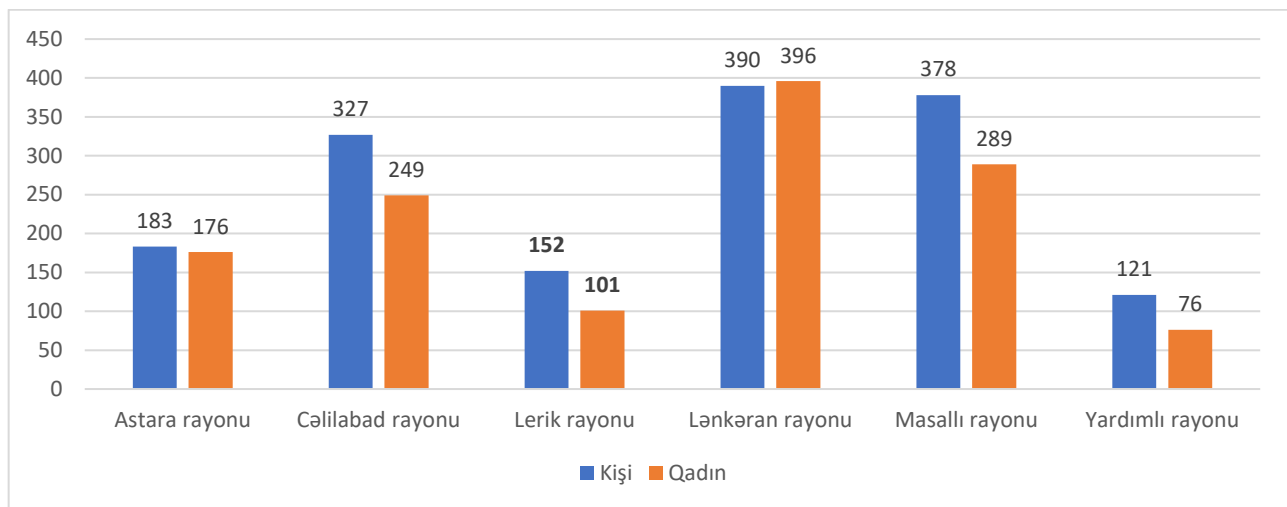
7. SOSIAL GÖSTƏRİCİLƏR

7.1. Cins

Lerik rayonunda əhalinin 50,3 faizini qadınlar təşkil edir. 2023-cü ilin əvvəlinə olan məlumata əsasən 8600 şəhər əhalisinin kişilər və qadınlar üzrə bölgüsü bərabərlik təşkil edir, ümumi əhalidən hər cins üzrə 4300 nəfər. Halbuki 76,6 min əhalisi olan kənd yerlərində 42,8 min kişi ilə müqayisədə qadınların sayı 42,4 min nəfərdir. Qadınların gözlənilən ömür uzunluğu həm kənd, həm də şəhər yerlərində kişilərə nisbətən daha yüksəkdir – müvafiq olaraq 79,2 və 78,1. Kişilər üçün eyni rəqəmlər 69,7 və 76,3-dür. Əmək qabiliyyətli yaşda olan qadınlar (15-62) 29,800 nəfər, kişilər isə 28,900 (15-64) nəfərdir. Bu qadınların əksəriyyətinin ailə təsərrüfatlarında çalışmaqdan başqa iş yerləri yoxdur.

Lerik rayonu üzrə 2022-ci ildə əyani ümumi təhsil müəssisələrini bitirmiş və tam orta təhsil haqqında attestat alaraq həmin il ölkənin ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunmuş tələbələrin cins bölgüsü üzrə statistik nəticələrə nəzər saldıqda, 152 kişinin (60%) və 101 qadının (40%) olduğunu görmək mümkündür. İqtisadi rayon ali məktəblərə qəbul üzrə ümumi göstəricilərə nəzər yetirsək Lerik rayonu gender balansına görə 5-ci yerdə qərarlaşmışdır

Şəkil 67: 2022-ci ildə iqtisadi rayon üzrə ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunmuş tələbələrin cins üzrə bölgüsü, nəfər

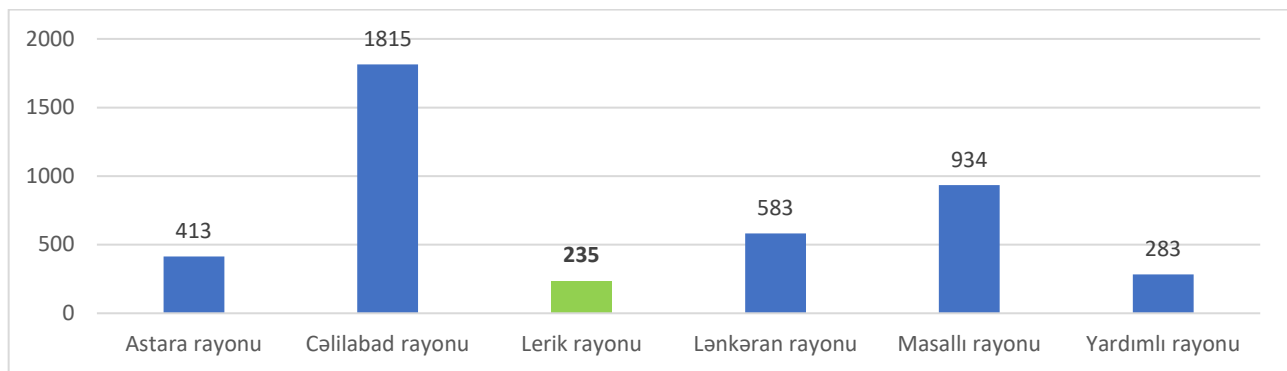
Seminar iştirakçılarının təhsil ilə bağlı sözləri də bu məlumatı doğrulayır; qadınların təhsili və işi ilə bağlı neqativ fikirlərə görə qızların təhsil alma faizi aşağıdır. Oğlanların təhsilinə üstünlük verildiyi üçün maddi imkanı məhdud ailələrin qızlarını oxutdura bilməməsi də qeyd olunmuşdur. Digər məsələlərə qızların erkən ərə verilməsi; qadınlara təsir edən məişət zorakılığı halları. Qadınların ictimai nəqliyyatın olmaması səbəbindən işdən evə gec gəlməsi də ailədaxili münaqişələrə səbəb olur. Qadınlar çox vaxt ailə və karyera arasında seçim etməli olurlar. Ailə təsərrüfatlarında ödənişsiz qadın əməyindən də həddindən artıq istifadə olunur.

Qeyd edilən problemlərdən biri də artıq USM aparatı ilə hamiləlik zamanı cinsiyyətin müəyyən edilməsi səbəbindən selektiv abortların sayının artması idi. 2022-ci il üzrə statistik

göstəricilərə əsasən, Lerikdə doğulan uşaqların cins nisbəti ümumi olaraq 111, şəhər yerlərində 116, kənd yerlərində 110-dur. Bu isə o deməkdir ki, rayonda ümumi halda 100 nəfər qız doğulduğu halda doğulan oğlanların sayı 111 nəfərdir. Statistik göstəricilərə əsasən yeni doğulan oğlan uşaqları qız uşaqlarından 1,11 faiz çoxdur.

Lerik rayonunda rəsmi qeydə alınmamış nikahda olan qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayı 2022-ci ildə 235 nəfər olmuşdur ki, bunun da 218 nəfəri kənd, 17 nəfəri şəhərin payına düşür. Nəzər alsaq ki, bu göstəricilər bir ili əhatə edir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, nikahdan kənar doğulan uşaqların sayına görə Lerik rayonu iqtisadi rayon üzrə ən aşağı göstəricilərə malikdir.

Şəkil 68: 2022-ci ildə iqtisadi rayon üzrə rəsmi qeydə alınmamış nikahda olan qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayı, nəfər

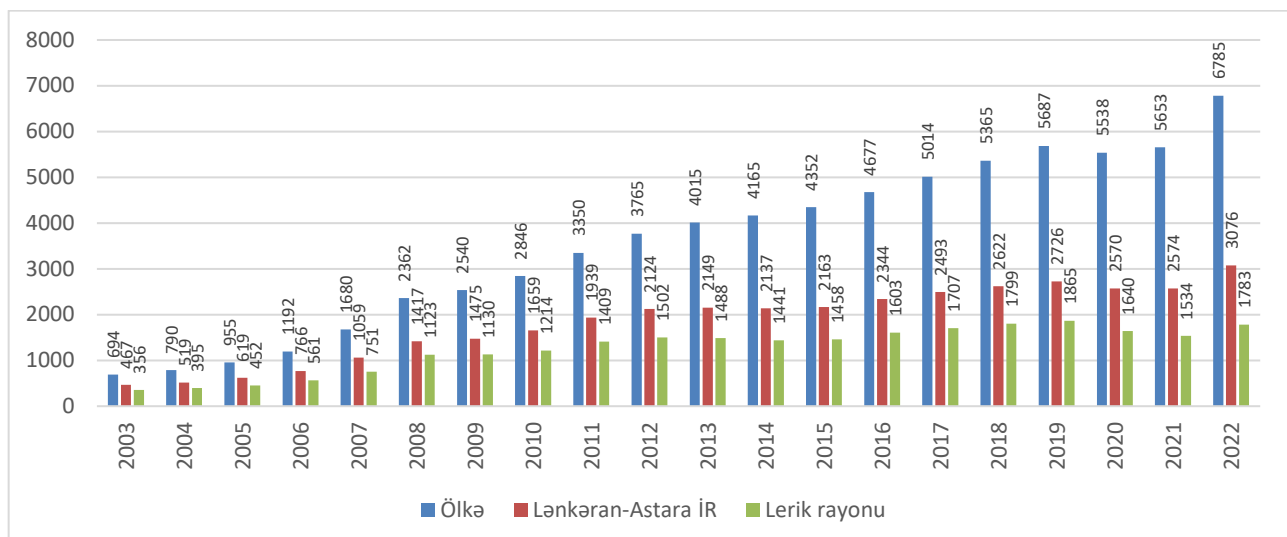

7.2. Sosial cəhətdən həssas qruplar

7.2.1. Gəlirlər və sosial müdafiə

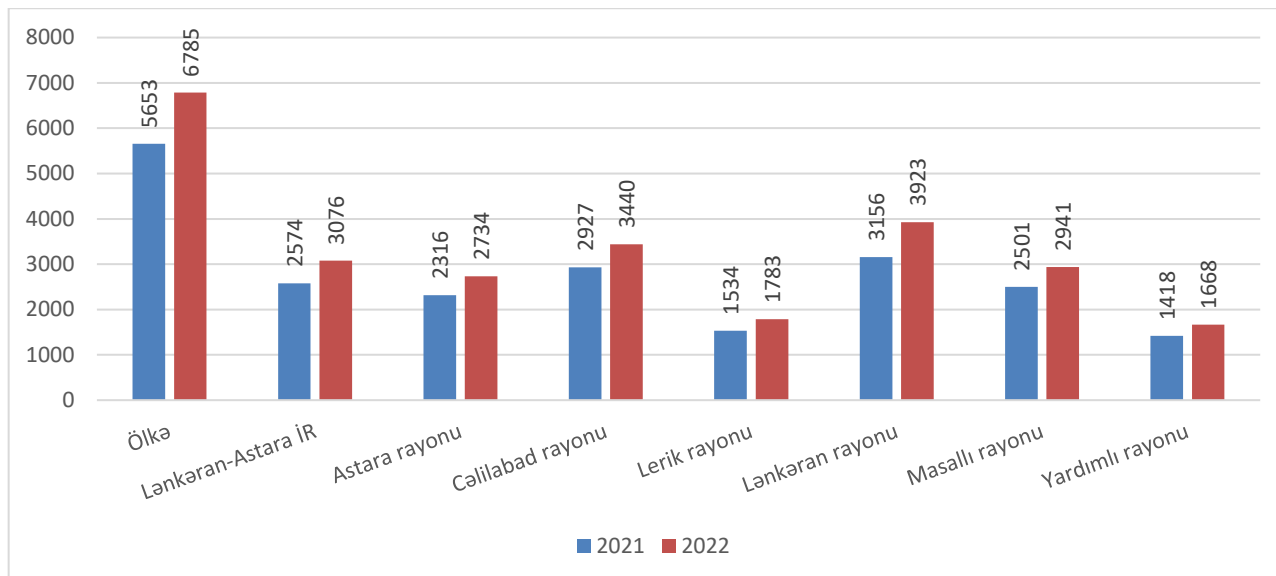
Lerikdə əhalinin rifah səviyyəsi, həmçinin maddi-sosial vəziyyətinin nisbətən yüksəldiyini görmək olur. Əhalinin əsas gəliri əkinçilikdən ibarətdir və bu gəlirə kənd təsərrüfatı bölməsində əks olunan bir sıra amillər təsir edir. Lerik rayonunda əhalinin gəlirləri bütövlükdə ölkə və rayon üzrə aşağıdır.

Şəkil 69. Əhalinin hər nəfərinə düşən gəlirlər, manatla

Rayonda əhalinin hər nəfərinə düşən gəlirlər 2003-cü illə (356 manat) müqayisədə 5 dəfə artaraq 2022-ci ildə 1783 manat təşkil etmişdir. Bu göstərici üzrə Lerik rayonu 2022-ci ildə həm Lənkəran-Astara regionunun orta göstəricisindən (3076 manat), həm də ölkə üzrə orta göstəricidən (6785 manat) aşağıdır.

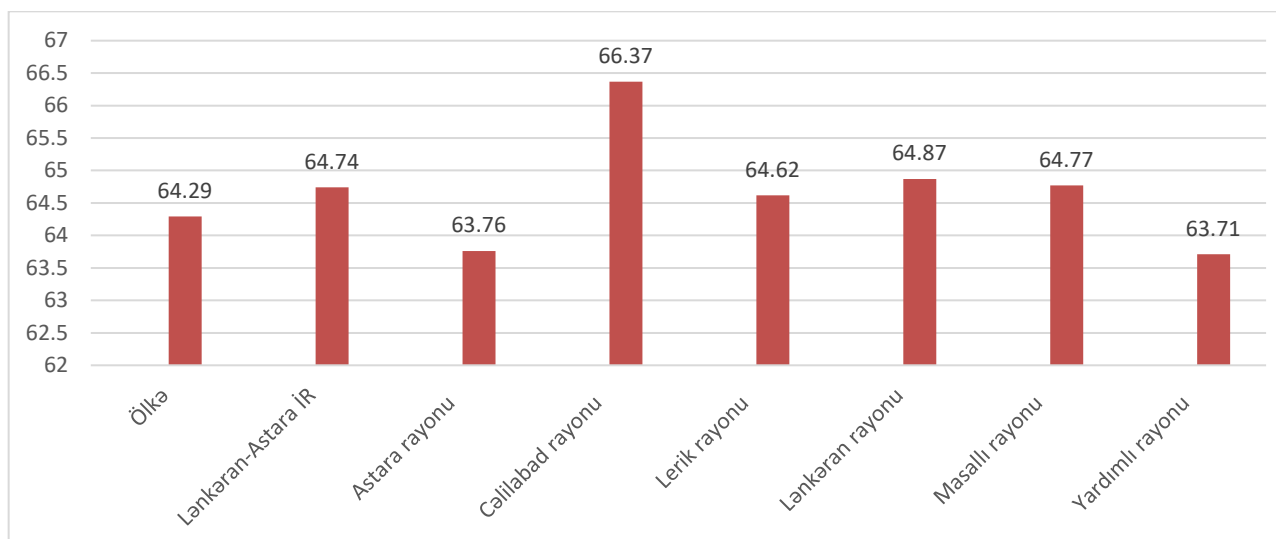
Şəkil 70: 2021-2022-ci ildə əhalinin hər nəfərinə düşən gəlirlər, manatla

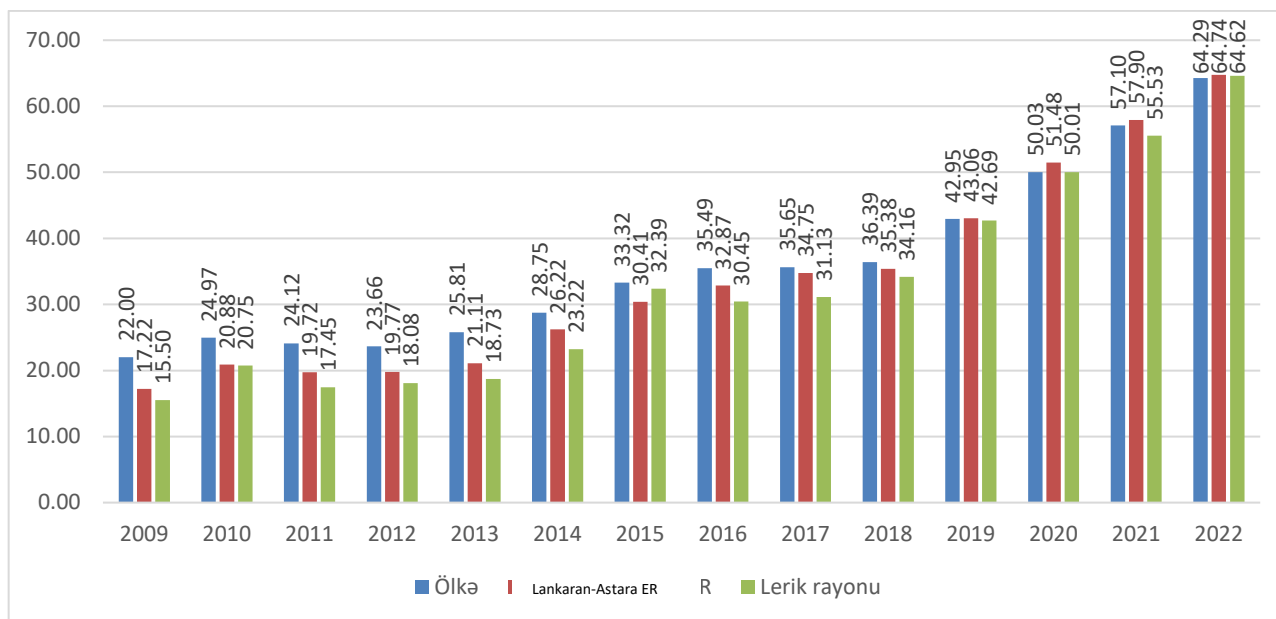
Regionda Lerik rayonu Yardımlı rayonundan bir qədər yuxarı ikinci yerdədir. Bu, layiqli iş yerlərinin və müəssisələrin az olması və əkinçilikdən əldə edilən gəlirin aşağı olması ilə əlaqələndirilir.

Sosial yardım alan ailə üzvlərinin sayı ilə bağlı məlumatlar maraqlı nəticələr verir. Rəsmi statistikaya görə, 2009-cu ildə 12,632 nəfər sosial müavinət alırdısa, 2015-ci ildə bu rəqəm 4,525 nəfər olub, 2022-ci ildə isə 1,406 nəfərə qədər azalıb. Bunu əhalinin maddi rifahının yaxşılaşması kimi qiymətləndirmək olar. Lakin bəzi hallarda ailələr yardım almaq üçün tələb olunan sənədlərin olmaması səbəbindən yardımdan məhrum olurlar.

Şəkil 71: Bir nəfərə düşən orta aylıq ünvanlı dövlət sosial yardımın məbləği, manat

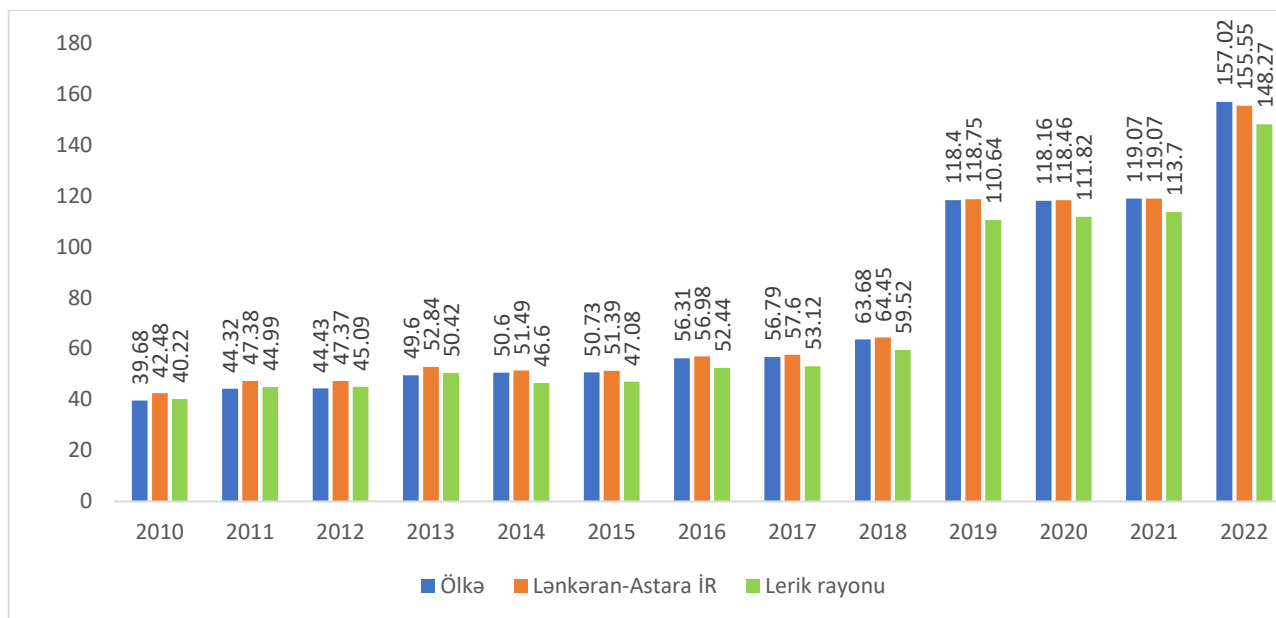

Şəkil 72: Region, rayon və ölkə üzrə adambaşına düşən orta aylıq ünvanlı dövlət sosial yardım (AZN)

Lerik rayonunda adambaşına düşən orta aylıq sosial yardım illər ərzində artaraq 2022-ci ildə 64.62 manata çatıb. Göstərici ölkə və rayon üzrə orta göstəriciyə yaxındır.

Şəkil 73: Əhaliyə dövlət tərəfindən verilən sosial müavinətlərin regional müqayisəsi (bir nəfərə düşən orta aylıq məbləğ, manat)

Lerik rayonunda 2022-ci il üzrə sosial müavinət alanların 44,8%-ni əlilliyə görə sosial müavinət alanlar təşkil edir. Belə ki, rayonda əlilliyə görə sosial müavinət alanların sayı 1530 nəfərdir. Əhalinin bir nəfərinə düşən təyin olunmuş orta aylıq məbləğ illər üzrə artaraq 2022-ci ildə 148,27 manat təşkil etmişdir ki, bununla da regional müqayisədə sonuncu sırada yer alır. Bu göstərici 2010-2022-ci illər üzrə demək olar ki, həm Lankaran-Astara iqtisadi regionundan, həm də ölkə üzrə orta göstəricidən aşağıdır.

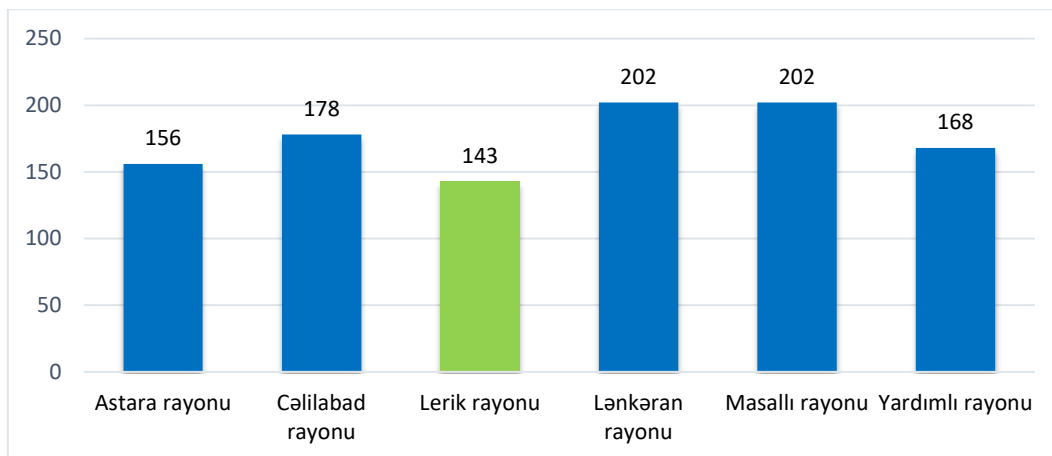
7.2.2. Mədəniyyət

Lerik İcra Hakimiyyətinin məlumatlarına əsasən hazırda rayonda Bayraq Muzeyi, bir "Tarix diyarşünaslıq" muzeyi və onun "Uzunömürlülər" filialı, H.Əliyev Mərkəzi, Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi (60 kitabxana, şəhərdə bir mərkəzi kitabxana və bir Uşaq kitabxanası), bir rəsm qalerayası, iki ibtidai musiqi məktəbi, 11 mədəniyyət evi, 20 bədii özfəaliyyət kollektivi, 123 dərnək fəaliyyət göstərir. 2015-2022-ci illər üzrə rayonda olan kütləvi kitabxanaların sayı azalaraq 64-dən 60-a enmiş, lakin kitab fondunun sayı isə 301.6 mindən 313.5 minə qədər artmışdır. Rayonda ötən dövr ərzində klub müəssisələrinin sayında da dəyişiklik olmuş və 2015-ci ildə 66 ədəddən 2022-ci ildə 58 ədədə qədər azalmışdır. Muzeylərin sayında da son illər ərzində dəyişiklik olmamışdır. Bununla belə qeyd etmək lazımdır ki, muzeylərə gələnlərin sayı 2015-ci ildə 3.3 mindən 2022-ci ildə 3 min nəfərə kimi azalmışdır.

7.3. İdman, gənclik və əyləncə

2022-ci ildə Lerik rayonunda cəmi idman qurğularının sayı 143 ədəd olmuşdur. Bunlara, "Gənclik" stadionu (tribunaları 1.5 min və daha çox yerli stadion) və 40 ədəd idman zalları olan təhsil ocağı daxildir. Rayonda bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olanların sayı 7292 nəfər olmuşdur ki, bunun da 3218 nəfərini qadınlar təşkil etmişdir [3; 8; 18]. Ümumilikdə idman qurğularının sayına görə Lerik rayonu Lənkəran iqtisadi rayonda sonuncu pillədə qərarlaşmışdır. Yerli sakinlər tərəfindən digər rayonlarda olduğu kimi gənclər mərkəzinin, Olimpiya Kompleksinin olmaması, idman sahəsində maaşların az olmasını rayonda idmanın inkişafına əngəl kimi qiymətləndirirlər.

Şəkil 74: İdman qurğularının iqtisadi rayon üzrə ümumi göstəriciləri

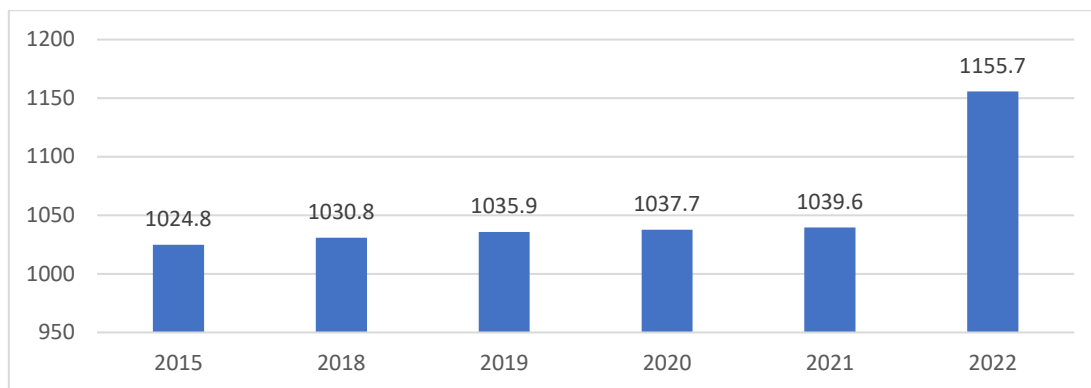

7.4. Mənzil şəraiti

Seminarda sakinlər tərəfindən mənzil problemi qeyd olunmamışdır. 2015-2022-ci illər ərzində dövlət hesabına mənzil alan və yaşayış şəraitini yaxşılaşdıran ailələrin sayı 32 olmuşdur (2020-ci ildə 28 ailə, 2022-ci ildə 4 ailə). 2015-2022-ci illər ərzində rayonda mənzil fondunun ümumi sahəsi müntəzəm artaraq 1024,8 min kv.m.-dən 1155,7 min kv.m.-ə çatmışdır (12,8% artmışdır).

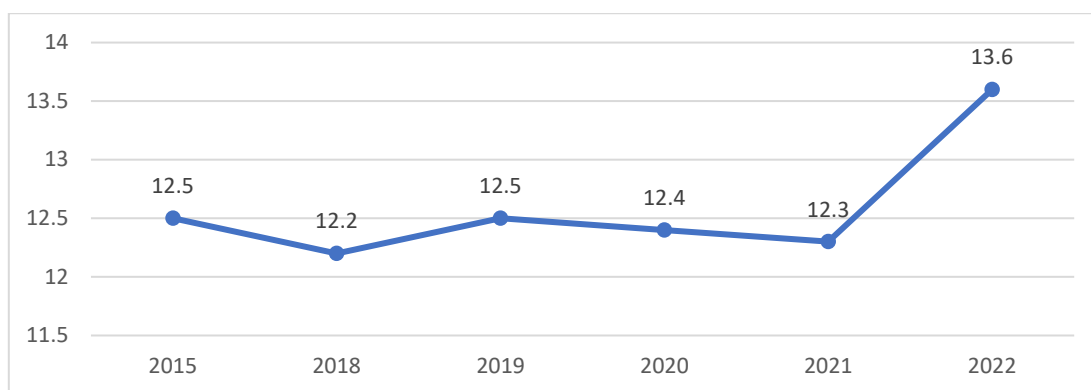

Şəkil 75: Mənzil fondunun ümumi sahəsi (min m²)

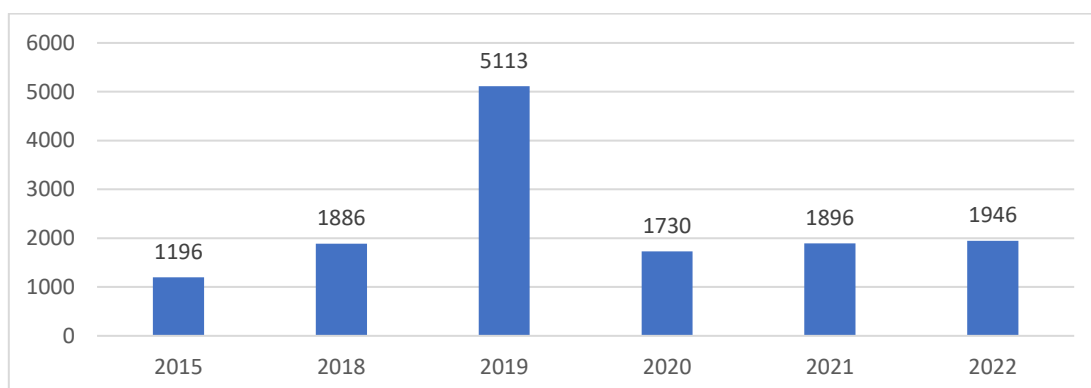
Şəkil 75-də Lerik rayonunda orta hesabla əhalinin hər nəfərinə düşən ümumi sahənin 2015-2022-ci illər ərzində dinamikası əks olunmuşdur. 2015-2022-ci illər ərzində bu göstəricinin qiymətində müəyyən dalğalanmalar olsa da ümumən artmışdır. Belə ki, rayonda 2015-ci ildə orta hesabla əhalinin hər nəfərinə 12,5 kv.m. ümumi sahə düşürdüsə 2022-ci ildə bu göstərici 13,6 kv.m. olmuşdur, başqa sözlə, 8,8% artmışdır.

Şəkil 76: Adambaşına düşən mənzillərin ümumi sahəsi, m²

Mənzil sahəsinə aid statistikanın təhlili zamanı məlum olmuşdur ki, 2015-2022-ci illər ərzində rayonda istifadəyə verilmiş yaşayış evlərinin ümumi sahəsinə görə ən yüksək göstərici 2019-cu ildə (5113 kv.m) olmuş, növbəti ildə kəskin şəkildə azalaraq 1730 kv.m, 2021 və 2022-ci illərdə isə bir qədər artaraq 1946 kv.m olmuşdur. Bu da 2022-ci il üzrə Lənkəran-Astara iqtisadi regionundakı istifadəyə verilmiş yaşayış evlərinin təqribən 1 faizinə bərabər olmuşdur.

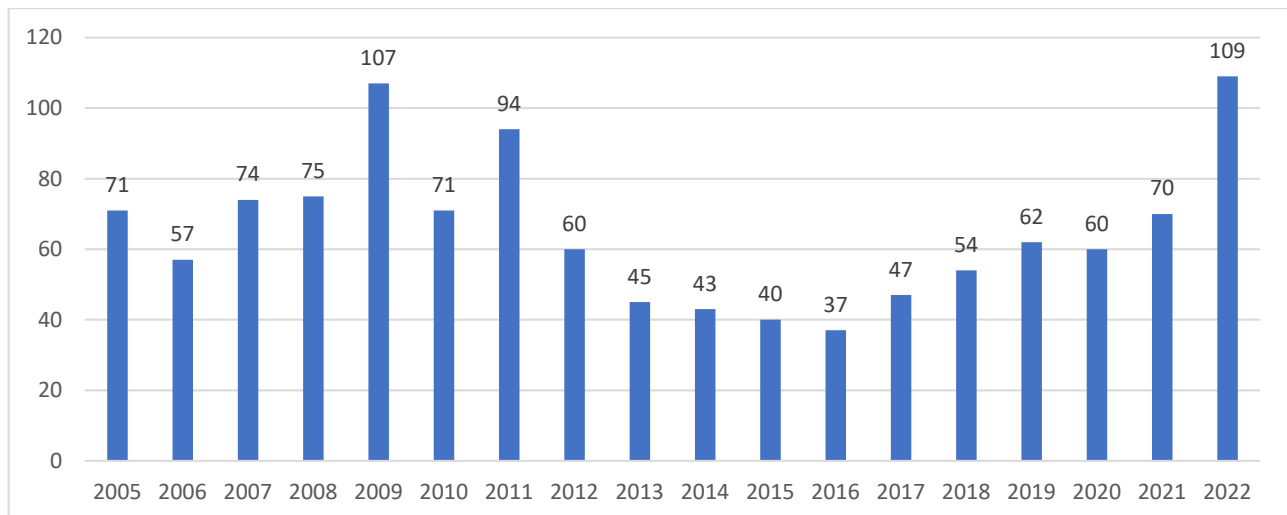
Şəkil 77. İstifadəyə verilmiş yaşayış evləri, ümumi sahə, m².

7.5. Cinayət və təhlükəsizlik

2015-2022-ci illərdə Lerik rayonu üzrə qeyd olunmuş cinayətlərin sayında dalğalanmalar mövcuddur. Ancaq demək olar ki, son illərdə bu say artmaqdadır. 2022-ci ildə 109 cinayət halı qeyd olunmuşdur ki, bunlardan 8-i ağır və xüsusilə ağır cinayətlər qrupuna, 2-si isə 14-17 yaşda olan uşaqlar tərəfindən törədilmiş cinayətlərdir. Həmin il üzrə məişət zorakılığı ilə bağlı cinayətlər nəticəsində zərərçəkmiş şəxslər 3 nəfər (onlardan ikisi qadınlar) təşkil etmişdir. 2022-ci ildə qeydə alınmış cinayətlərin sayı ötən ilə nisbətən 50 vahid artmışdır.

Şəkil 78: Qeydə alınmış cinayətlərin sayı

Qeydə alınmış cinayətlər 2019-cu ildəki ən yüksək rəqəm olan 5133-dən 2022-ci ildə 1946-ya düşmüşdür. Seminarda iştirakçıları qeyd etmişdilər ki, rayonda dələduzluq, oğurluq, narkomaniya, məişət zorakılığı halları artmaqdadır.

7.6. Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları

Lerik rayonunda qeydiyyatdan keçmiş 12 qeyri-hökumət təşkilatı fəaliyyət göstərir. Bununla yanaşı, rayonda 13 siyasi partiyanın yerli təşkilatları və bir sıra vətəndaş cəmiyyəti institutlarının, o cümlədən fondların rayon filialları da fəaliyyət göstərir.

8. ƏTRAFİ MÜHİT VƏZİYYƏTİ

8.1. Biomüxtəliflik

Lerik müxtəlif flora və faunaya malikdir və bu ekoloji cəhətdən həssas rayonun biomüxtəlifliyini qorumaq üçün iki dövlət qoruğu ayrılmışdır. Bunlar 15 min hektar ərazisi olan Zuvand Dövlət Təbiət Yasaqlığı və 510 hektar ərazisi olan Rvarud Dövlət Təbiət Yasaqlığı. Milli Elmlər Akademiyasının Nəbatat Tədqiqat Mərkəzi Zuvandda yığım məntəqəsi fəaliyyət göstərir. Bu ərazinin fauna və florasını öyrənir.

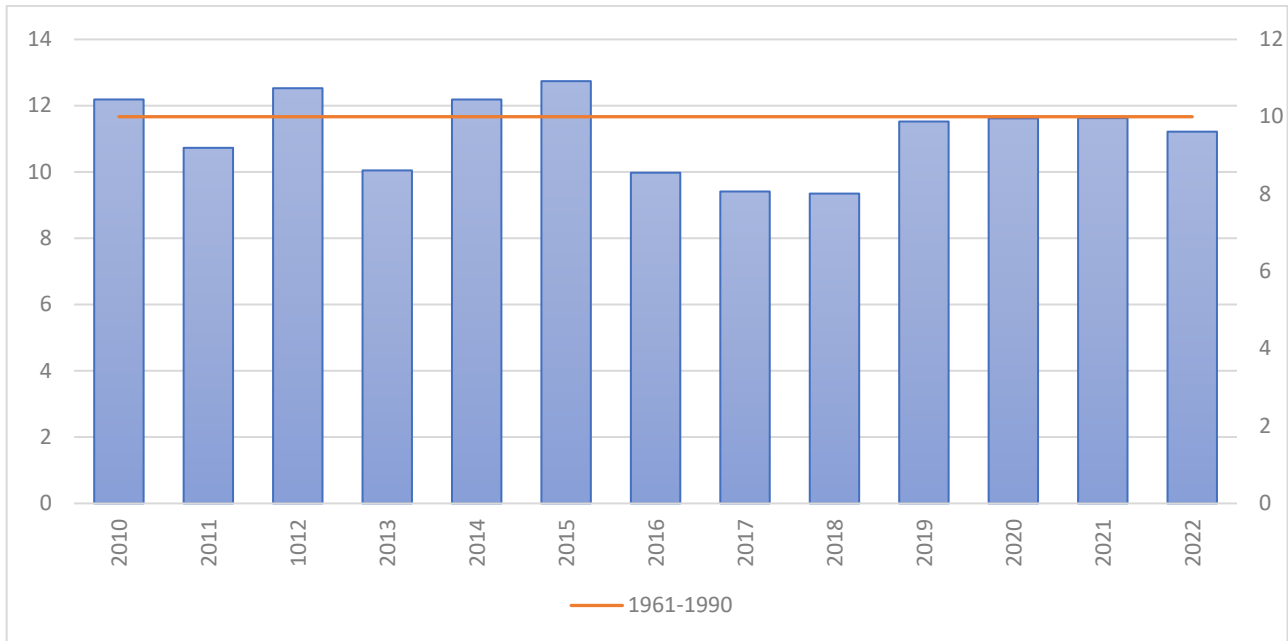
8.2. İqlim dəyişikliyi

Rayon sakinləri ağacların vaxtından əvvəl çiçəkləməsi; ot örtüyünün seyrəlməsi; meşələrin qırılmasının iqlim dəyişikliyinə səbəb olması; külək və təbii fəlakətlərin artması; bəzi heyvan və quş növlərinin köç etməsi, bitkilərin məhv olması; zərərverici orqanizmlərin, xüsusilə, gəmirilərin kütləvi artması; bəzi hallarda lerik ərazisinə xas olmayan hava şəraitinin olması; qarın tez əriməsi; faktiki olaraq, iki fəslin olması; fəsillərin öz yerlərini dəyişməsi; rayonda qışın uzun sürməsi; yağıntıların az olması ilə bağlı su çatışmazlığı; su ehtiyatlarının azalması; içməli suyun azalması; yağıntıların azalması səbəbindən kəndlərdə içməli su probleminin olması; məhsuldarlığın aşağı düşməsi; torpağın münbitliyinin pozulması; vaxtından əvvəl çiçək açmış ağacları qar-yağışın məhv etməsi səbəbindən məhsuldarlığın az olması; külək və qasırğanın calaq ağacları məhv etməsi; iqlim dəyişikliyi nəticəsində fəsillərin yerini dəyişməsi və maqnit sahəsinin artma səbəbindən arıların məhv olması; kənd təsərrüfatı məhsullarında azalma; əhalinin həssas təbəqəsinin, məsələn, xroniki xəstənin (astma) səhhətinə mənfi təsir etməsi kimi fikirlər səsləndirilmişdir.

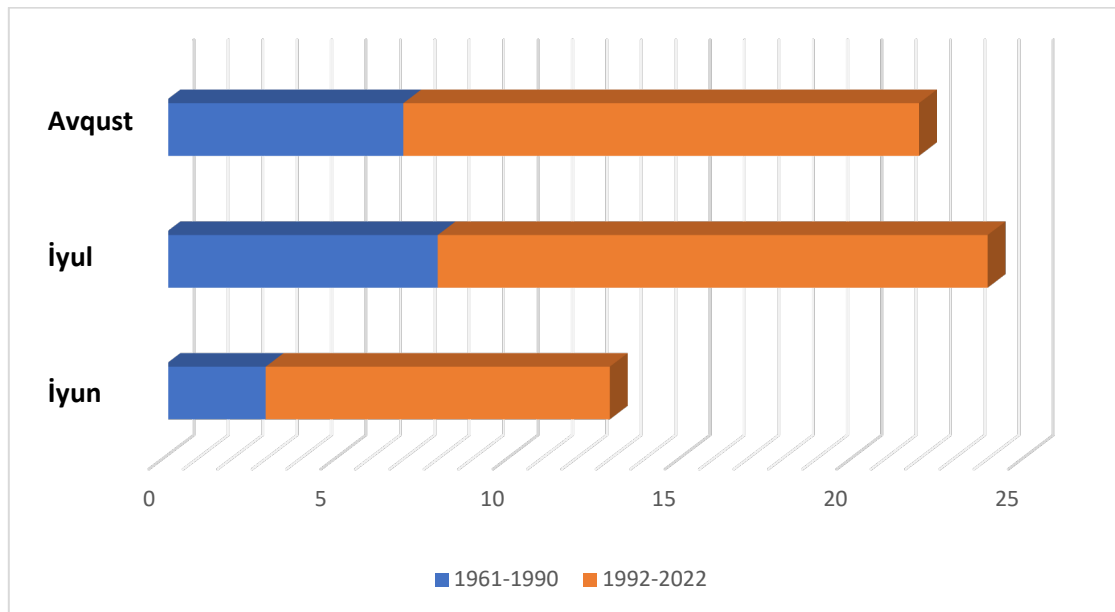
ETSN-nin məlumatlarına görə, iqlim dəyişmələrinin təsiri nəticəsində Lerik rayonunda son 10 il ərzində orta illik temperatur 1961-1990-cı illərin norması ilə müqayisədə 1,10 dərəcə artıb. Eyni zamanda, 25 dərəcədən yüksək olan günləin sayı yay aylarında 2 dəfədən çox artıb. Beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş üç model əsasında qurulmuş iqlim ssenarilərinə görə, 2020-2040-cı illərdə Lerik rayonunda orta illik temperaturun hər il 1 dərəcəyə yaxın artacağı gözlənilir. Yüksək dağlıq ərazilərdə artımın daha çox (1,50 C) olacağı proqnozlaşdırılır.

Son 30 il ərzində Lerik rayonunda yağıntının miqdarında 8 faiz azalma olmuşdur. Temperaturun yüksəlməsi və yağıntıların azalması su ehtiyatlarının azalmasına gətirib çıxarır və bu kənd təsərrüfatına öz təsirini göstərir. Son iyirmi ilin məlumatlarının 1960-1991-ci illərin norması ilə müqayisəsi nəticəsində Lənkərançayda su sərfinin 20 faiz azalması müşahidə edilir. Gələcəkdə qeyd olunan problemin daha da kəskinləşəcəyi gözlənilir. Yuxarıda qeyd olunan üç model üzrə qurulmuş iqlim ssenarilərinə əsasən, 2020-2040-cı illərdə yağıntıların miqdarı azalacaq. Eləcə də, güclü leysanların sayının artması torpaqların degradasiyasına səbəb olmaqla kənd təsərrüfatına ciddi ziyan vurur. Lerik rayonunda son 30 il ərzində güclü leysan yağışlı günlərin sayı 2 dəfəyədək artıb.

Şəkil 79. Lerik rayonunda son 10 ildə orta hava temperaturunun norma ilə müqayisəsi (C)

Şəkil 80. Hava temperaturunun 25°C olduğu günlərin sayı

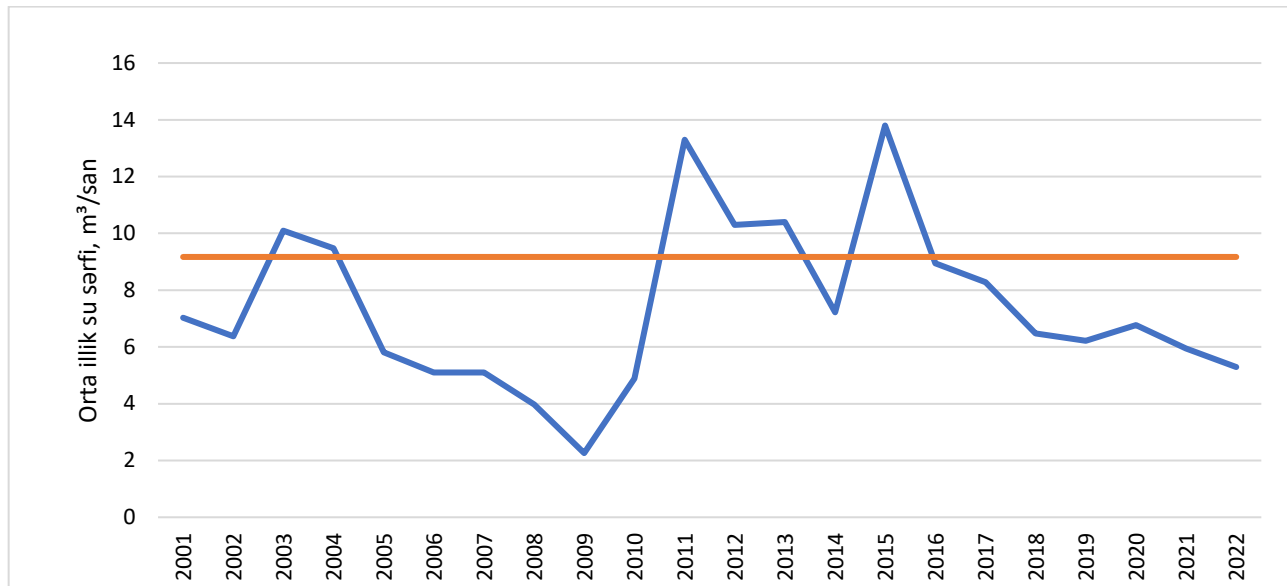

Meşə sərhədləri toxunulmaz olsa da, odun və istilik üçün odun yığılması səbəbindən ağacların seyrəlməsi müşahidə olunur. Bu, həm də qazın olmaması və bəzi sakinlərin təbii qaz üçün imkanlarının çatışmaması ilə bağlıdır. Meşə yanğınlarının sayının artması müşahidə edilir. Bu, müəyyən dərəcədə antropogen amillərdən qaynaqlansa da, meşə yanğınlarının bəzən iqlim dəyişmələrinin təsirindən də baş verdiyi güman edilir. Rayonda şiddətli küləkli günlərin sayının azalması kənd təsərrüfatının inkişafına müsbət təsir edir. Son 100 ilə yaxın külək məlumatlarının analizi göstərir ki, Lerik rayonunda şiddətli küləkli günlərin sayı 2 dəfəyədək azalıb. Lerik rayonunda son dövrlərdə şiddətli küləklərin sayı azalsa da küləkli günlərin ümumi sayında artım müşahidə olunur ki, bu da külək enerjisindən

istifadə potensialını artırır. İqlim dəyişmələrinin təsirini nəticəsində günəşli günlərin sayında artım müşahidə olunur ki, bu da günəş enerjisindən istifadə potensialını artırır. Lerik rayonu ərazisində son 20 il ərzində günəşli günlərin sayı 11% artmışdır.

Lerik rayonunda sudan səmərəli istifadə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə payız-qış mövsümündə yağıntı, çay və bulaq sularının yay mövsümü üçün toplanmasına ehtiyac var. Su anbarlarının tikintisi kənd təsərrüfatı və enerji sektorlarının inkişafında böyük rol oynaya bilər.

Şəkil 81: Lerik rayonunda Lənkəran çayının orta illik su sərfinin norma ilə müqayisəsi

Son 20 ilin məlumatlarını 1960-1991-ci illərin norması ilə müqayisə etdikdə Lerik rayonunun əsas çayı olan Lənkəran çayında suyun sərfində 20 faiz azalma müşahidə olunur. Azalmanın əsas amilləri yağıntıların azalması, qar əriməsi, temperaturun və buxarlanmanın artmasıdır. Sudan səmərəsiz istifadə də bu vəziyyətə səbəb olur.

8.3. Havanın, torpağın və suyun çirklənməsi

Sakinləri narahat edən məsələlər arasında tullantıların yığılmaması və emalının həyata keçirilməməsi, tullantıların vaxtında yığılmaması, kənd yerlərində tullantıların çaylara atılması, tullantıların emal olunmaması, məişət tullantılarının çeşidlənməsi və zərərsizləşdirilməsi məntəqələrinin olmaması, zibil polietilen torbaların çaya atılması, məişət tullantılarının atılması, təkrar emal müəssisələrinin olmaması, zibil qutularının olmaması, zibil atma yerlərinin düzgün seçilməməsi, sanitariya şəraitinin uyğun olmaması yer tutur. Bundan əlavə, kənd yerlərində kanalizasiya sisteminin olmaması, su ehtiyatlarının çirklənməsi, köhnə avtomobillərdən həddən artıq istifadə edilməsi, ətraf mühitin qorunması ilə bağlı maarifləndirmə və təlimlərin olmaması da var. Yol kənarlarında ətraf mühitin təmiz saxlanması ilə bağlı lövhələrin olmaması; tullantı qutularının az olması; ekoloji menecmentin olmaması aiddir.

Statistikaya nəzər saldıqda, Lerik rayonunun stasionar mənbələrdən atılan çirkləndirici maddələrin həcminə görə Lənkəran İR-da Astara rayonundan sonra ikinci yerdə gəlir. Belə

ki, 2022-ci ilin nəticələrinə görə Lerik rayonunda stasionar mənbələrdən atmosfərə atılan çirkləndirici maddələrin həcmi 77.7 ton olmuşdur. Statistik göstəricilərdən göründüyü kimi, həmin maddələrin böyük bir hissəsini qazaoxşar və maye maddələr təşkil edir (daha çox hissəsini karbon oksidi 43.1 ton).

Cədvəl 15: 2022-ci il üzrə atmosfer havasına stasionar mənbələrdən atılan çirkləndirici maddələr, ton

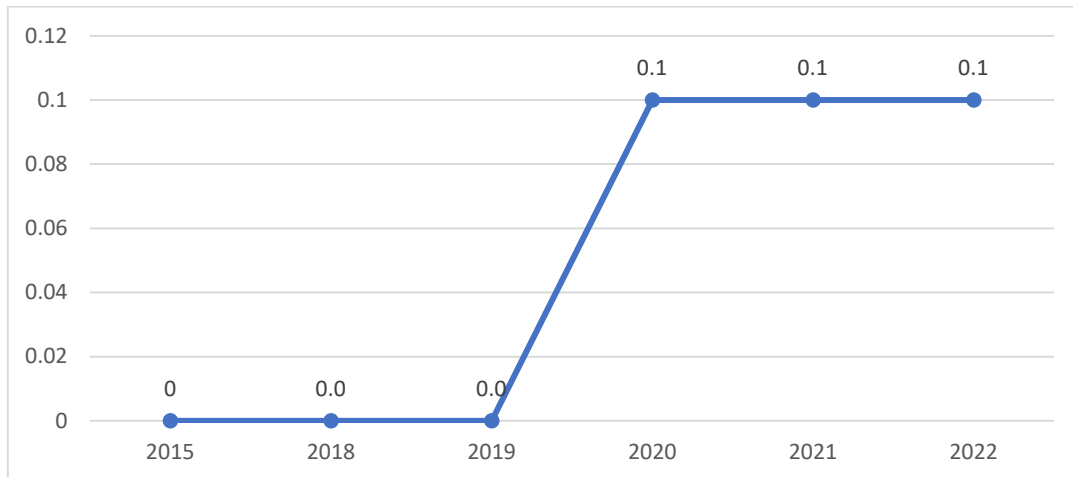
İqtisadi rayonlar və inzibati ərazi vahidlərinin adları	Atmosfer havasına atılan çirkləndirici maddələr - cəmi	o cümlədən:				
		bərk maddələr	qazaoxşar və maye maddələr	onlardan:		
				kükürd anhidridi	karbon oksidi	azot oksidləri
Astara rayonu	1604.1	-	1604.1	0.7	646.0	413.0
Cəlilabad rayonu	26.3	0.3	26.0	0.5	2.0	0.7
Lerik rayonu	77.7	0.1	77.6	0.9	43.1	27.8
Lənkəran rayonu	20.2	0.7	19.5	1.6	8.2	2.9
Masallı rayonu	26.8	7.0	19.8	1.7	4.9	2.8
Yardımlı rayonu	4.1	-	4.1	0.1	0.3	0.3

Cədvəl 16: Lerik rayonunda Lənkəran çayından götürülmüş su nümunələrindən orta illik göstəricilər, 2022

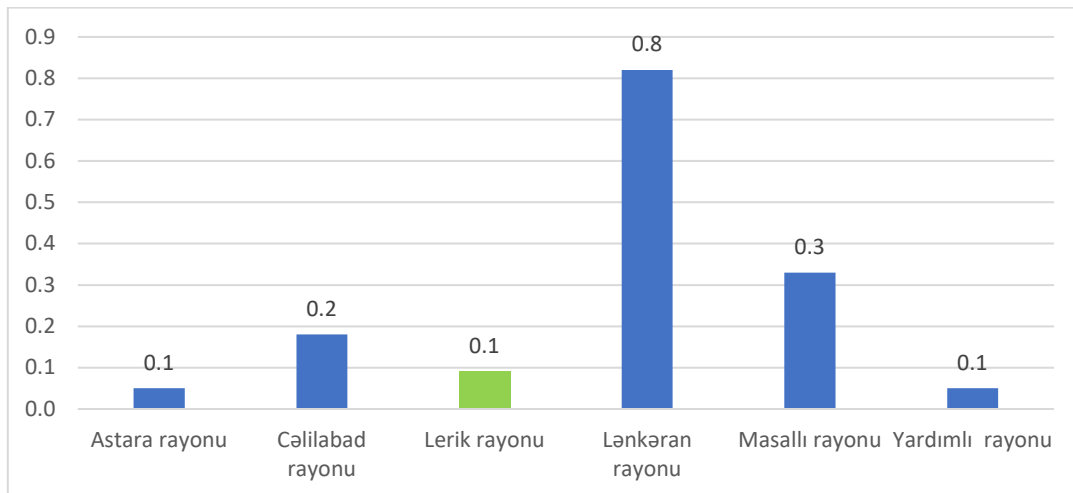
Təyin edilmiş komponentlər	Nəticələr
pH	8,3
SSAM mq/l	0,02
Fenol mq/l	0,001
NH ₄	0,34
NO ₂	0,08
NO ₃	4,93
PO ₄	0,03
Həll edilmiş O ₂ mq/l	7,6
faiz	81,2
OBS5	2
Σ ion	406
Cl	89,8
SO ₄	87,6

Lənkəran çayının suyunun təhlili Lerik rayonu ərazisində çirkab suların və heyvandarlığın çaya mənfi təsirini göstərir. O, həmçinin aşağı axını ilə Lənkəran rayonuna və Xəzər dənizinə daşınır. Çirklənməyə kənd yerlərində kanalizasiya qurğularının olmaması, fermerlərin peyini düzgün saxlamaması və düzgün istifadə etməməsi səbəb olur.

Şəkil 82: Lerik rayonunda çirkab suların atılması, milyon kub metr

Şəkil 83: 2022-ci il üzrə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonun inzibati rayonları üzrə çirkab suların atılması, milyon kub metr

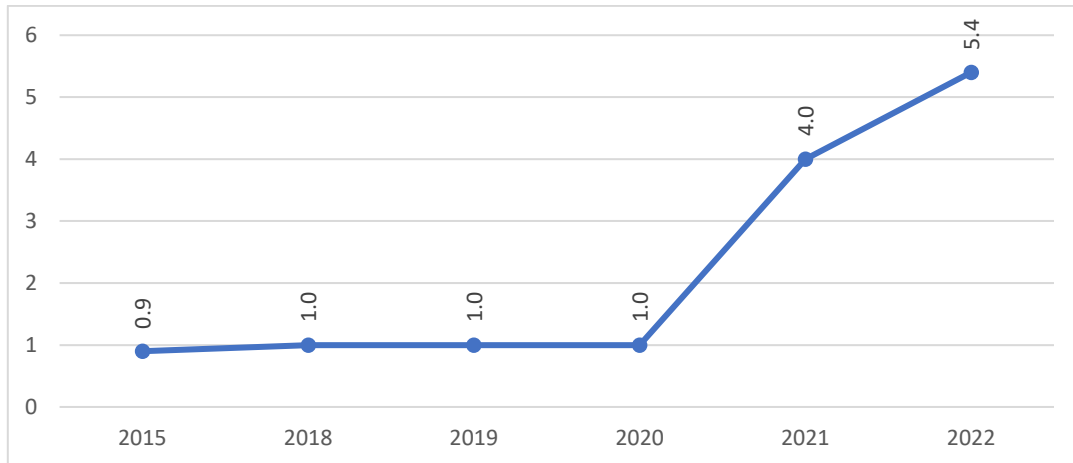

2019-cu ildən tullantı sularının həcmində əhəmiyyətli artım olmuş və 2021 və 2022-ci illərdə bu səviyyədə qalıb. Rayonlar üzrə tullantı sularının axıdılması baxımından Lerik rayonu Lənkəran, Masallı və Cəlilabad rayonlarından sonra gəlir və Astara və Yardımlı rayonları ilə eyni səviyyədə qərarlaşmışdır.

8.4. Bərk tullantıların idarə edilməsi

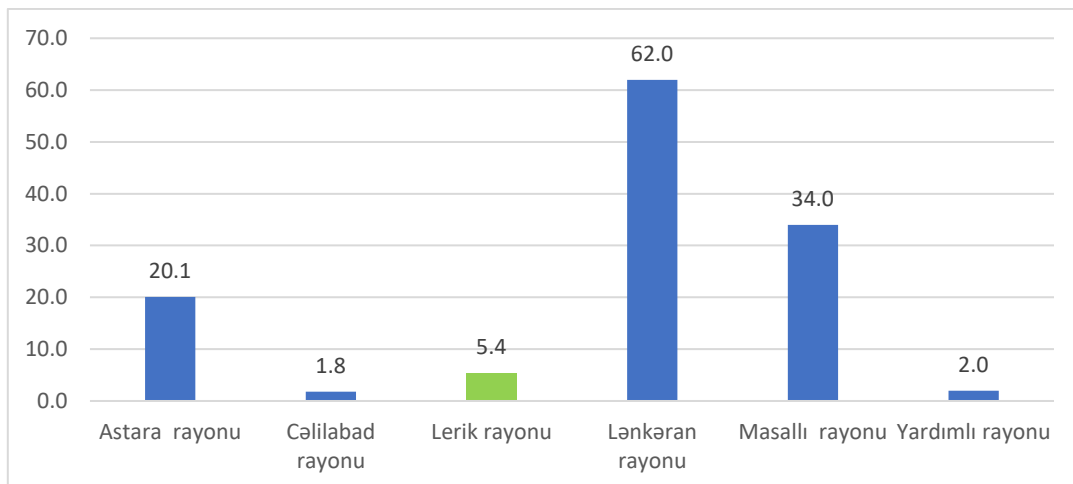
Lerik rayonunda ekoloji və ətraf mühit problemlərindən danışarkən burada məişət tullantıları ilə bağlı məsələ də ön plana çıxır. Təsadüfi deyildir ki, bu sahədəki əsas çətinliklərdən biri kimi məişət tullantılarının idarə olunmaması, bu sahəyə diqqətin aşağı olması, beynəlxalq təcrübənin tətbiq olunmaması və rayonda zibil tullantılarının yandırılaraq ətraf mühiti daha da çirkləndirməsi kimi problemlər qeyd olundu.

Şəkil 84: Kommunal xidmətlər tərəfindən yığılmış məişət tullantılarının həcmi, min kub m

Lerik rayonunda kommunal xidmətlər tərəfindən yığılmış məişət tullantılarının həcmi 2015-2022-ci illərdə kəskin şəkildə artaraq 2022-ci ilə 5.4 min kub metr təşkil etmişdir. Bu artım əsasən 2021 və 2022-ci illərdə qeydə alınmışdır. Rayonda məişət tullantılarının yığılı və utilizasiyası işləri də davam etdirilir. Belə ki, Lerik şəhərinin yaxınlığında, Lerik-Hıramo avtomobil yolunun 1 km-də yerləşən torpaq sahəsində (1 ha) məişət tullantılarının yığılı yeri mövcuddur. Eyni zamanda, hazırda Lerik-Lənkəran avtomobil yolunun 3-cü km-də yerləşən torpaq sahəsində (2 ha) məişət tullantılarının yığılıması üçün yeni zibilxana inşa edilir.

Şəkil 85: 2022-ci ildə kommunal xidmətlər tərəfindən yığılmış məişət tullantılarının regional həcmi, min kub m

8.5. Təbii fəlakətlər

Təbii baş verən iqlim dəyişiklikləri də rayonun ekoloji mühitinin pozulmasına birbaşa təsirini göstərir. Son illər rayonun Sors, Molalan, Züvüc, Lərmərud, Vizəzəmin, Veri Əliabadi, Ordahal və digər yaşayış məntəqələrində baş verən torpaq sürüşmələri nəticəsində vətəndaşlara məxsus yaşayış evlərinə ciddi ziyan dəymiş, evlər qəzal vəziyyətə

düşmüşdür. Bundan başqa vətəndaşların pay torpaqlarında da baş verən torpaq sürüşmələri əkinə yararlı torpaqlarda əkin işlərinin aparılmasında çətinliklər yartmışdır. Cari ildə gəmiricilərin kütləvi yayılması nəticəsində taxıl sahələrinə ziyan dəymiş, bu da son nəticədə əhalinin gəlirlərinə mənfi təsir göstərmişdir. Qeyd olunan məsələlərin həlli istiqamətində vaxtında və çevik addımların atılması labüddür.

9. GÜCLÜ, ZƏİF TƏRƏFLƏR, İMKANLAR VƏ TƏHDİDLƏR

Cədvəl 17: Rayon üzrə GZİT təhlili

GÜCLÜ TƏRƏFLƏR	ZƏİF TƏRƏFLƏR
<ul style="list-style-type: none"> • zəngin təbii-coğrafi mühiti və relyefi; • turizm (o cümlədən ekoturizm, aqroturizm, ev turizmi) potensialının mövcudluğu; • meşələrin, o cümlədən relik, endemik (dəmirağac) bitkilərin olması; • saf və toxunulmamış təbiətin olması; • heyvandarlığın, o cümlədən arıçılığın inkişafı üçün əlverişli təbii şəraitin olması; • zəngin təbii resursların (o cümlədən qranit, daş kömür ehtiyatları) olması; • əmək ehtiyatlarının çoxluğu; • meşə qida məhsulları və yabanı dərman bitkilərinin yetişməsi; • mineral su mənbələrinin mövcudluğu; • zəngin milli mətbəx; • qədim tarixi-mədəniyyət abidələrinin mövcudluğu; • uzunömürlülər diyarı olması; • əhalinin vətənpərvər və zəhmətkeş olması; • azonallıq. 	<ul style="list-style-type: none"> • kənd təsərrüfatına yararlı torpaq ehtiyatlarının məhdud olması; • əlverişsiz coğrafi şərait (ucqar dağlıq ərazi); • suvarma suyunun çatışmazlığı; • loqistikanın mürəkkəbliyi, bazarlara çıxışın çətinliyi; • məhsulların rəqabətqabiliyyətliliyinin aşağı olması; • kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin olmaması; • təbii-iqtisadi, o cümlədən turizm potensialından istifadənin zəifliyi; • yem və toxum təminatında çətinliklər; • investisiya qoyuluşunun yetərli olmaması; • istehsal, sosial və bazar infrastrukturunu sahələrinin inkişafının qənaətbəxş olmaması; • layiqli iş yerlərinin azlığı; • gənclərin və ixtisaslı kadrların iri şəhərlərə və xarici ölkələrə miqrasiyası • sosial xidmət (təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və s.) sahələrinin zəif inkişafı; • ətraf mühitin çirklənməsinin artması; • meşələrin qırılması (qazın olmaması ilə əlaqədar); • kanalizasiya sisteminin təkmil olmaması; • ekoloji menecmentin yetərsizliyi; • zəif təbliğat/təşviq.
İMKANLAR	TƏHDİDLƏR
<ul style="list-style-type: none"> • regionların və kənd yerlərinin inkişafına geniş dövlət dəstəyinin (subsidiya, vergi güzəştləri və s.) olması; • regionların inkişafı üzrə dövlət proqramlarının olması; • dövlət, qeyri-hökumət və beynəlxalq donor və inkişaf təşkilatları və institutlarının rayonda müvafiq layihələrin həyata keçirilməsi prosesinə cəlb edilməsi imkanları; • dövlət-özəl tərəfdaşlığı üzrə imkanların olması; • xarici və ölkənin digər regionlardan yerli və xarici investiyaların cəlb edilməsi imkanları; • ixrac imkanlarının olması; • ölkədə və dünyada mövcud olan qabaqcıl xarici təcrübələrin öyrənilməsi və tətbiqi imkanları; • müştərkə sahibkarlığın inkişafı; • texnoloji inkişafın stimullaşdırılması üçün mexanizmlərin mövcudluğu; • kənd təsərrüfatında innovasiyaların dəstəklənməsi mexanizmlərinin olması; • yaxın məsafədə hava limanının və dəmiryolunun olması; • beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinin yaxınlığında yerləşməsi 	<ul style="list-style-type: none"> • iqlim dəyişiklikləri nəticəsində su ehtiyatlarının azalması, quraqlığın və səhrələşmənin artması; • torpağın münbitliyinin azalması; • təbii fəlakətlərin intensivləşməsi; • iqtisadi böhran; • dövlət dəstəyinin azalması; • maliyyə resurslarına çıxışın məhdudluğu; • ucqar dağlıq rayon olduğu üçün investorların marağının az olması; • qonşu ölkələrdən qaynaqlanan təhlükələrin artması; • yoluxucu xəstəliklərin və ziyanvericilərin yayılması (ölkədaxili regionlardan və digər ölkələrdən); • müharibə və beynəlxalq münaqişələrin artması; • inflyasiyanın artması; • arici bazarlara çıxış imkanlarının məhdudlaşdırılması; • zərərli vərdişlərin kənardan yayılması;

10. ƏSAS ÇAĞIRIŞLAR

10.1. Fiziki infrastruktur və xidmətlər

Rayonun 162 yaşayış məntəqəsinin hamısı **elektrik enerjisi** ilə təmin edilmişdir. Lakin uzun illər əsaslı təmir aparılmadan istismar edilən, keçən əsrin 60-cı illərində inşa olunan elektrik hava xətləri payız və qış aylarında əhaliyə enerjinin verilişində ciddi çətinliklər yaratmaqdadır.

Rayonda **qazlaşma** səviyyəsinin aşağı olmasının əsas səbələri rayonun yerləşdiyi əlverişsiz-coğrafi mövqeyi və buna müvafiq olaraq əhalinin bütün yaşayış məntəqələri üzrə qeyri-bərabər məskunlaşmasıdır. Rayon üzrə ümumilikdə 162 yaşayış məntəqəsindən (12003 yaşayış evi) 102-si (6743 ev) hələdə qazlaşdırılmamışdır ki bu da rayonun qazlaşdırılmasının 37% faiz ətrafında olduğunu göstərir. Qazlaşdırılmayan (63%) yaşayış məntəqələrindən 33-nün qazlaşdırılması iqtisadi cəhətdən səmərəsiz hesab edildiyindən onların yaxın gələcəkdə qazlaşdırılması nəzərdə tutulmamışdır.

Rayonun **icməli su** ilə bağlı problemləri hələ də qalmaqdadır. Belə ki, rayon üzrə mövcud olan 162 yaşayış məntəqəsinin 33-də yay aylarında ciddi su qıtlığı yaranır. Bu da rayon əhalisinin 35,8%-ni, yaşayış məntəqələrinin isə 20,3%-ni təşkil edir. Qeyd olunan 33 kənddə yay aylarında bulaqlarda suyun azalması səbəbindən suya tələbat artır. Sakinlər suyu daha uzaq məsafələrdən yük heyvanları və digər nəqliyyat növlərindən istifadə etməklə daşıyırlar. Ümumilikdə 8019 ailənin (72098 nəfər və ya 84,7% əhali) yaşadığı kəndlərin əhalisi bulaq sularından, qazdırdıqları quyu sularından (artezian quyuları) və yaxınlıqdakı çay sularından istifadə edirlər.

Suvarma sahəsində də bir sıra problemlər qalmaqdadır. Belə ki, rayonun əkin sahələri əsasən dəmyə şəraitində becərilir. Qosmalian, Kələxan, Pirasora, Orand, Çayrud, Mistan, Monidigah kənd inzibati ərazi dairələrində yetişdirilən məhsulların yetişdirilməsində suvarma metodundan istifadə edilsə də, Çayrud, Rvarud, Pirasora, Qosmalian, Kəlvəz, Göydərə və digər yaşayış məntəqələrində əhali tərəfindən tikinti norma və qaydalarına əməl edilmədən inşa edilən sututarlardan və göllərdən istifadə edilir.

Nəqliyyat infrastrukturunun, xüsusilə kəndlərarası yolların yenidən qurulmasına ciddi ehtiyac vardır. Lerik rayonunun avtomobil yollarının əsasən torpaq örtüklü (rayonda mövcud olan avtomobil yollarının 6,7 %-i asfalt-beton, 11,7 %-i çınqıl, 81,6 %-i isə torpaq örtüklüdür) olması rayonun sosial-iqtisadi sahələrin inkişafına birbaşa və dolayısı yolla mənfi təsir göstərməkdədir.

Rayon İcra Hakimiyyəti tərəfindən 38,7 km-lik Əliabad-Kiravud-Nücü-Vamazğon, 11,7 km-lik Ağçay-Təkdəm (Yardımlı), 15 km-lik Blaband-Andurma-Çayrud, 10 km-lik 40-cı km (kəndi)-Nüvədi-Əliabad, 25 km-lik Piran-Bürsülüm-Bobla, 18 km-lik Piran-Veri Əliabadı-Veri, 14 km-lik Lerik-Mastayıl-Livədirqə-Laman, 15 km-lik Nisli-Rəzgov avtomobil yollarının tikintisi ilə bağlı ilkin layihə smeta sənədləri hazırlanmış, qarşıdakı illərdə yolların tikintisi üçün müvafiq qurumlar qarşısında məsələ qaldırılmışdır.

Ümumilikdə rayonun 36 kəndinə gedən avtomobil yolları asfalt örtüklüdür. Bu da ümumi kəndlərin 22,4%-ni təşkil edir. Qalan 126 yaşayış məntəqəsinə və ya ümumi kəndlərin 77,6%-nə gedən yollarının yenidən qurulmasına (asfaltlaşmasına) ehtiyac vardır.

Rayon mərkəzində, eləcə də rayon mərkəzi ilə kəndlər və kəndlərarası ictimai nəqliyyat sistemi qurulmamış, müvafiq istiqamətlər üzrə marşrutlar müəyyən edilməmişdir.

Eləcə də Bakı və Lənkəran şəhərlərindən Lerik rayonunun mərkəzinə etibarlı nəqliyyat marşrutlarının təşkil edilməməsi bura axın edən turistlərin sayına birbaşa mənfi təsir göstərən amillərdəndir.

Rayonda sistemli marşrut xətləri qovşağının yaradılması üçün avtovağzalın inşası vacibdir.

Rabitə və informasiya xidmətləri üzrə son illərdə artım müşahidə olunsada sahəvi problemlər hələ də qalmaqdadır. Belə ki, rayon üzrə 33 yaşayış məntəqəsi, Bürüsülüm və Tülü-Conu kənd inzibati ərazi dairəsindəki 16 yaşayış məntəqəsinin heç biri telefonlaşmamışdır.

Rabitə xətlərindəki ağac dirəklərin çoxu çürümüş, naqillər bir qismi elektrik dirəklərinə bağlanmışdır. Rayonda internetin sürətində də ciddi problemlər vardır. Hazırda 2146 ailə təsərrüfatının olduğu 43 yaşayış məntəqəsinin sürətli internet xəttinə çıxışı yoxdur. EATS-də generatorlar, qida qurğuları-akumulator çatışmadığında elektrik enerjisi kəsildikdə ərazilərlə rabitə kəsilir. Rayonda fiber-optik sürətli internet xəttinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsinə ehtiyac vardır.

10.2. Sosial infrastruktur və xidmətlər

Rayonun **elm və təhsil sahəsində** vəziyyət qənaətbəxş olsa da (rayon üzrə ümumi təhsil səviyyəsi 97,2% təşkil edir) infrastrukturun yenilənməsi və ixtisaslı kadrların çatışmazlığı kimi çağırışlar hələ də qalmaqdadır. Belə ki, rayonun əhalisi az məskunlaşmış ümumilikdə 66 yaşayış məntəqəsində (13700 nəfər) məktəb binası yoxdur. Qeyd olunan ərazilərdə yaşayan şagirdlər ən yaxın məktəbə qədər orta hesabla 3 km, bəziləri isə 20 km məsafə qət edirlər.

Təhsil müəssisəsi olmayan kəndlərdə şagirdlərin daşınması üçün müvafiq avtobusların təşkilinə ehtiyac vardır.

Eləcə də, rayonda ümumilikdə 13 məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin (2-si şəhər mərkəzində, 11-i kəndlərdə) olması əhalinin ilkin təhsilə çıxış imkanlarını azaldır.

Cəngəmiran, Lüləkəran, Soru və Vistən kənd orta məktəblərinin Lerik rayon təhsil şöbəsi üçün yeni inzibati binanın tikintisinə, Livədirqə, Züvüc, Şingədulan, Vizəzəmin, Vistən, Nücü kəndlərində yeni uşaq bağçalarının yaradılmasına ehtiyac vardır.

Rayonunun ixtisaslı kadrlarla təmin edilməsinə cavabdehlik daşıyan peşə məktəbində vəziyyət acınacaqlıdır. Tədris binası iki korpusdan ibarət olan müəssisənin bir korpusu (keçən əsrin 30-cu illərində inşa edilib) tam qəzalılıq vəziyyətə düşdüyündən burada tədrisin aparılması dayandırılmışdır. Digər bina isə müasir tələblərə cavab vermir. Rayonda yeni xidmət sahələrinə (turizm, iaşə, kənd təsərrüfatı texnikalarının idarə edilməsi, maşın və

texnikaların təmiri) marağın artmasını nəzərə alaraq peşə məktəbi üçün yeni binanın inşa edilməsinə (və ya digər uyğunlaşdırılmış binaya köçürülməsinə) ehtiyac vardır.

Hazırda rayon üzrə 399 fənn müəlliminə ehtiyac vardır.

Əksər rayonlarda olduğu kimi Lerik rayonunda da **səhiyyə** sahəsində müəyyən çatışmazlıqlar mövcuddur. Əsas problemlər kimi, ixtisaslı həkim çatışmazlığı, tibbi xidmətlərin qənaətbəxş olmaması, çarpayısı sayının azlığı, əmək haqlarının aşağı olmasını qeyd etmək olar. Lerik rayonunda əhalinin hər 10000 nəfərinə həkimlərin sayı 4,4 nəfər, orta tibb heyətinin sayı 18 nəfər, xəstəxana çarpayılarının sayı isə 9,2 ədəd olmuşdur. Müqayisə üçün Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda bu göstəricilər müvafiq olaraq 8,8 nəfər, 28,7 nəfər və 14,8 ədəd olmuşdur ki, bu da Lerik rayonunun bütün göstəricilərinin regionun orta göstəricilərindən aşağı olduğunu göstərir. Rayonda xəstəxana çarpayılarının sayı son 10 ildə 2 dəfə azalmışdır

Gigiyena-Epidemiologiya Mərkəzi üçün yeni binanın inşa edilməsi, Daster, Boykəndil, Lərmərud, Tikəband, Livədirqə, Nücü, Nuravud, Soru və Haftoni kəndlərində həkim məntəqələrinin, Əliabad, Peştətük, Züvüç və Veri kənd xəstəxanaları üçün yeni binaların inşa edilməsi, eləcə də, mövcud tibb müəssisələrinin maddi-texniki bazalarının gücləndirilməsi əsas prioritet məsələlərdir.

Hazırda rayonda 67 ixtisaslı həkimə və 120 tibb işçisinə ciddi ehtiyac vardır.

10.3. Əmək bazarı

Əhalinin **məşğulluq** səviyyəsinə nəzər saldıqda, digər rayonlara xas problemlərin olduğunu müşahidə etmək mümkündür. Belə ki, rayonda ümumilikdə 2611 nəfər işsiz əhali vardır. İşsiz əhalinin sayı şəhər yerlərində 358 nəfər, kənd yerlərində 2253 nəfər olmuşdur ki, bu da Lerik rayonunu Lənkəran-Astara regionu üzrə ikinci yerdə qərarlaşdırır.

Rayon əmək ehtiyatları ilə zəngindir. Lakin müəyyən problemlər səbəbilə əmək ehtiyatlarından istifadə səviyyəsi aşağıdır. Bu problemlərə əsasən kadrların bəzilərinin öz ixtisası üzrə işləməməsi, rayonda layiqli iş yerlərinin azlığı, işsizlik səviyyəsinin yuxarı olması, gənclərin peşəyönümlü tədrisə yönəldilməməsi daxildir. Eyni zamanda, Lerikdə iş yerlərinin azlığı və davamlı gəlir əldə etmə imkanına inamın olmaması potensiallı gənclərin ölkədaxili böyük şəhərlərə və xarici ölkələrə axın etməsinə səbəb olur.

Lerik rayonunda xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin (xalçaçılıq, toxuculuq, tikmə) inkişafı üçün əlverişli şərait vardır. Lakin son illərdə qeyd olunan sahələrin diqqətdən kənar qalması, gənclərin və qadınların bu sahəyə maraqlarının azalması, eləcə də təşviqatın və gəlirliliyin az olması bu potensialdan maksimum istifadə imkanlarını azaltmaqdadır.

Xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin və satış məqsədli yerli sənətkarlıq məhsullarının (Pirəsorə, Divağac, Mondigah kəndlərində fərdi qaydada kiçik miqyaslı işlər görülür) hazırlanmasına dəstəyin artırılması vacibdir.

10.4. Kənd təsərrüfatı

Kənd təsərrüfatı sahəsi rayon iqtisadiyyatının əsasını (ÜMB-nin 60%-i) təşkil edir və əhalinin əsas məşğulluyyəti bu sahənin inkişafına çox bağlıdır. Rayonda kənd təsərrüfatının inkişafına mənfi təsir göstərən amillər kimi, kənd təsərrüfatının ekstensiv inkişafını, aqrotexniki və aqrokimyəvi xidmətlərin (həmçinin təchizatının) zəifliyini, bitkiçilikdə məhsuldar toxum sortları ilə təminatın yetərli səviyyədə olmamasını, suvarma suyunun çatışmazlığını, ərazilərdə müasir texnika və texnologiyaların (xüsusilə dağlıq relyefə uyğun) istifadə olunmamasını, heyvandarlıqda yem tədarükünün zəifliyini, mövcud meşə qida məhsullarının və dərman bitkilərinin potensialından istifadənin zəifliyi, kənd yerlərində maliyyə resurlarına çıxışın məhdudluğunu, kənd təsərrüfatı məhsullarının satış bazarlarının olmamasını və müvafiq sahədə ixtisaslı kadrların azlığını göstərmək olar.

Lerik rayonunda aqrotexniki və aqrokimyəvi xidmətlərə əlçatanlıq zəifdir (regionda Aqroservis ASC-nin nümayəndəliyi yalnız Cəlilabad rayonunda yerləşir), eləcə də təchizat məntəqələrinin azlığı, sahə üzrə fermerlərin maarifləndirilməsinə ehtiyacın olması əsas problemlərdəndir. Rayonda mineral gübrələrə olan minimal tələbat 600 ton, pestisidlərə isə 500 kq təşkil edir. İl ərzində faktiki olaraq mineral gübrələrlə təchizat 250-300 ton təşkil etdiyi halda, pestisidlər üçün bu rəqəm 300-350 kiloqramdır. Rayonun iqlim şəraiti ilə əlaqədar olaraq herbisidlərə olan tələbat azdır.

Əlavə olaraq 300 ton mineral gübrənin və 150 kq pestisidlərin təchizatına, eləcə də, Lerik şəhəri, Piran, Şingədulan, Çayrud, Qosmalıan kəndlərində aqrokimyəvi məhsulların əlavə səyyar təchizat məntəqələrinin yaradılmasına ehtiyac vardır.

Hazırda rayonda 5300-ə yaxın fermer fəaliyyət göstərir. Onların əkin sahələrində gübrələmə, suvarma, kultivasiya, texnikadan düzgün və səmərəli istifadə, xəstəlik və zərərvericilərə qarşı mübarizənin təşkili, aqrotexniki qaydalara riayət edilməklə becərilmənin aparılması, yığımın təşkili və s. istiqamətlərdə marifləndirmə tədbirlərinə mütəmadi olaraq iştiraklarına ehtiyac vardır.

Bu məqsədlə 3000 minə yaxın fermerin müntəzəm şəkildə maarifləndirmə tədbirlərinə cəlb olunması gərəkdir.

Rayonda, fermerlərin keyfiyyətli toxum sortlarına və meyvə tinglərinə tələbatı yüksəkdir. Araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, Lerik rayonu salınmış alma bağlarının sahəsinə (252,6 ha) görə regionda ilk yerdə qərarlaşsa da, məhsuldarlığa görə (17,9 sent/ha) sonuncu pillədədir. Belə ki, region üzrə salınmış alma bağlarının sahəsi 474,7 ha, orta məhsuldarlıq isə 38,8 sent/hektardır. Eləcə də, kartof üzrə əkin sahəsinə (1537 ha) görə rayon regionda ikinci yerdə qərarlaşsa da, məhsuldarlığa görə (145 sent/ha) üçüncü pillədədir. Müvafiq olaraq, regionda kartof üzrə əkin sahəsi 10209 ha, orta məhsuldarlıq isə 221 sent/hektardır.

Hazırda, rayonun əsas kənd təsərrüfatı məhsulları olan kartof üçün 5 min ton toxuma və 13 min alma tinginə (və digər) ehtiyac vardır.

Lerik rayonunda mövcud olan kənd-təsərrüfatı təyinatlı texnikaların sayının (212 ədəd, ondan 175-i işlək, qalanı nasaz vəziyyətdədir) qənaətbəxş olmaması bu sahəyə birbaşa mənfi təsir edən amillərdəndir. Belə ki, ərazinin xüsusi dağlıq relyefə malik olması, mövcud

(standart) texnikanın tam gücü ilə işləməsinə maneəçilik törədir (misal üçün, qonşu rayonlarda kombayn gün ərzində 40-50 ha sahədə biçin işləri aparırsa, Lerik rayonunda bu rəqəm 8-10 ha ətrafındadır).

Rayonda əkinə yararlı əlavə 4 min hektar torpaq sahəsinin növbəli əkinə cəlb edilməsindən ötrü əlavə olaraq 5 ədəd dağ kombaynı, 15 ədəd şum traktoru, 10 ədəd ot biçən aqreqat, 10 ədəd kotana və toxumsəpənə ehtiyac vardır.

Heyvandarlıqda yem tədarükünün zəifliyi, xüsusən də yem təchizatı (satışı) məntəqələrinin qənaətbəxş səviyyədə olmaması əsas problemlərdəndir. Bu, eyni zamanda, heyvandarlıq məhsullarının istehsalına və fermerlərin gəlirlərinə birbaşa təsir göstərən amillərdəndir. Rayonda illik yem tələbatı təxminən 240 min tondur və bunun 60%-ə qədəri ödənilir.

Hazırda qeyd olunan tələbatın tam ödənilməsi üçün əlavə 90 min ton yem təchizatına ehtiyac vardır.

Lerik rayonunda meşə qida məhsullarının potensialı olduqca yüksəkdir. Lakin kəndlərdə qeyd olunan məhsulların tədarükü məntəqələrinin olmaması, sistemli şəkildə məhsul yığımının və eləcə də satışının təşkil edilməməsi bu potensialdan maksimum istifadə etməyə imkan vermir. Araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, yemişan, qaragilə, böyürtkən, meşə əzgili, çaşır, meşə qozu, cır alma, meşə armudu, qafqaz xurması kimi meyvə və giləmeyvələrin (ayrılıqda) orta hesabla 3-20 ton, itburnu, akasiya toxumu, kəndalaş, gicitkan, kəklikotu, qantəpər kimi bitkilərin isə orta hesabla 1-3 ton arasında tədarükü mümkündür.

Kəndlərdə meşə qida məhsullarının tədarük-satış məntəqələrinin yaradılmasına ehtiyac vardır.

Rayonda bazar infrastrukturunun (həftəiçi və bayram günləri kortəbii şəkildə təşkil olunur) zəif inkişafı və kənd təsərrüfatı məhsullarının rayon daxili bazarının olmaması kəndlilərin becərdikləri məhsulların satışını həyata keçirməsində ciddi problemlər yaradır.

Bu məqsədlə kənd-təsərrüfatı məhsullarının sistemli şəkildə satışı üçün rayon ərazisində həftəlik bazarların (yarmarkaların) təşkil edilməsi vacibdir.

10.5. Sənaye

Rayonda son illərin statistik göstəricilərinə nəzər salsaq, **sənaye** sahəsində (rayon ÜMB-da dördüncü yerdədir) inkişafın olduğunu müşahidə edə bilərik. Lakin bu sahə üzrə fəaliyyət göstərən müəssisələrin sayı olduqca azdır (7 ədəd) və sahə üzrə ÜMB-nın çox hissəsi bir neçə müəssisənin istehsal gücü hesabına formalaşmaqdadır.

Lerik rayonunda kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin (konserv zavodu, gön dəri emalı, mineral və süfrə sularının qablaşdırılması, ət, yun, süd qəbulu emalı, arıçılıq məhsullarının emalı, tikiş sexləri) olmaması, tikinti materialları sənayesinin potensialından yetərinə istifadə edilməməsi, rayonun sənaye sahəsində müqayisəli üstünlüklərinin müəyyənləşdirilməməsi bu sahənin inkişafını yavaşladan amillərdəndir.

Rayon, tikinti materialları (mərmər, əhəng, gil, bazalt, sement) ehtiyatları ilə zəngin olsada bu potensialdan yetərincə istifadə edilmir. Səbəblər kimi, istismar üçün müvafiq icazələrin alınmasında yaranan çətinliklər, yol infrastrukturunun qənaətbəxş olmaması, eləcə də, rayon ilə iri şəhərlər arasında məsafənin uzaqlığı (logistika) göstərmək olar.

Rayonda daha çox ixtisaslaşmış kənd təsərrüfatı məhsullarından olan kartof və alma (eləcə də nadir və endemik dərman bitkiləri) əsasən əlavə dəyər qatılmadan birbaşa istehlak üçün satışa çıxarılır. Aparılan araşdırmalara (statistik, dəyər zəncirinin təhlili, müzakirə görüşləri) əsasən demək olar ki, maraqlı subyekti prosesə cəlb etməklə bu məhsulların ilkin emalı müəssisələrinin (kiçik ölçülü) yaradılmasına nail oluna bilər.

10.6. Xidmətlər

Rayonda **turizm** sektorunun inkişaf dinamikasına nəzər saldıqda son illər ərzində sahə üzrə müəyyən canlanmanın olduğuna şahid oluruq. Lakin, mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin, mövcud nömrələrin, eləcə də onların birdəfəlik tutumlarının sayında dəyişikliklərin baş verməməsi (stabilitet) bu sahə üzrə potensialın artırılmasına ciddi maneələr törədir. Eləcə də, turizm marketinqinin zəif olması, xidmət sektorunda (otel, kafe, market və s.) keyfiyyətin aşağı olması, xidmət mədəniyyətinin və gigyena şəraitinin qənaətbəxş olmaması, turizm potensialından zəif istifadə edilməsi, turizm məlumat bürolarının və turistik xəritələrinin olmaması, ixtisaslı kadr çatışmazlığı, infrastrukturun zəifliyi (obyektlərdə kanalizasiya sistemi) kimi məsələlər bu sahənin inkişafına əngəl törədən amillərdəndir.

Lerik rayonu mineral su və təbii rekreasiya ehtiyatları ilə zəngindir. Lakin turizm-istirahət obyektlərinin rayon daxilində qeyri-bərabər paylanması (əsasən Lənkəran-Lerik magistral yolunun üstündə cəmləşib), bura gələn turistlərin mərkəzə, eləcə də, rayonun digər turizm potensialına malik kəndlərinə (Zuvand, Qosmalıan, Kələxan, Əvilə, Kəlvəz) az səfərlər etmələrinə səbəb olur.

Bu məqsədlə rayonda turizmin inkişafı üçün müvafiq potensiala malik ərazilərdə Turizm-istirahət zonalarının yaradılmasına (məs: Bülüdü kəndində narzan tərkibli kükürlü su mənbəyi var) ehtiyac vardır.

Lerik rayonunda gündəlik və ya mövsümi olaraq kirayə verilən şəxsi evlər (homestay) rayon üzrə yataq tutumunun böyük hissəsini təşkil edir. Bu evlərin bir çoxu turizm üçün tələb olunan şərtlərə cavab vermir və əksər evlərin həm fiziki, həm də gigiyenik şəraiti qənaətbəxş deyil. Eyni zamanda qeyd olunan evlərdən biri istisna olmaqla, digərləri onlayn (turizm platformaları) icarəyə verilməməkdədir. Bu da, evlərin daha geniş turist auditoriyasına çıxışı imkanlarını azaldır və əhəlinin maddi vəziyyətinə qismən mənfi təsir göstərir.

10.7. Sahibkarlığın inkişafı

Sahibkarlığın inkişafı sahəsində rayonda son illərdə ciddi dəyişikliklər baş verməməmişdir. Buna əsas səbəblər kimi, rayonda sahibkarlıq subyektlərinin bizneslərinin inkişafına və yeni sahibkarlıq subyektlərinin yaradılmasına dəstəyin yetərli olmaması, biznes mühitinin əlverişliliyinin artırılmasına və bu istiqamətdə maarifləndirmə işlərinin gücləndirilməsinə

ehtiyacın olması, bazar infrastrukturunun inkişafının zəifliyi, sahibkarlıq subyektlərinin güzəştli kredit, sığorta, zəmanət və digər dəstək mexanizmlərinə əlçatanlığının məhdud olması, eləcə də, sahibkarlara verilən kreditlərdə çətinliklərin olması, bankların sayının azlığı (rayonda cəmi 1 bank fəaliyyət göstərir), kənd yerlərində girovların qəbul edilməməsi, sahibkarlığın fəaliyyətində kreditlərin alınması barədə maarifləndirmə işlərinin yetərinə aparılmaması, sahibkarlıq biliklərinin (maliyyə, biznes, rəqəmsal) az olmasını qeyd etmək olar.

Hazırda, rayonda əhaliyə yalnız bir bank (Kapital Bank) və onun 4 bankomatı (Lerik şəhərində 2, Şingədulan kəndində 1, Piran kəndində 1) xidmət göstərir. Bu faktor, rayonda sahibkarlıq mühitinin formalaşmasına mənfi təsir göstərməklə yanaşı, həm də yerli sakinlərin (əmək haqqı, pensiya və müavinət alan sakinlərin 90%-dən çox hissəsi) bank xidmətlərinə çıxış imkanlarını olduqca məhdudlaşdırır.

Rayonda bank sisteminin mövcud vəziyyətini nəzərə alaraq, KOS-ların güzəştli maliyyə-kredit məhsullarına çıxışının asanlaşdırılması üçün mobil və onlayn tətbiqetmələrin istifadəyə verilməsinə və ehtiyaca uyğun şəkildə əlavə bankomatların quraşdırılmasına ehtiyac vardır.

Rayon mərkəzində daimi fəaliyyət göstərən bazar yoxdur. Əsas səbəb kimi bazar tikiləcək yerin məhdudluğu, eləcə də kəndlilər, fermerlər və sahibkarlar arasında vahid bazarın yaradılması və maraqlı tərəflərin ora yönəldilməsi ilə bağlı təşviqat tədbirlərinin qənaətbəxş səviyyədə olmamasını göstərmək olar.

10.8. Sosial problemlər

Əhalinin maddi-sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində bir sıra işlər görülsə də layiqli iş yerlərinin azlığı, aşağı əməkhaqqları və gəlirlər əsas problemlərdəndir.

Statistik göstəricilərə və seminar iştirakçılarının fikirlərinə əsasən, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, əhalinin az bir hissəsi (xüsusilə, gənclər) həyat şəraitlərini daha da yaxşılaşdırmaq və perspektivli iş tapmaq üçün başqa ölkə və şəhərlərə axın edirlər.

Həmçinin, seminar iştirakçılarının məlumatlarına əsasən, rayonda gender bərabərliyi sahəsində vəziyyət qənaətbəxş deyildir. Belə ki, onlar tərəfindən səsləndirilən əsas problemlərə rəhbər vəzifələrdə qadınların azlıq təşkil etməsi, qadınlara inamın az olması, milli mentalitetdə maarifləndirmə işlərinin zəif olması, qadınların gedə biləcəyi kafe, restoranın olmaması, xanımların təhsil və iş ilə bağlı illərdə formalaşmış neqativ fikirlərin mövcudluğu aiddir. İcmalaşmanın olmaması (kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı), bürokratik əngəllər, yerli əhalinin ümumi məlumatsızlığı, QHT-lərin və vətəndaş cəmiyyəti institutlarının fəaliyyətinin zəifliyi əsas problemlərdəndir.

Eləcə də, gənclər evinin olmaması və idman olimpiya kompleksinin yoxluğu gənclərin aktiv həyat tərzini keçirmələrinə və asudə vaxtlarının səmərəli təşkilinə maneə yaradan amillərdəndir.

10.9. Ətraf mühit problemləri

Lerik kimi dağlıq rayonlar ətraf mühitə, xüsusən də iqlim dəyişikliklərinə həssasdır. Ətraf mühitə antropogen müdaxilələrin getdikcə artması rayonun **ekoloji vəziyyətinin** pisləşməsinə birbaşa təsirini göstərir. Belə ki, obyektiv səbəblərdən meşələrin məhv edilməsi (qazın olmaması), əhali tərəfindən yanğın təhlükəsizliyinə əməl olunmaması, tullantıların (zibillərin) vaxtında yığılıb zərərsizləşdirilməməsi, kəndlərdə bütün tullantıların çaylara atılması, tullantıların emalı və məişət tullantılarının çeşidlənməsi və utilizasiyası məntəqələrinin az olması, kanalizasiya sisteminin təkmil olmaması, ekologiya ilə bağlı maarifləndirici tədbirlərin və yol kənarlarında ətraf mühitin təmiz saxlanılması ilə bağlı lövhələrin olmaması, tullantı qutularının azlığı, ekoloji menecmentin olmaması kimi amillər vəziyyətin daha da dərinləşməsinə səbəb olur.

Lerik şəhərində kanalizasiya sistemi mövcud olsa da, kəndlərin heç birində kanalizasiya sistemi yoxdur. Çaylara yaxın kəndlərdə tullantı suları çaya axıdılır. Digər kəndlərdə zibil quyularından istifadə olunur. Lerik-Lənkəran yolundakı turizm obyektlərində eyni mənzərəni görmək mümkündür. Onların bəziləri septik çənlərdən istifadə etdiyi halda, bir çoxları, xüsusən də gündəlik olanlar tullantı sularını Lənkəran çayına axıtmaqdadır.

Təbii baş verən **iqlim dəyişiklikləri** də rayonun ekoloji mühitinin pozulmasına birbaşa təsirini göstərir. Son illər rayonun Sors, Molalan, Züvüc, Lərmərud, Vizəzəmin, Veri Əliabadi, Ordahal və digər yaşayış məntəqələrində baş verən torpaq sürüşmələri nəticəsində vətəndaşlara məxsus yaşayış evlərinə ciddi ziyan dəymiş, evlər qəzalı vəziyyətə düşmüşdür. Bundan başqa vətəndaşların pay torpaqlarında da baş verən torpaq sürüşmələri əkinə yararlı torpaqlarda əkin işlərinin aparılmasında çətinliklər yartmışdır. Cari ildə gəmiricilərin kütləvi yayılması nəticəsində taxıl sahələrinə ziyan dəymiş, bu da son nəticədə əhəlinin gəlirlərinə mənfi təsir göstərmişdir. Qeyd olunan məsələlərin həlli istiqamətində vaxtında və çevik addımların atılması labüddür.

11. TÖVSIYƏLƏR

11.1. Rayonun inkişafı üçün prioritet istiqamətlər

Prioritet 1: Kənd təsərrüfatının inkişafının gücləndirilməsi

Rayonda aqrotexniki və aqrokimyəvi xidmətlərə əlçatanlıq artırılacaq, eləcə də, müəyyənləşdirilmiş iri yaşayış məntəqələrində əlavə səyyar təchizat məntəqələri yaradılacaqdır.

Rayonda fəaliyyət göstərən fermerlərin müntəzəm şəkildə maarifləndirmə tədbirlərinə cəlb olunması təmin ediləcək, eləcə də, onların keyfiyyətli toxum (kartof) və tinglərlə (alma və digər) təminatı səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün tədbirlər görülməkdir.

Rayonda meşə qida məhsulları və yabanı dərman bitkilərinin tədarük-satış məntəqələri yaradılacaq, və məhsulların sistemli yığımını təmin olunacaqdır.

Rayon üçün səciyyəvi olan yerli kənd təsərrüfatı məhsullarının (kartof, alma, bal və s.) brendləşdirilməsi üçün zəruri işlər görülməkdir, seçilmiş məhsullar üzrə fermer təsərrüfatı məhsullarının brendləşdirilməsi və satışının təşviqi həyata keçiriləcəkdir.

Rayonda yem tədarük-satış məntəqələri yaradılacaq, eyni zamanda seçilmiş məhsulların (ət, süd, yun, yumurta, arıçılıq məhsulları) ev təsərrüfatlarında ilkin emalı üçün fermerlər zəruri avadanlıq və vasitələrlə təmin olunacaqdır.

Kənd təsərrüfatının inkişafının sürətləndirilməsi üçün kənd təsərrüfatının intensivləşdirilməsi, o cümlədən, müasir yanaşmaların, mütərəqqi texnika və texnologiyaların tətbiq olunması (xüsusilə dağlıq relyefə uyğun) istiqamətində işlər gücləndiriləcək.

Rayonda bazar infrastrukturunun inkişafı gücləndiriləcək, xüsusilə, kənd təsərrüfatı məhsullarının satışı məqsədilə rayon daxili (şəhər mərkəzi və iri kəndlərdə) həftəsonu bazarlar (yarmarkalar) təşkil ediləcək, kəndlilərin, eləcə də fermerlərin istehsal etdikləri məhsullarının satışının həyata keçirməsinə şərait yaradılacaqdır.

Prioritet 2: Sənayenin potensialından istifadənin gücləndirilməsi

Rayonda sənayenin potensialından istifadənin gücləndirilməsi üçün kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı müəssisələrinin yaradılması (kiçik ölçülü müəssisələr) və tikinti materialları sənayesinin potensialının artırılması istiqamətində işlər gücləndiriləcək.

Həmçinin rayonun müqayisəli üstünlüklərinə uyğun yeni sənaye sahələrinin müəyyənləşdirilməsi üçün araşdırmaların təşkili, belə müəssisələrin yaradılması, bu işə xarici və yerli investorların cəlb olunması, dövlət-özəl tərəfdaşlığı təşəbbüslərinin dəstəklənməsi istiqamətlərində tədbirlər görülməkdir.

Prioritet 3: Sahibkarlığın inkişafının gücləndirilməsi

Sahibkarlığın inkişafının gücləndirilməsi məqsədilə rayonda mövcud sahibkarlıq subyektlərinin bizneslərinin inkişafına, yeni sahibkarlıq subyektlərinin və müştərək sahibkarlıq modellərinin yaradılmasına dəstək tədbirləri artırılacaq.

Həmçinin rayonda biznes mühitin əlverişliliyinin artırılması istiqamətində işlər davam etdiriləcək, biznesə başlanmasi və biznesin aparılması prosedurlarının sadələşdirilməsi və bu sahədə maarifləndirmə işlərinin gücləndirilməsi istiqamətində tədbirlər görülməkdir.

Eyni zamanda, sahibkarlıq subyektlərinə dövlət dəstəyi mexanizmlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, onların maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının artırılması, o cümlədən maliyyə-bank xidmətləri şəbəkəsinin şaxələndirilməsi və rayonda bazar infrastrukturunun inkişafı istiqamətində də işlərin gücləndirilməsi nəzərdə tutulur.

Eləcə də, rayonda bazar şəbəkəsinin genişləndirilməsi, e-ticarət və m-ticarət də daxil olmaqla, müasir satış kanallarından istifadənin təbliği istiqamətlərində işlər görülməkdir.

Prioritet 4: Turizmin inkişafının sürətləndirilməsi

Rayonda turizmin inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə rayonun müvafiq imkanlara və potensiala malik ərazilərində dövlət-özəl tərəfdaşlığı əsasında Turizm-istirahət zonalarının yaradılması üçün zəruri işlər görülməkdir.

Həmçinin turizm sektoru ilə digər sektorlar (nəqliyyat, qida, kənd təsərrüfatı, telekommunikasiya, xalq sənətkarlığı, təhsil, səhiyyə, səyahət agentlikləri, ekologiya, mədəniyyət) arasında əlaqə və əməkdaşlığın gücləndirilməsi üçün Turizm Klasteri (Birliyi) yaradılacaq.

Rayonun təbii-iqlim şəraiti və turizm potensialı nəzərə alınaraq rayonda aqro, eko, yaşıl və ev turizminin (homestay) inkişafı üçün tədbirlər görülməkdir.

Eləcə də, turizm obyektlərində xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, turizm üzrə marketing, reklam və təbliğat işlərinin gücləndirilməsi üçün tədbirlər görülməkdir.

Rayonda turizm sənayesinin, o cümlədən, təbii rekreasiya ehtiyatlarından səmərəli istifadə istiqamətində də işlər aparılacaq, seçilmiş istiqamətlərdə turizm marşrutları təşkil ediləcəkdir.

Prioritet 5: Əmək resurslarından istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi

Rayonda insan potensialının inkişafı və layiqli iş yerlərinin artırılması yolu ilə əmək resurslarından istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün tədbirlər görülməkdir. Bu məqsədlə, ilk növbədə, rayonda insanların müasir peşələr üzrə ixtisaslaşması və rəqəmsal bacarıqlarının artırılması istiqamətində işlər gücləndiriləcəkdir.

Həmçinin rayonda sosial müəssisələr yaradılması dəstəklənəcəkdir. Bu, əmək ehtiyatlarında qadınların və digər həssas qrupların iştirakının artırılmasına töhfə verəcəkdir. Eyni zamanda, rayonda urbanizasiya dərəcəsinin artırılması, iqtisadiyyatın diversifikasiyasının genişləndirilməsi və kənd təsərrüfatından asılılığın azaldılması üçün yerli xammal əsaslı sənaye və iqtisadiyyatın digər sahələrinin, o cümlədən xalq sənətkarlığının ənənəvi növlərinin inkişafı həvəsləndiriləcəkdir.

Prioritet 6: Fiziki infrastruktur sahələrinin inkişafının sürətləndirilməsi

Rayonda yaşayış məntəqələrinin fasiləsiz elektrik enerjisi ilə təmin edilməsi elektrik təchizatı şəbəkəsinin yenilənməsi istiqamətlərində işlər gücləndiriləcəkdir.

Həmçinin, rayonda qazlaşma səviyyəsinin artırılması məqsədilə qaz olmayan yaşayış məntəqələrinin qaz təchizatı şəbəkəsinə qoşulması sürətləndiriləcək.

Rayonun kəndlərində içməli və suvarma suyuna tələbatın ödənilməsi üçün su təchizatı sisteminin imkanları artırılacaq və əhatə dairəsi genişləndiriləcəkdir.

Həmçinin, rayonda ictimai nəqliyyatın təşkili və kəndlərarası yolların təmiri istiqamətində müvafiq tədbirlər görülərək nəqliyyat infrastrukturunu inkişaf etdiriləcəkdir.

Eyni zamanda, Lənkəran və Bakı şəhərlərindən Lerik rayon mərkəzinə etibarlı ictimai nəqliyyat xətləri təşkil olunacaq və rayonda mərkəzi avtovağzalın fəaliyyətə başlaması təmin ediləcəkdir.

Rabitə, o cümlədən internet şəbəkəsinin potensialı gücləndiriləcək və əhatə dairəsi genişləndiriləcək, bu sahədə göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti yüksəldiləcəkdir.

Prioritet 7: Sosial infrastruktur sahələrinin inkişafı

Rayonda təhsil xidmətlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə təhsil infrastrukturunun imkanları artırılacaq, təhsil müəssisəsi olmayan kəndlərdə şagirdlərin daşınması üçün avtobuslar təşkil ediləcək, eləcə də, bu sahənin ixtisaslı kadrlarla təminatının yaxşılaşdırılması istiqamətində tədbirlər görülməkdir.

Həmçinin, rayonda məktəbəqədər təhsil müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi və ilkin təhsilə çıxış imkanlarının artırılması istiqamətində işlər gücləndiriləcəkdir.

Eyni zamanda, rayonda əmək bazarının tələblərinə cavab verən ixtisaslı kadrların sayının artırılması üçün peşə təhsili sisteminin maddi texniki bazası gücləndiriləcək və müvafiq sahələr üzrə yeni ixtisaslar açılacaqdır.

Rayonda, əhalinin səhiyyə xidmətlərinə əlçatanlığının artırılması məqsədilə səhiyyə xidməti şəbəkəsi genişləndiriləcək, ixtisaslı kadrlarla təminatı yaxşılaşdırılacaq və göstərilən xidmətlərin keyfiyyəti yüksəldiləcəkdir.

Eyni zamanda, ailədə, iş yerlərində, təhsil müəssisələrində və ictimai yerlərdə gender bərabərsizliyi ilə əlaqədar halların aradan qaldırılması, o cümlədən qadınlar və qızların təhsilə, səhiyyə xidmətlərinə, layiqli işə bərabər çıxış imkanlarına şərait yaradılması istiqamətində işlər davam etdiriləcək və genişləndiriləcəkdir.

Prioritet 8: Ekoloji təhlükəsizliyin gücləndirilməsi

Rayonda ekoloji təhlükəsizliyin mühafizəsi və iqlim dəyişikliklərinin təsirinin azaldılması məqsədilə, ilk növbədə, ətraf mühitin çirklənməsinin azaldılması, tullantıların yığılması və utilizasiyası, ekoloji nəzarətin təkmilləşdirilməsi və bərpa olunan enerjiden istifadə səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində işlər davam etdiriləcək və daha da gücləndiriləcəkdir.

Həmçinin meşələrin mühafizəsi, quru ağaclardan təmizlənməsi və bərpası və bu işlərə nəzarətin gücləndirilməsi istiqamətlərində tədbirlər görülməkdir.

Eyni zamanda, ətraf mühitin qorunması ilə əlaqədar maarifləndirmə və ekoloji menecmentin səmərəliliyinin artırılması, eləcə də rayonda təbii hadisələrə qarşı qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi istiqamətlərində də işlər daha da gücləndiriləcəkdir.

Əlavə 1

ƏSAS DAVAMLI İNKİŞAF GÖSTƏRİCİLƏRİNİN BAZA SƏVİYYƏLƏRİ

Göstəricinin adı	Baza səviyyəsi - 2022	Mənbə	Qeydlər
Demoqrafiya			
Əhali (nəfər)	85201	AZSTAT	
Əhalinin sıxlığı (hər 1 km ² əraziyə düşən insanların sayı)	79	AZSTAT	
Orta yaş həddi -Ümumi	30,9		Yaş qrupları üzrə əhali məlumatları əsasında hesablanır
Orta yaş həddi -Kişi	29,5		Yaş qrupları üzrə əhali məlumatları əsasında hesablanır
Orta yaş həddi -Qadın	32,3		Yaş qrupları üzrə əhali məlumatları əsasında hesablanır
Şəhər əhalisinin sayı	8615	AZSTAT	
Urbanizasiya səviyyəsi (%)	10,11		Şəhər və ümumi əhali məlumatları əsasında hesablanır (Şəhər əhalisinin sayı/Cəmi əhalinin sayı)
Doğulanda gözlənilən ömür müddəti	77,7		Yaş qrupları üzrə ölüm məlumatları əsasında hesablanır
Yaşayış səviyyəsi			
Əhalinin gəlirləri, min. manat	155618,4	AZSTAT	
Əhalinin adambaşına düşən gəlirləri, manat	1780,5	AZSTAT	
Məşğulluq səviyyəsi (%)	91,4		Məşğul əhalinin sayı/iqtisadi fəal əhalinin sayı*100%
İşsizlik səviyyəsi (%)	8,6		100%-Məşğulluq səviyyəsi
Sosial müavinət alan işsizlərin sayı- əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən		AZSTAT	
İdman infrastrukturundan istifadə dərəcəsi (İnsanların sayı/İdman müəssisələrinin sayı)		AZSTAT	
Əhalinin min nəfərinə düşən idmanla məşğul olan əhalinin sayı		AZSTAT	

Göstəricinin adı	Baza səviyyəsi - 2022	Mənbə	Qeydlər
Elektrikə çıxışı olan əhalinin xüsusi çəkisi (ümumi, kənd və şəhər yerləri)			
Təmiz suya çıxışı olan əhalinin xüsusi çəkisi (ümumi, kənd və şəhər yerləri)			
Qaz təchizatı sisteminə çıxışı olan əhalinin xüsusi çəkisi (ümumi, kənd və şəhər yerləri)			
İqtisadi inkişaf			
Ümumi Məhsul Buraxılışının həcmi (min manat)	141554,9	AZSTAT	
Adambaşına düşən Ümumi Daxili Məhsul (Ümumi Məhsul Buraxılışı)	1661,4	AZSTAT	
İqtisadiyyatın əsas sahələri üzrə məhsul istehsalının xüsusi çəkili, faizlə (2022 -ilkin məlumatlar)	100		
<i>Sənaye</i>	<i>5,0</i>		
<i>Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq</i>	<i>60,0</i>		
<i>Tikinti</i>	<i>5,4</i>		
<i>Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı</i>	<i>2,1</i>		
<i>İnformasiya və rabitə</i>	<i>0,4</i>		
<i>Ticarət; nəqliyyat vasitələrinin təmiri</i>	<i>26,8</i>		
İxrac	0	AZSTAT	
Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı (min manat)	84904,3		
Bitkiçilik məhsulları istehsalı (min manat)	26597,8		
Heyvandarlıq məhsullarının istehsalı (min manat)	58306,5		
Kənd təsərrüfatı torpaqları (ümumi, əkin, suvarılan, dəmyə, otlaq)	Ümumi - 52568 ha Əkin - 5782,5 ha		
Əhali tərəfindən elektrik istehlakı (milyon KvT.st)	13,8	AZSTAT	
Əhali tərəfindən qaz istehlakı (milyon m ³)	8,0	AZSTAT	
Əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar (min manat)	2899,1	AZSTAT	
Dövlət investisiyaları		AZSTAT	
Özəl investisiyalar		AZSTAT	

Göstəricinin adı	Baza səviyyəsi - 2022	Mənbə	Qeydlər
Sağlamlıq vəziyyəti			
Əhalinin hər 10000 nəfərinə düşən xəstəliklərin sayı	989	AZSTAT	
Əhalinin hər 10000 nəfərinə düşən həkimlərin sayı	4,7	AZSTAT	
Əhalinin hər 10000 nəfərinə düşən tibb işçilərinin sayı	17,7	AZSTAT	
Əhalinin hər 10000 nəfərinə düşən xəstəxana çarpayılarının sayı	9,4	AZSTAT	
Əhalinin hər 10000 nəfərinə düşən ambulatoriya-poliklinika müəssisələrinin gücü	69,1	AZSTAT	Növbə ərzində bu müəssisələrə gələnlərin sayı ilə müəyyən edilir
Təhsil səviyyəsi			
Orta təhsili başa vurub ali təhsil müəssisələrinə qəbul olan tələbələrin xüsusi çəkisi – kişilər	4,0	AZSTAT	
Orta təhsili başa vurub ali təhsil müəssisələrinə qəbul olan tələbələrin xüsusi çəkisi – qadınlar	0,7	AZSTAT	
Ali təhsil müəssisələrinin sayı	0	AZSTAT	
Ali təhsil müəssisələrinə yeni qəbul olunmuş tələbələrin sayı		AZSTAT	
Ali təhsil müəssisələrində qeydiyyatdan keçmiş tələbələrinin sayı	422	AZSTAT	
Ətraf mühit			
Stasionar mənbələrdən atmosfərə atılan çirkləndirici emissiyalar (min ton)	0,2	AZSTAT	
Avtomobil nəqliyyatından atmosfer havasına atılan çirkləndirici maddələr (min ton)	1,6	AZSTAT	
Məişət tullantılarının miqdarı (min m ³)	4,0	AZSTAT	
Təbii mənbələrdən götürülən suyun miqdarı (milyon m ³)	1,1	AZSTAT	
Su istehlakı (milyon m ³)	1,0	AZSTAT	
Su itkisi (milyon m ³)	0,1	AZSTAT	
Məişət və işməli məqsədlərə istifadə olunan su (milyon m ³ - hər sakinə)	0,2	AZSTAT	

Göstəricinin adı	Baza səviyyəsi - 2022	Mənbə	Qeydlər
Suvarmaya və kənd təsərrüfatına istifadə olunan su (milyon m ³)	0,8	AZSTAT	
Tullantı sularının axıdılması (milyon m ³)	0,1	AZSTAT	
Meşə sahəsi (km ²)	403,06	AZSTAT	
Meşə sahəsi (% ümumi ərazi)	37,2		Meşə sahəsi/ümumi ərazinin sahəsi*100%

BİBLİOQRAFIYA

1. Azərbaycanın statistik göstəriciləri. DSK, Bakı, 2022.
2. Azərbaycan-faktlar və rəqəmlər 2022. DSK, Bakı, 2022.
3. Azərbaycanın regionları, 2022.
4. Azərbaycan rəqəmlərdə. DSK, Bakı, 2022.
5. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı. DSK, Bakı, 2022.
6. Azərbaycan Respublikasının 2019–2023-cü regionlarda sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı
7. Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri, DSK, Bakı, 2022.
8. Dövlət Statistika bülletenləri.
9. Lerik rayonunda maraqlı tərəflərlə Diaqnostik Seminarın nəticələri.
10. Kənd təsərrüfatının və fərdi sahibkarlıq təsərrüfatlarının əsas iqtisadi göstəriciləri. DSK, Bakı, 2022.
11. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı. DSK, Bakı, 2022.
12. www.president.az
13. <http://lerik-ih.gov.az>
14. <https://gsaz.az/articles/view/185/LERIK-TABIATIN-HORMONIYASI>
15. www.economy.gov.az
16. <http://eco.gov.az>
17. www.maliyye.gov.az
18. www.stat.gov.az
19. www.azersu.az
20. www.e-qanun.az
21. "Lerik rayonunun statistik göstəriciləri"
22. Nəricə 1.1 üçün Ümumi Hesabat. " Avropa İttifaqının Azərbaycan Respublikasının Lənkəran-Astara İqtisadi Rayonuna Dəstəyi" layihəsi. May 2022.
23. "Azərbaycan torpaqlarının istifadəsinin sosial-iqtisadi, ekoloji əsasları" - QS Məmmədov. 2017.
24. "Azərbaycan Respublikasında turizm və onun əsasları" Həbibə Soltanova. 2015.

